

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

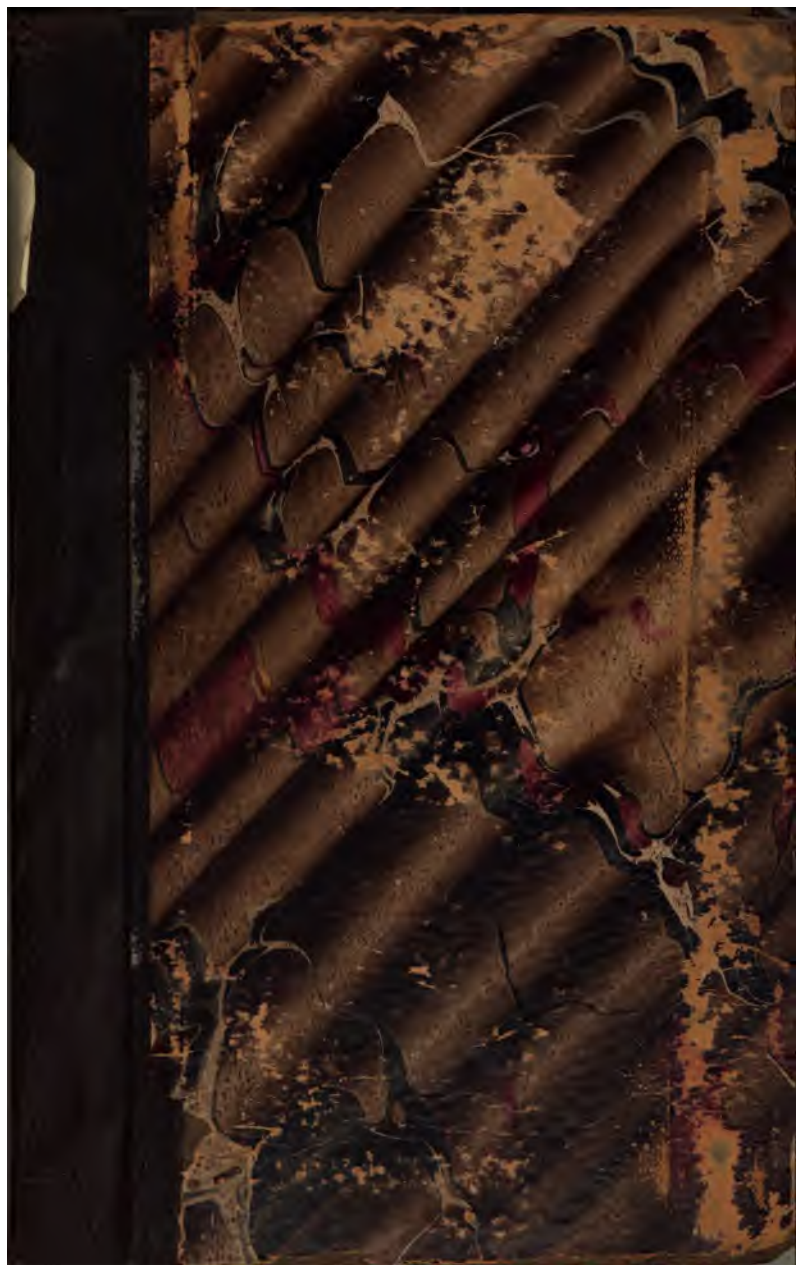
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

So 10.227

Harvard College Library

THE GIFT OF

SAMUEL ABBOTT GREEN, M.D.,

OF BOSTON.

(Class of 1851.).

17 Nov. 1888.

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

LIBRARY
UNIVERSITY OF OXFORD

PUBLII OVIDII NASONIS

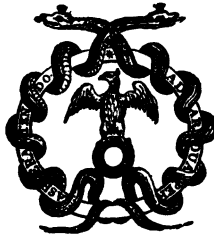
F A S T I.

FROM THE TEXT OF J. B. KREBS,

CAREFULLY REVISED.

no.

LONDON: .

JOHN W. PARKER AND SON, WEST STRAND.

—
MDCCLIV.

S. 10.227

11 November 1893

Gift of

Dr. Samuel A. Green

Rosby

PUBLII OVIDII NASONIS

FASTI.

KALENDARIVM.

JANUARIUS.

- A Kal. Januarii. Jani festum, Junonia, Jovis, et Æsculapil.
 b IV. No.
 c III. No. Cancer occidit
 cosmice.
 d II. No.
 e Nonis. Lyra oritur.
 f VIII. Id.
 g VII. Id.
 A VI. Id. Festa Jani. Agonalia. Delphin oritur.
 b V. Id. Medietas hiemis.
 c IV. Id.
 d III. Id. Festa Carmentis et Juturnæ.
 e II. Id.
 f Idubus. Festum Jovis. Redditæ sunt provincie populo Romano.
 g XIX. Kal. Feb. Cæsar Augustus vocatur.
 A XVIII. Kal. Sacrificium Carmentis. Festum Porrinæ et Postvertæ.
 b XVII. Kal. Festum Concordiæ.
 c XVI. Kal.
 d XV. Kal. Sol in Aquario.
 e XIV. Kal.
 f XIII. Kal.
 g XII. Kal.
 A XI. Kal.
 b X. Kal.
 c IX. Kal. Lyra occidit.
 d VIII. Kal. Pectus Leonis occulitur.
 e VII. Kal.
 f VI. Kal. Festum Castoris [et Pollucis].
 g V. Kal.
 A IV. Kal.
 b III. Kal. Festum Pacis.
 c II. Kal.

FEBRUARIUS.

- d Kal. Feb. Templum factum est Carmentil. Celebratur Asylum.
 e IV. No. Lyra penitus occidit.
 f III. No. Occidit Delphin.
 g II. No.
 A Nonis. Augustus dictus est pater patris. Aquarius vadit ad occasum.
 b VIII. Id.
 c VII. Id. [Primus dies Ferilium.]
 d VI. Id.
 e V. Id. Ver incipit.
 f IV. Id. Initium Veris.
 g III. Id. Bootes oritur: et est festum Fauni.
 A II. Id.
 b Idubus. Festum Jovis et Fauni. Nefastus dies Fabiorum.
 c XVI. Kal. Martii. Anguis, Corvus, Crater oriuntur.
 d XV. Kal. Sol intrat in Pisces. Iterum Fauni.
 e XIV. Kal.
 f XIII. Kal. Festum Quirini. Festum stultorum et Fornacis.
 g XII. Kal. Feralia.
 A XI. Kal. Caristia virorum.
 b X. Kal. Termini.
 c IX. Kal.
 d VIII. Kal. Fuga Tarquinii Superbi. Veris initium.
 e VII. Kal.
 f VI. Kal.
 g V. Kal.
 A IV. Kal.
 b III. Kal. Equiria in campo Martio.
 c II. Kal.

MARTIVS.

- d Kal. Martii. Festum Martia et Junonis. Ancilia feruntur. Non est bonum nubere.
- e VI. No.
- f V. No. Alter Piscium conditur. Oritur Vindemitor.
- g IV. No. Bootes citius, Vindemitor tardius occidunt cosmice.
- A III. No. Festum Vestæ. Cathedra Julii.
- b II. No. Festum Vejovis. Pegasus oritur heliace.
- c Nonis.
- d VIII. Idibus. Corona Ariadnes oritur.
- e VII. Id.
- f VI. Id.
- g V. Id.
- A IV. Id.
- b III. Id.
- c II. Id. Altera Equiria fiunt juxta Tiberim.
- d Idibus. Festum Annæ Perennæ. Julius Cæsar occisus in Capitolio.
- e XVII. Kal. Aprilis. Scorpius oritur.
- f XVI. Kal. Milvius oritur. Festum Bacchi. Vilis ancilla hederis coronata vendit populo libatum. Melle Libero patri sacrificamus. Libera toga datur. Milvius oritur chronice. Festum est Ledæorum, qui fuerunt Argivi, vel Larium.
- g XV. Kal.
- A XIV. Kal. Quinquatria Palладis captæ.
- b XIII. Kal.
- c XII. Kal.
- d XI. Kal. Sol in Arietem.
- e X. Kal. Ultimus dies Quinquastrum.
- f IX. Kal.
- g VIII. Kal. Æquinoctium vernale.
- A VII. Kal.
- b VI. Kal.
- c V. Kal. Festum Jani, Concordiæ, Pacis, et Salutis.
- d IV. Kal.
- e III. Kal.
- f II. Kal. Festa Lunæ labentis: templum in Aventino monte.
- APRILIS.
- g Kal. Aprilis. Festum Veneris et Virilis Fortune. Scorpius occidit.
- A IV. No. Pleiades oriuntur.

- b III. No. Meretrices lavantur sub myrrho. Fors Fortuna Virilis. Scorpius occidit cosmice.
- c II. No. Hebæ et Matrideorum Megalenses ludi fiunt.
- d Nonis. Festum Publicæ Fortune.
- e VIII. Id. Orion occidit chronice.
- f VII. Id. Festum Cerealium ludorum. Libra occidit cosmice. Juba victus a Julio Cæsare.
- g VI. Id.
- A V. Id.
- b IV. Id.
- c III. Id.
- d II. Id.
- e Idibus. Festum Jovis Victoris. Templum... Libertatis.
- f XVIII. Kal. Mai. Dies grandinosa. Augustus Cæsar vicit Mutinenses.
- g XVII. Kal. Forda litatur Teluri.
- A XVI. Kal. Triumphus Augusti. Hyades occidunt heliace.
- b XV. Kal. Sol in Taurum.
- c XIV. Kal. Equiria. Combustio vulpium.
- d XIII. Kal. Festa Palis, Roma condita.
- e XII. Kal.
- f XI. Kal. Festa Veneris Vinalia.
- g X. Kal.
- A IX. Kal.
- b VIII. Kal.
- c VII. Kal.
- d VI. Kal. Festum Rubiginis. Aries oritur heliace.* Prothius oritur cosmice, occidit heliace. Tempora veris prima finita sunt.
- e V. Kal.
- f IV. Kal. Festum Floræ et Vestæ.
- g III. Kal.
- A II. Kal.
- MAIUS.
- b Kal. Maii. Amalthea capra oritur cosmice. Ara Laribus posita.
- c VI. No. Flat ventus Argestes. Hyades oriuntur cosmice. Finis Floralium.
- d V. No. Panthera Chironis oritur chronice.
- e IV. No.
- f III. No. Stellificatio Lyre. Sagittarius oritur.
- g II. No. Scorpius apparet in parte media.

- A Nonis.
 b VIII. Id. Lemuria celebrantur. Non est bonum nubere.
 c VII. Id. Orion occidit chronice.
 d VI. Id. Festum Martis Bicultoris.
 e V. Id.
 f IV. Id.
 g III. Id.

- A II. Id. Pleiades oriuntur heliace. Æstas incipit.
 b Idibus. Ora Tauri oriuntur heliace. Scirpea simulacra mittuntur in Tiberim. Festum est Mercurii.
 c XVII. Kal. Junii.
 d XVI. Kal.
 e XV. Kal. Sol it in Geminos. Agonia Junii fiunt.
 f XIV. Kal. Canis Orionis exit.
 g XIII. Kal. Lustra Vulcani fiunt.

- A XII. Kal.
 b XI. Kal.
 c X. Kal. Mos sacrorum pro fuga Tarquiniifaciundorum. Non modo inest fuga Tarquiniif. Inest VIII. Kal. Mart.
 d IX. Kal. Festum Publicæ Fortunæ.
 e VIII. Kal. Rostra aquilæ oriuntur chronice.
 f VII. Kal. Bootes occidit heliace.
 g VI. Kal. Hyas occidit heliace, oriens cosmicæ.

- A V. Kal.
 b IV. Kal.
 c III. Kal.
 d II. Kal.

JUNIUS.

- e Kal. Junii. Festa Carnæ, Junonis Monetæ, Martis, et Tempestatif. Aquila oritur chronice.
 f IV. No. Hyades oriuntur heliace.
 g III. No. Bellonæ Festum.
 A II. No. Dedicatio templi Herculis.

- b Nonis. Festum Trinomii dei Fidiif Sancif Semipatris. Malum est nubere ante Idus.
 c VIII. Idus.
 d VII. Id. Tergeum ursæ occidit heliace, et regis Lycaonis. Lycaonida fiunt, ludi Tiberis.
 e VI. Id. Datum est templum Menti. Festum et Vestæ. Asinus coronatur. Ara Priapi. Priori Palladium liberatur ab igni Gallico. Mors Crassi et suorum.
 f V. Id. Delphin oritur chronice.
 g IV. Id. Matralia fiunt. Rutillius et Didius occiduntur. Templum Fortunæ Servius, Concordiæ Livia dedicavit.

- A III. Id.
 b II. Id.
 c Idibus. Jovi Invicto datum est templum. Minora Quinquatria Palladis fiunt.
 d XVIII. Kal. Julii.
 e XVII. Kal. Dione orta est heliace in fronte Tauri.
 f XVI. Kal. Flat Zephyrus prosper navigantibus.
 g XV. Kal. Sol in Cancrum. Pallas colitur in Aventina arce.
 A XIV. Kal. Secundus ventus. Orion oritur heliace.
 b XIII. Kal. Delphin oritur chronice. Sol in Cancrum. Volsci et Æqui vincuntur.
 c XII. Kal. Templum datum est Summano Jovi.
 d XI. Kal. Æsculapius, qui et dicitur Ophionchus et Serpentarius, chronice oritur.
 e X. Kal.
 f IX. Kal. Victus est Flaminius.
 g VIII. Kal. Syphax vincitur. Hædrubal occiditur. Festum Fortis Fortunæ. Solstitium.
 A VII. Kal. Festum Lartum et Jovis Statoris.
 b VI. Kal. Orion apparet a Zona inferius. Solstitium.
 c V. Kal. Lartum.
 d IV. Kal. Templum Quirino factum.
 e III. Kal.
 f II. Kal. Festum Pieridum.

LIBER PRIMUS.

TEMPORA cum causis Latium digesta per annum, Lapsaque sub terras, orta que signa canam. Excipe pacato, Cæsar Germanice, vultu Hoc opus, et timidæ dirige navis iter: Officioque, levem non aversatus honorem,	5
Huic tibi devoto numine dexter ades. Sacra recognosces Annalibus eruta priscis, Et quo sit merito quæque notata dies. Invenies illic et festa domestica vobis: Sæpe tibi pater est, sæpe legendus avus.	10
Quæque ferunt illi pictos signantia fastos, Tu quoque cum Druso præmia fratre ferēs. Cæsar's arma canant alii; nos Cæsar's aras, Et quoscunque sacris addidit ille dies. Annue conanti per laudes ire tuorum,	15
Deque meo pavidos excute corde metus. Da mihi te placidum: dederis in carmina vires; Ingenium vultu statque caditque tuo. Pagina iudicium docti subitura movetur Principis, ut Clario missa legenda deo.	20
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris, Civica pro trepidis cum tulit arma reis. Scimus et, ad nostras cum se tulit impetus artes, Ingenii currant flumina quanta tui. Si licet, et fas est, vates rege vatis habenas,	25
Auspice te felix totus ut annus eat. Tempora digereret cum conditor urbis, in anno Constituit menses quinque bis esse suo. Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras: Curaque finitimos vincere major erat.	30

- Est tamen et ratio, Cæsar, quæ moverit illum :
 Erroremque suum quo tueatur habet.
 Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
 Hoc anno statuit temporis esse satis.
 Per totidem menses a funere conjugis uxor   35
 Sustinet in vidua tristia signa domo.
 Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
 Cum rudibus populis annua jura daret.
 Martis erat primus mensis, Venerisque secundus :
 Hæc generis princeps, ipsius ille pater.   40
 Tertius a Senibus, Juvenum de nomine quartus :
 Quæ sequitur, numero turba notata fuit.
 At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras :
 Mensibus antiquis addidit ille duos.
- NE tamen ignores variorum jura dierum ;   45
 Non habet officii Lucifer omnis idem.
 Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur ;
 Fastus erit, per quem lege licebit agi.
 Neu toto perstare die sua jura putaris ;
 Qui jam Fastus erit, mane Nefastus erat.   50
 Nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari,
 Verbaque honoratus libera prætor habet.
 Est quoque, quo populum jus est includere septis ;
 Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
 Vindicat Ausonias Junonis cura Kalendas :   55
 Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
 Nonarum tutela deo caret. Omnibus istis,
 Ne fallare cave, proximús Ater erit.
 Omen ab eventu est : illis nam Roma diebus
 Damna sub adverso tristia Marte tulit.   60
 Hæc mihi dicta semel, totis hærentia fastis,
 Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.
 Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum,
 Inque meo primus carmine Janus adest.
 Jane biceps, anni tacite labentis origo,   65
 Solus de superis qui tua terga vides ;

- Dexter ades ducibus, quorum segura labore
 Otia terra ferax, otia pontus agit.
- Dexter ades patribusque tuis, populoque Quirini,
 Et resera nutu condita templa tuo. 70
- Prospera lux oritur: linguisque animisque favete:
 Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
- Lite vacent aures, insanaque protinus absint
 Jurgia: differ opus, livida lingua, tuum.
- Cernis, odoratis ut luceat ignibus æther, 75
 Et sonet accensis spica Cilissa focus?
- Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
 Et tremulum summa spargit in æde jubar.
- Vestibus intactis Tarpeias itur in arces:
 Et populus festo concolor ipse suo est. 80
- Jamque novi præeunt fasces: nova purpura fulget:
 Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
- Colla rudes operum præbent ferienda juveni,
 Quos aluit campis herba Falisca suis.
- Jupiter, arce sua totum cum spectat in orbem, 85
 Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
- Salve, læta dies, meliorque revertere semper,
 A populo rerum digna potente coli.
- Quem tamen esse deum te dicam, Jane biformis?
 Nam tibi par nullum Græcia numen habet. 90
- Ede simul causam, cur de cœlestibus unus
 Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
- Hæc ego cum sumtis agitarem mente tabellis,
 Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
- Tum sacer, ancipiti mirandus imagine, Janus 95
 Bina repens oculis obtulit ora meis.
- Obstupui, sensique metu riguisse capillos,
 Et gelidum subito frigore pectus erat.
- Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
 Edidit hos nobis ore priore sonos: 100
- Disce, metu posito, vates operose dierum,
 Quod petis, et voces percipe mente meas.
- Me Chaos antiqui (nam res sum prisca) vocabant:
 Adspice, quam longi temporis acta canam.

- Lucidus hic aer, et, quæ tria corpora restant, 105
 Ignis, aquæ, tellus, unus acervus erant.
 Ut semel hæc rerum secessit lite suarum,
 Inque novas abiit massa soluta domos;
 Altum flamma petit; propior locus aera cepit;
 Sederunt medio terra fretumque solo. 110
 Tunc ego, qui fueram globus, et sine imagine moles,
 In faciem redii dignaque membra deo.
 Nunc quoque, confusæ quondam nota parva figuræ,
 Ante quod est in me, postque videtur idem.
 Accipe, quæsita quæ causa sit altera formæ: 115
 Hanc simul ut noris, officiumque meum.
 Quicquid ubique vides, cælum, mare, nubila, terras,
 Omnia sunt nostra clausa patentque manu.
 Me penes est unum vasti custodia mundi:
 Et jus vertendi cardinis omne meum est. 120
 Cum libuit pacem placidis emittere tectis,
 Libera perpetuas ambulat illa vias.
 Sanguine lethifero totus miscebitur orbis,
 Ni teneant rigidæ condita bella seræ.
 Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis: 125
 It, redit officio Jupiter ipse meo.
 Inde vocor Janus. Cui cum Cereale sacerdos
 Imponit libum, mixtaque farra sale;
 Nomina ridebis: modo namque Patulcius idem,
 Et modo sacrificio Clusius ore vocor. 130
 Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
 Nomine diversas significare vices.
 Vis mea narrata est: causam nunc disce figuræ;
 Jam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
 Omnis habet geminas, hinc atque hinc, janua frontes: 135
 E quibus hæc populum spectat, at illa Larem.
 Utque sedens vester primi prope limina tecti
 Janitor egressus introitusque videt:
 Sic ego prospicio cœlestis janitor aulæ
 Eoas partes Hesperiasque simul. 140
 Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
 Servet ut in ternas compita secta vias.

- Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat; et vultu, si plura requirere vellem, 145
Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum, gratesque deo non territus egi;
Verbaque sum, spectans, pauca locutus, humum.
Dic age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat? 150
Omnia tunc florent: tunc est nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet:
Et modo formatis amicitur frondibus arbos:
Prodit et in summum seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent: 155
Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
Tum blandi soles: ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsa sub trabe fingit opus:
Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro:
Hæc anni novitas jure vocanda fuit. 160
Quæsieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos.
Bruma novi prima est, veterisque novissima solis:
Principium capiunt Phœbus et annus idem.
Post ea mirabar, cur non sine litibus esset 165
Prima dies. Causam percipe, Janus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quam solitum testificatur opus. 170
Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primo thura merumque fero?
Ut per me possis aditum, qui limina servo,
Ad quoscunque voles, inquit, habere deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis, 175
Et damus alternas accipimusque preces?
Tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
Omnia principii, inquit, inesse solet.
Ad primam vocem timidas advertitis aures,
Et primum visam consulit augur avem. 180

Tempa patent auresque deûm, nec lingua caducas
 Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.
 Desierat Janus : nec longa silentia feci,
 Sed tetigi verbis ultima verba meis :
 Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi, 185
 Et data sub niveo condita mella cado ?
 Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur,
 Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.
 Dulcia cur dentur, video ; stipis adjice causam,
 Pars mihi de festo ne labet ulla tuo. 190
 Risit ; et, O quam te fallunt tua sæcula, dixit,
 Qui stipe mel sumta dulcius esse putes !
 Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
 Cujus non animo dulcia lucra forent.
 Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi : 195
 Vix ultra, quo jam progrediatur, habet.
 Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
 Dum populus pauper, dum nova Roma fuit ;
 Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
 Et dabat exiguum fluminis ulva torum. 200
 Jupiter angusta vix totus stabat in æde :
 Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.
 Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis :
 Pascobatque suas ipse senator oves.
 Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem, 205
 Nec fœnum capiti supposuisse fuit.
 Jura dabat populis posito modo consul aratro :
 Et levis argenti lamina crimen erat.
 At postquam fortuna loci caput extulit hujus,
 Et tetigit summos vertice Roma deos ; 210
 Creverunt et opes, et opum furiosa cupido :
 Et, cum possideant plurima, plura volunt.
 Quærere, ut absumant, absumta requirere certant :
 Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices.
 Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda, 215
 Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.
 In pretio pretium nunc est : dat census honores,
 Census amicitias : pauper ubique jacet.

- Tu tamen, auspiciū si sit stipis utile, quæris,
 Curque juvent nostras æra vetusta manus. 220
 Æra dabant olim: melius nunc omen in auro est,
 Victaque concedit prisca moneta novæ.
 Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
 Aurea; majestas convenit ista deo.
 Laudamus veteres, sed nostris utimur annis; 225
 Mos tamen est æque dignus uterque coli.
 Finierat monitus. Placidis ita rursus, ut ante,
 Clavigerum verbis alloquor ipse deum:
 Multa quidem didici; sed cur navalis in ære
 Altera signata est, altera forma biceps? 230
 Noscere me duplici posses in imagine, dixit,
 Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
 Causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
 Ante pererrato falcifer orbe deus.
 Hac ego Saturnum memini tellure receptum; 235
 Cœlitibus regnis ab Jove pulsus erat.
 Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
 Dicta quoque est Latium terra, latente deo.
 At bona posteritas puppim servavit in ære,
 Hospitis adventum testificata dei. 240
 Ipse solum colui, cujus placidissima lævum
 Radit arenosi Tibridis unda latus.
 Hic, ubi nunc Roma est, incædua sylva virebat:
 Tantaque res paucis pascua bubus erat.
 Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro 245
 Nuncupat hæc ætas, Janiculumque vocat.
 Tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum
 Esset, et humanis numina mista locis.
 Nondum justitiam facinus mortale fugarat:
 Ultima de superis illa reliquit humum. 250
 Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat;
 Nullus erat, justis reddere jura, labor.
 Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar:
 Et clavem ostendens, Hæc, ait, arma gero.
 Presserat ora deus. Tunc sic nostra ora resolvo, 255
 Voce mea voces eliciente dei:

Cum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno,
 Hic ubi juncta foris templa duobus habes?
 Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
 Protinus CEBalii rettulit arma Titi; 260
 Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
 Ad summæ Tatium duxerit arcis iter.
 Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
 Arduus in valles et Fora clivus erat.
 Et jam contigerat portam, Saturnia cujus 265
 Demserat appositas insidiosa seras.
 Cum tanto veritus committere numine pugnam,
 Ipse meæ movi callidus artis opus;
 Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi;
 Sumque repentinas ejaculatus aquas. 270
 Ante tamen gelidis subjeci sulphura venis,
 Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
 Cujus ut utilitas pulsus percepta Sabinis,
 Quæque fuit, tuto reddita forma loco est;
 Ara mihi posita est, parvo conjuncta sacello: 275
 Hæc adolet flammis cum strue farra suis.
 At cur pace lates, motisque recluderis armis?
 Nec mora; quæsitæ reddita causa mihi.
 Ut populò reditus pateant ad bella profecto,
 Tota patet demta janua nostra sera. 280
 Pace fores obdo, ne qua discedere possit:
 Cæsareoque diu nomine clausus ero.
 Dixit; et, attollens oculos diversa tuentes,
 Adspexit toto quicquid in orbe fuit;
 Pax erat: et vestri, Germanice, causa triumphæ 285
 Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
 Jane, face æternos, pacem, pacisque ministros:
 Neve suum, præsta, deserat auctor opus.
 Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis;
 Sacravere patres hac duo templa die. 290
 Accepit Phœbo Nymphaque Coronide natum
 Insula, dividua quam premit amnis aqua.
 Jupiter in parte est. Cepit locus unus utrumque,
 Junctaque sunt magno templa nepotis avo.

- Quid vetat et stellas, ut quæque oriturque caditque, 295
 Dicere? promissi pars fuit ista mei.
 Felices animos, quibus hæc cognoscere primis,
 Inque domos superas scandere cura fuit!
 Credibile est illos pariter vitiisque locisque
 Altius humanis exseruisse caput. 300
 Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
 Officiumve fori, militiæve labor;
 Nec levis ambitio, perfusaque gloria furo,
 Magnarumve fames sollicitavit opum.
 Admovere oculis distantia sidera terris, 305
 Ætheraque ingenio supposuere suo.
 Sic petitur cælum: non ut ferat Ossa Olympus,
 Summaque Peliacus sidera tangat apex.
 Nos quoque sub ducibus cælum metabimur illis,
 Ponemusque suos ad stata signa dies. 310
- Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
 Sparsaque cælesti rore madebit humus;
 Octipedis frustra quærantur brachia Cancri:
 Præceps occiduas ille subivit aquas.
 Institerint Nonæ; missi tibi nubibus atris 315
 Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.
- Quatuor adde dies ductis ex ordine Nonis;
 Janus Agonali luce piandus erit.
 Nominis esse potes succinctus causa minister,
 Hostia cœlitibus quo feriente cadit: 320
 Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
 Semper, agatne? rogat; nec nisi jussus agit.
 Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
 Nomen Agonalem credit habere diem.
 Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum; 325
 Una sit ut proprio littera demta loco.
 An, quia prævisos in aqua timet hostia cultros,
 A pecoris lux est ista notata metu?
 Pars etiam, fieri solitis ætate priorum
 Nomina de ludis Graia tulisse diem. 330

Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo :
 Veraque iudicio est ultima causa meo.
 Utque ea nunc certa est, ita Rex placare Sacrorum
 Numina lanigeræ conjuge debet ovis.
 Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur ; 335
 Hostibus amotis hostia nomen habet.
 Ante, deos homini quod conciliare valeret,
 Far erat, et puri lucida mica salis ;
 Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
 Acta per æquoreas hospita navis aquas. 340
 Thura nec Euphrates, nec miserat India costum,
 Nec fuerant rubri cognita fila croci.
 Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
 Et non exiguo laurus adusta sono.
 Si quis erat, factis prati de flore coronis 345
 Qui posset violas addere, dives erat.
 Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
 In sacris nullum culter habebat opus.
 Prima Ceres avidæ gavisæ est sanguine porcæ,
 Ulta suas merita cæde nocentis opes. 350
 Nam sata vere novo teneris lactentia succis
 Eruta setigeræ comperit ore suis.
 Sus dederat pœnas. Exemplo territus hujus
 Palmite debueras abstinuisse, caper.
 Quem spectans aliquis dentes in vite prementem, 355
 Talia non tacito dicta dolore dedit :
 Rode, caper, vitem : tamen hinc, cum stabis ad aram,
 In tua quod spargi cornua possit, erit.
 Verba fides sequitur : noxæ tibi deditus hostis
 Spargitur affuso cornua, Bacche, mero. 360
 Culpa sui nocuit : nocuit quoque culpa capellæ.
 Quid bos, quid placidæ commeruistis oves ?
 Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
 Viderat inceptos destituisse favos.
 Cærula quem genitrix ægre solata dolentem, 365
 Addidit hæc dictis ultima verba suis :
 Siste, puer, lacrymas : Proteus tua damna levabit ;
 Quoque modo repares, quæ periire, dabit.

- Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
 Impediant geminas vincula firma manus. 370
- Pervenit ad vatem juvenis, resolutaque somno
 Alligat æquorei brachia capta senis.
- Ille sua faciem transformis adulterat arte:
 Mox domitus vinclis in sua membra redit.
- Oraque cærulea tollens rorantia barba, 375
 Qua, dixit, repares arte, requiris, apes?
 Obrue mactati corpus tellure juveni:
 Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
- Jussa facit pastor. Fervent examina putri
 De bove: mille animas una necata dedit. 380
- Poscit ovem fatum. Verbenas improba carpsit,
 Quas pia dis ruris ferre solebat anus.
- Quid tuti superest, animam cum ponat in aris
 Lanigerumque pecus, ruricolæque boves?
- Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum, 385
 Ne detur celeri victima tarda deo.
- Quod semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
 Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
- Extæ canum vidi Triviæ libare Sappæos,
 Et quicumque tuas accolit, Hæmæ, nives. 390
- Cæditur et rigido custodi ruris asellus.
 Causa pudenda quidem est, huic tamen apta deo.
- Festa corymbiferi celebrabas, Græcia, Bacchi,
 Tertia quæ solito tempore bruma refert.
- Di quoque cultores gelidi venerè Lycæi, 395
 Et quicumque joci non alienus erat:
 Panes, et in Venerem Satyrorum prona juventus:
 Quæque colunt amnes solaque rura deæ.
- Venerat et senior pando Silenus asello,
 Quique rubro pavidas inguine terret aves. 400
- Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
 Gramine vestitis accubuere toris.
- Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam.
 Miscendas parce rivus agebat aquas.
- Naides effusis aliæ sine pectinis usu, 405
 Pars aderant positæ arte manuque comis.
- OID. FAST. 2

- Illa super suras tunicam collecta ministrat;
 Altera dissuto pectus aperta sinu.
 Exserit hæc humerum; vestem trahit illa per herbas,
 Impediunt teneros vincula nulla pedes. 410
 Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent;
 Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
 Te quoque, inextinctæ Silene libidinis, urunt.
 Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.
 At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus 415
 Omnibus ex illis Lotide captus erat.
 Hanc cupit, hanc optat: sola suspirat in illa:
 Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
 Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam;
 Irrisum vultu despicit illa suo. 420
 Nox erat: et, vino somnum faciente, jacebant
 Corpora diversis victa sopore locis.
 Lotis in herbosa, sub acernis ultima ramis,
 Sicut erat lusu fessa quievit humo.
 Surgit amans; animamque tenens, vestigia furtim 425
 Suspense digitis fert taciturna gradu.
 Ut tetigit nivæ secreta cubilia Nymphæ:
 Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
 Et jam finitima corpus librabat in herba:
 Illa tamen multi plena soporis erat. 430
 Gaudet; et a pedibus tracto velamine, vota
 Ad sua felici cœperat ire via.
 Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
 Intempestivos edidit ore sonos.
 Territa consurgens Nymphe manibusque Priapum 435
 Rejicit, et fugiens concitat omne nemus.
 At deus, obscæna nimium quoque parte paratus,
 Omnibus ad lunæ lumina risus erat.
 Morte dedit pœnas auctor clamoris: et hinc est
 Hellespontiaco victima grata deo. 440
 Intactæ fueratis aves, solatia ruris,
 Assuetum sylvis, innocuumque genus;
 Quæ facitis nidos, quæ plumis ova fovetis,
 Et facili dulces editis ore modos.

Sed nihil ista juvant; quia linguæ crimen habetis, 445
 Dique putant mentes vos aperire suas.
 Nec tamen id falsum. Nam, dis ut proxima quæque,
 Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
 Tuta diu volucerum proles, tum denique cæsa est:
 Juveruntque deos indicis exta sui. 450
 Ergo sæpe suo conjux abducta marito
 Uritur in calidis alba columba focis.
 Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser
 Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
 Nocte deæ Nocti cristatus cæditur ales, 455
 Quod tepidum vigili provocat ore diem.
 Interea Delphin clarum super æquora sidus
 Tollitur, et patriis exserit ora vadis.
 Postera lux hiemem medio discrimine signat:
 Æquaque præteritæ, quæ superabit, erit. 460

Proxima prospiciet Tithono Aurora relicto
 Arcadiæ sacrum pontificale deæ.
 Te quoque lux eadem, Turni soror, sæde recepit,
 Hic ubi Virginea Campus obitur aqua.
 Unde petam causas horum moremque sacrorum? 465
 Dirigat in medio quis mea vela freto?
 Ipsa mone, quæ nomen habes a carmine ductum,
 Propositoque fave, ne tuus erret honos.
 Orta prior Luna, de se si creditur ipsi,
 A magno tellus Arcade nomen habet. 470
 Hic fuit Evander, qui, quanquam clarus utroque,
 Nobilior sacræ sanguine matris erat;
 Quæ, simul ætherios animo conceperat ignes,
 Ore dabat vero carmina plena dei.
 Dixerat hæc nato motus instare sibi, 475
 Multaque præterea, tempore nacta fidem.
 Nam juvenis, vera nimium cum matre fugatus,
 Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.
 Cui genitrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
 (Siste, puer, lacrymas,) ista ferenda tibi est. 480

- Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit,
 Sed deus: offenso pulsus es urbe deo.
 Non meriti poenam pateris, sed numinis iram;
 Est aliquid magnis crimen abesse malis.
 Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra 485
 Pectora pro facto spemque metumque suo.
 Nec tamen ut primus mœre mala talia passus:
 Obruit ingentes ista procella viros.
 Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
 Cadmus in Aonia constitit exsul humo. 490
 Passus idem Tydeus, et idem Pagasæus Iason:
 Et quos præterea longa referre mora est.
 Omne solum forti patria est; ut piscibus æquor:
 Ut volucris, vacuo quicquid in orbe patet.
 Nec fera tempestas toto tamen horret in anno: 495
 Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.
 Vocibus Evander firmata mente parentis
 Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
 Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
 Egerat, et Tuscis obvius ibat aquis. 500
 Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta Terenti,
 Adspicit, et sparsas per loca sola casas.
 Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis,
 Continuitque manum torva regentis iter.
 Et procul in dextram tendens sua brachia ripam, 505
 Pineæ non sano ter pede texta ferit.
 Neve daret saltum properans insistere terræ,
 Vix est Evandri vixque retenta manu.
 Dique petitorum, dixit, salvete locorum;
 Tuque novos cœlo terra datura deos; 510
 Fluminaque, et fontes, quibus utitur hospita tellus,
 Et nemorum Nymphæ, Naiadumque chori;
 Este bonis avibus visi natoque mihique:
 Ripaque felici tacta sit ista pede.
 Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles? 515
 Juraque ab hac terra cætera terra petet?
 Montibus his olim totus promittitur orbis.
 Quis tantum fati credat habere locum?

- Et jam Dardaniæ tangent hæc littora pinus.
 Hic quoque causa novi fœmina Martis erit. 520
 Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
 Indue: non humili vindice cæsus eris.
 Victa tamen vinces, eversaque Troja resurges;
 Obruet hostiles ista ruina domos.
 Urite victrices Neptunia Pergama flammæ; 525
 Num minus hic toto est altior orbe cinis?
 Jam pius Æneas sacra, et sacra altera patrem,
 Afferet: Iliacos excipe, Vesta, deos.
 Tempus erit, cum vos, orbemque tuebitur idem:
 Et fient ipso sacra colente deo: 530
 Et penes Augustos patriæ tutela manebit.
 Hanc fas imperii frena tenere domum.
 Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
 Pondera cœlesti mente paterna feret.
 Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris, 535
 Sic Augusta novum Julia numen erit.
 Talibus ut dictis nostros descendit ad annos,
 Substitit in medios præscia lingua sonos.
 Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
 Felix, exsilium cui locus ille fuit! 540
 Nec mora longa fuit. Stabant nova tecta: nec alter
 Montibus Ausoniis Arcade major erat.
 Ecce boves illuc Erytheidas applicat heros,
 Emensus longi claviger orbis iter.
 Dumque huic hospitium domus est Tegeæa, vagantur
 Incustoditæ læta per arva boves. 546
 Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
 De numero tauros sentit abesse duos.
 Nulla videt taciti quærens vestigia furti;
 Traxerat aversos Cacus in antra feros; 550
 Cacus, Aventinæ timor atque infamia sylvæ,
 Non leve finitimis hospitibusque malum.
 Dira viro facies; vires pro corpore; corpus
 Grande: pater monstri Mulciber hujus erat.
 Proque domo longis spelunca recessibus ingens 555
 Abdita, vix ipsis invenienda feris.

- Ora super postes affixaque brachia pendent,
 Squalidaque humanis ossibus albet humus.
 Servata male parte bouum Jove natus abibas :
 Mugitum rauco furta dedere sono. 560
- Accipio revocamen, ait; vocemque secutus
 Impia per sylvas ultor ad antra venit.
 Ille aditum fracti præstruxerat objice montis :
 Vix juga movissent quinque bis illud opus.
 Nititur hic humeris, (cælum quoque sederat illis,) 565
 Et vastum motu collabefactat onus.
- Quod simul evulsum est, fragor æthera terruit ipsum,
 Ictaque subsedit pondere molis humus.
 Prima movet Cacus collata prælia dextra,
 Remque ferox saxis stipitibusque gerit. 570
- Quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
 Confugit, et flammæ ore sonante vomit.
 Quas quoties proflat, spirare Typhoea credas,
 Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
 Occupat Alcides: adductaque clava trinodis 575
 Ter quater adversi sedit in ore viri.
- Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,
 Et lato moriens pectore plangit humum.
 Immolat ex illis taurum tibi, Jupiter, unum
 Victor, et Evandrum ruricolæ vocat. 580
- Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram,
 Hic ubi pars urbis de bove nomen habet.
 Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
 Hercule quo tellus sit satis usa suo.
 At felix vates, ut dîs gratissima vixit, 585
 Possidet hunc Jani sic dea mense diem.
- Idivis in magni castus Jovis æde sacerdos
 Semimaris flammis viscera libat ovis :
 Redditaque est omnis populo provincia nostro :
 Et tuus Augusto nomine dictus avus. 590
- Perlege dispositas generosa per atria ceras ;
 Contigerunt nulli nomina tanta viro.

- Africa victorem de se vocat: alter Isauras,
 Aut Cretum domitas testificatur opes.
 Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum: 595
 Ille Numantina traxit ab urbe notam.
 Et mortem et nomen Druso Germania fecit.
 Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
 Si petat a victis, tot sumat nomina Cæsar,
 Quot numero gentes maximus orbis habet. 600
 Ex uno quidam celebres, aut torquis ademptæ,
 Aut corvi titulos auxiliariis habent.
 Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
 Sed qui te vicit, nomine major erat.
 Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus; 605
 Illa domus meritis Maxima dicta suis.
 Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes;
 Hic socium summo cum Jove nomen habet.
 Sancta vocant augusta patres: augusta vocantur
 Templâ, sacerdotum rite dicata manu. 610
 Hujus et augurium dependet origine verbi,
 Et quodcunque sua Jupiter auget ope.
 Augeat imperium nostri ducis, augeat annos:
 Protegat et vestras quærna corona fores.
 Auspicibusque deis tanti cognominis hæres 615
 Omine suscipiat, quo pater, orbis onus.
- Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
 Fient Parrhasiæ sacra relata deæ.
 Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant;
 Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor. 620
 Mox honor eripitur; matronaque destinat omnis
 Ingratos nulla prole novare viros.
 Neve daret partus, ictu temeraria cæco
 Visceribus crescens excutiebat onus.
 Corripuisse patres ausas immitia nuptas, 625
 Jus tamen exemptum restituisse, ferunt.
 Binaque nunc pariter Tegeææ sacra parenti
 Pro pueris fieri virginibusque jubent.

- Scortea non illi fas est inferre sacello,
 Ne violent puros exanimata focos. 630
- Si quis amas ritus veteres, adsiste precanti:
 Nomina percipies non tibi nota prius.
 Porrimum placantur Postvertaque, sive sorores,
 Sive fugæ comites, Mænali Nympha, tuæ.
 Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur, 635
 Altera versurum postmodo quicquid erat.
- Candida te niveo posuit lux proxima templo,
 Qua fert sublimes alta Moneta gradus:
 Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam;
 Nunc te sacratæ restituere manus. 640
- Furius antiquam populi superator Etrusci
 Voverat, et voti solverat ante fidem.
 Causa, quod a patribus sumtis secesserat armis
 Vulgus, et ipsa suas Roma timebat opes. 645
- Causa recens melior: passos Germania crines
 Porrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
 Inde triumphatæ libasti munera gentis,
 Templaque fecisti, quam colis ipse, deæ.
 Hæc tua constituit Genitrix et rebus et ara,
 Sola toro magni digna reperta Jovis. 650
- Hæc ubi transierint; Capricorno, Phœbe, relicto,
 Per juvenis cures signa gerentis aquam.
- Septimus hinc Oriens cum se demiserit undis,
 Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
- Sidere ab hoc, ignis venienti nocte, Leonis 655
 Qui micat in medio pectore, mersus erit.
- Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
 Nec Sementiva est ulla reperta dies:
 Cum mihi, sensit enim, Lux hæc indicitur, inquit
 Musa; quid a fastis non stata sacra petis? 660
- Utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
 Seminibus jactis est ubi fetus ager.

- State coronati plenum ad præsepe juveni;
 Cum tepido vestrum vere redibit opus.
- Rusticus emeritum palo suspendat aratrum; 665
 Omne reformidat frigida vulnus humus.
 Villice, da requiem terræ, semente peracta;
 Da requiem, terram qui coluere, viris.
- Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
 Et date paganis annua liba focis. 670
 Placentur matres frugum Tellusque Ceresque,
 Farre suo gravidæ visceribusque suis.
 Officium commune Ceres et Terra tuentur:
 Hæc præbet causam frugibus, illa locum.
 Consortes operum, per quas correctæ vetustas, 675
 Quærnaque glans victa est utiliore cibo;
 Frugibus immensis avidos satiate colonos,
 Ut capiant cultus præmia digna sui.
 Vos date perpetuos teneris sementibus auctus:
 Nec nova per gelidas herba sit usta nives. 680
 Cum serimus, cælum ventis aperite serenis:
 Cum latet, ætheria spargite semen aqua.
 Neve graves cultis Cerealia dona, cavete,
 Agmine læsuro depopulentur aves.
 Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis: 685
 Post messem prædæ copia major erit.
 Interea crescat scabræ robiginis expers,
 Nec vitio cæli palleat ægra seges.
 Et neque deficiat macie, neque pinguior æquo
 Divitiis pereat luxuriosa suis. 690
 Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
 Nec sterilis culto surgat avena solo.
 Triticeos fetus, passuraque farra bis ignem,
 Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
 Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni: 695
 Efficiantque ratas utraque diva preces.
 Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
 Vomere; cedebat taurus arator equo.
 Sarcula cessabant: versique in pila ligones,
 Factaque de rastro pondere cassis erat. 700

Gratia dis, domuique tuæ! religata catenis
 Jampridem nostro sub pede bella jacent.
 Sub juga bos veniat; sub terris semen aratas;
 Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.

At quæ venturas præcedet sexta Kalendas, 705
 Hac sunt Ledæis templa dicata deis.
 Fratibus illa deis fratres de gente deorum
 Circa Juturnæ composuere lacus.

Ipsum nos carmen deducit Pacis ad aram.
 Hæc erit a mensis fine secunda dies. 710
 Frondibus Actiacis comtos redimita capillos,
 Pax, ades, et toto mitis in orbe mane.
 Dum desint hostes, desit quoque causa triumphî;
 Tu ducibus bello gloria major eris.

Sola gerat miles, quibus arma coerceat, arma: 715
 Canteturque fera nil nisi pompa tuba.
 Horreat Æneadas et primus et ultimus orbis;
 Si qua parum Romam terra timebit, amet.
 Thura, sacerdotes, pacalibus addite flammis,
 Albaque percussa victima fronte cadat. 720

Utque domus, quæ præstat eam, cum Pace perennet,
 Ad pia propensos vota rogate deos.
 Sed jam prima mei pars est exacta laboris:
 Cumque suo finem mense libellus habet.

LIBER SECUNDUS.

- JANUS habet finem: cum carmine crescit et annus;
Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, elegi, majoribus itis:
Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Certe ego vos habui faciles in amore ministros, 5
Cum lusit numeris prima juvenita suis.
Idem sacra cano, signataque tempora fastis.
Ecquis ad hæc illinc crederet esse viam?
Hæc mea militia est: ferimus quæ possumus arma:
Dextraque non omni munere nostra vacat. 10
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense;
His habilis telis quilibet esse potest:
At tua prosequimur studioso pectore, Cæsar, 15
Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, et placido paulum mea munera vultu
Respice, pacando si quid ab hoste vacat.
- Februa Romani dixere piamina patres:
Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem. 20
Pontifices ab rege petunt et flamine lanas,
Quis veteri lingua Februa nomen erat.
Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
Torrída cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui, cæsus ab arbore pura, 25
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminicam poscentem februa vidi:
Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcunque est, quo pectora nostra piatur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos. 30

- Mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
 Omne solum lustrant, idque piamen habent.
 Aut quia placatis sunt tempora pura sepulchris,
 Tunc cum ferales præteriere dies.
 Omne nefas, omnemque mali purgamina causam 35
 Credebant nostri tollere posse senes.
 Græcia principium moris fuit. Illa nocentes
 Impia lustratos ponere facta putat.
 Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
 Cæde per Hæmonias solvit Acastus aquas. 40
 Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
 Credulus immerita Phasida iuvit ope.
 Amphiaraides Naupactoo Acheloo,
 Solve nefas, dixit; solvit et ille nefas.
 Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis 45
 Fluminea tolli posse putetis aqua!
 Sed tamen, antiqui ne nescius ordinis erres,
 Primus, ut est, Jani mensis et ante fuit.
 Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.
 Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras. 50
 Primus enim Jani mensis, quia janua prima est;
 Qui sacer est imis Manibus, imus erat.
 Postmodo creduntur spatio distantia longo
 Tempora bis quini continuasse viri.
- Principio mensis, Phrygiæ contermina Matri 55
 Sospita delubris dicitur aucta novis.
 Nunc ubi sint illis, quæris, sacrata Kalendis
 Tempa deæ? longo procubuere die.
 Cætera ne simili caderent labefacta ruina,
 Cavit sacrati provida cura ducis: 60
 Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
 Nec satis est homines, obligat ille deos.
 Templorum positor, templorum sancte repostor,
 Sit superis, opto, mutua cura tui.
 Dent tibi cœlestes, quot tu cœlestibus, annos, 65
 Proque tua maneant in statione domo.

Tum quoque vicini lucus celebratur Asyli,
 Qua petit æquoreas advena Tibris aquas.
 Ad penetrale Numæ, Capitolinumque Tonantem,
 Inque Jovis summa cæditur arce bidens. 70
 Sæpe graves pluvias adoportus nubibus Auster
 Concitat, aut posita sub nive terra latet.

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
 Gemmea purpureis cum juga demit equis;
 Illa nocte aliquis, tollens ad sidera vultum, 75
 Dicit, Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri?
 Dumque Lyram quæret, medii quoque terga Leonis
 In liquidas subito mersa notabit aquas.

Quem modo cælatum stellis Delphina videbas,
 Is fugiet visus nocte sequente tuos. 80
 Seu fuit occultis felix in amoribus index;
 Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
 Quod mare non novit, quæ nescit Ariona tellus?
 Carmine currentes ille tenebat aquas.
 Sæpe sequens agnam lupus est hac voce retentus; 85
 Sæpe avidum fugiens restitit agna lupum:
 Sæpe canes leporesque umbra cubuere sub una:
 Et stetit in saxo proxima cerva leæ:
 Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
 Sedit: et accipitri juncta columba fuit. 90
 Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
 Tanquam fraternis obstupuisse modis.
 Nomen Arionum Siculas impleverat urbes;
 Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
 Inde domum repetens puppim conscendit Arion, 95
 Atque ita quæsitâ arte ferebat opes.
 Forsitan, infelix, ventos undamque timebas;
 At tibi nave tua tutius æquor erat.
 Namque gubernator dstricto constitit ense,
 Cæteraque armata conscia turba manu. 100
 Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum;
 Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.

Ille metu pavidus, Mortem non deprecor, inquit;
 Sed liceat sumta pauca referre lyra.
 Dant veniam, ridentque moram. Caput ille coronam;
 Quæ possit crines, Phœbe, decere tuos. 106
 Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
 Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
 Flebilibus veluti numeris canentia dura
 Trajectus penna tempora cantat olor. 110
 Protinus in medias ornatus desilit undas;
 Spargitur impulsa cœrula puppis aqua.
 Inde (fide majus) tergo delphina recurvo
 Se memorant oneri supposuisse novo.
 Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi 115
 Cantat, et æquoreas carmine mulcet aquas.
 Di pia facta vident. Astris delphina recepit
 Jupiter, et stellas jussit habere novem.

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
 Vellem, Mæonide, pectus inesse tuum. 120
 Dum canimus sacras alterno carmine Nonas:
 Maximus hinc fastis accumulatur honos.
 Deficit ingenium, majoraque viribus urgent;
 Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
 Quid volui demens elegis imponere tantum 125
 Ponderis? heroi res erat ista pedis.
 Sancte Pater Patriæ, tibi plebs, tibi curia nomen
 Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen eques.
 Res tamen ante dedit. Sero quoque vera tulisti
 Nomina: jam pridem tu pater orbis eras. 130
 Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto,
 Nomen habes. Hominum tu pater, ille deûm.
 Romule, concedas: facit hic tua magna tuendo
 Mœnia; tu dederas transilienda Remo.
 Te Tatius, parvique Cures, Cœninaque sensit; 135
 Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
 Tu breve nescio quid victæ telluris habebas;
 Quodcunque est alto sub Jove, Cæsar habet.

Tu rapis, hic castas duce se jubet esse maritas;
 Tu recipis luco, submovet ille nefas. 140
 Vis tibi grata fuit; florent sub Cæsare leges;
 Tu Domini nomen, Principis ille tenet.
 Te Remus incusat; veniam dedit hostibus ille;
 Cœlestem fecit te pater; ille patrem.
 Jam puer Idæus media tenus eminet alvo, 145
 Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
 En etiam, si quis Borean horrere solebat,
 Gaudeat; a Zephyris mollior aura venit.

Quintus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
 Lucifer, et primi tempora veris erunt. 150
 Ne fallare tamen; restant tibi frigora, restant:
 Magnaque discedens signa reliquit hiems.

Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursæ
 Adspicias geminos exseruisse pedes.
 Inter Hamadryadas jaculatricemque Dianam 155
 Callisto sacri pars fuit una chori.
 Illa deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
 Este meæ testes virginitatis, ait.
 Cynthia laudavit, Promissaque fœdera serva,
 Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris. 160
 Fœdera servasset, si non formosa fuisset.
 Cavet mortales; ab Jove crimen habet.
 Mille feras Phœbe sylvis venata redibat,
 Aut plus, aut medium sole tenente diem.
 Ut tetigit lucum, (densa niger ilice lucus; 165
 In medio gelidæ fons erat altus aquæ:)
 Hac, ait, in sylvâ, virgo Tegeæa, lavemur:
 Erubuit falso virginis illa sono.
 Dixerat et Nymphis: Nymphæ velamina ponunt;
 Hanc pudet, et tardæ dat mala signa moræ. 170
 Exuerat tunicas: uteri manifesta tumore
 Proditur indicio ponderis ipsa sui.
 Cui dea, Virgineos, perjura Lycaoni, cœtus
 Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.

Luna novum decies implebat cornibus orbem :	175
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.	
Læsa furit Juno, formam mutatque puellæ.	
Quid facis? invito pectore passa Jovem est.	
Utque feræ vidit turpes in pellice vultus,	
Hujus in amplexus Jupiter, inquit, eat.	180
Ursa per incultos errabat squalida montes,	
Quæ fuerat summo nuper amanda Jovi.	
Jam tria lustra puer furto conceptus agebat,	
Cum mater nato est obvia facta suo.	
Illa quidem, tanquam cognosceret, adstitit amens,	185
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.	
Hanc puer ignarus jaculo fixisset acuto;	
Ni foret in superas raptus uterque domos.	
Signa propinqua micant. Priore est, quam dicimus Arcton;	
Arctophylax formam terga sequentis habet.	190
Sævit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,	
Mænaliæ tactis ne lavet Arcton aquis.	
Idibus agrestis fumant altaria Fauni,	
Hic ubi discretas insula rumpit aquas.	
Hæc fuit illa dies, in qua Veientibus arvis	195
Ter centum Fabii, ter cecidere duo.	
Una domus vires et onus susceperat urbis :	
Sumunt gentiles arma professa manus.	
Egreditur castris miles generosus ab isdem,	
E quis dux fieri quilibet aptus erat.	200
Carmentis portæ dextro via proxima Jano est.	
Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet.	
Illa fama refert Fabios exisse trecentos.	
Porta vacat culpa, sed tamen omen habet.	
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem,	205
(Turbidus hibernis ille fluebat aquis.)	
Castra loco ponunt; dstrictis ensibus ipsi	
Tyrrenum valido Marte per agmen eunt.	
Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones	
Invadunt sparsos lata per arva greges.	210

Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
 Accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.
 Sic iterum, sic sæpe cadunt. Ubi vincere aperte
 Non datur, insidias armaque cæca parant.
 Campus erat: campi claudebant ultima colles, 215
 Sylvaque montanas occulere apta feras.
 In medio paucos, armenta que rara relinquunt;
 Cætera virgultis abdita turba latet.
 Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
 Aut nive, quæ Zephyro victa tepente fluit, 220
 Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
 Riparum clausas margine finit aquas:
 Sic Fabii latis vallem discursibus implent;
 Quosque vident, spernunt: nec metus alter inest.
 Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti. 225
 Simplex nobilitas, perfida tela cave.
 Fraude perit virtus. In apertos undique campos
 Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
 Quid facient pauci contra tot millia fortes?
 Quidve, quod in misero tempore restet, habent? 230
 Sicut aper, sylvis longe Laurentibus actus,
 Fulmineo celeres dissipat ore canes;
 Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti;
 Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
 Una dies Fabios ad bellum miserat omnes: 235
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis,
 Credibile est ipsos consuluisse deos.
 Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
 Unus de Fabia gente relictus erat. 240
 Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
 Cui res cunctando restituenda foret.

Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
 Et medius Crater inter utrumque jacet.
 Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti. 245
 Quæ sibi cur tria sint consociata canam.

- Forte Jovi festum Phœbus solenne parabat:
 Non faciet longas fabula nostra moras.
 I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur,
 Et tenuem vivis fontibus affer aquam. 250
 Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
 Tollit, et aërium pervolat altus iter.
 Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
 Tentat eam rostro; non erat apta legi.
 Immemor imperii sedisse sub arbore fertur, 255
 Dum fierent tarda dulcia poma mora.
 Jamque satur, nigris longum rapit unguibus hydrum,
 Ad dominumque redit, fictaque verba refert:
 Hic mihi causa moræ, vivarum obsessor aquarum:
 Hic tenuit fontes, officiumque meum. 260
 Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus, et audes
 Fatidicum verbis fallere velle deum?
 At tibi, dum lactens hærebit in arbore ficus,
 De nullo gelidæ fonte bibantur aquæ.
 Dixit: et antiqui monumenta perennia facti 265
 Anguis, Avis, Crater, sidera juncta micant.
- Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
 Adspicit: et Fauni sacra bicornis eunt.
 Dicite, Pierides, sacrorum quæ sit origo,
 Attigerint Latias unde petita domos. 270
 Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
 Arcades; Arcadiis plurimus ille jugis.
 Testis erit Pholoe, testes Stymphalides undæ,
 Quique citis Ladon in mare currit aquis,
 Cinctaque pinetis nemoris juga Nonacrini, 275
 Altaque Cyllene, Parthasiæque nives.
 Pan erat armenti custos, Pan numen equarum:
 Munus ob incolumes ille ferebat oves.
 Transtulit Evander sylvestria numina secum.
 Hic, ubi nunc urbs est, tum locus urbis erat. 280
 Inde deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.
 Flamen ad hæc prisco more Dialis erat.

Cur igitur currant, et cur (sic currere mos est)

Nuda ferant posita corpora veste, rogas?

Ipsè deus velox discurrere gaudet in altis 285

Montibus, et subitas concitat ille feras.

Ipsè deus nudus nudos jubet ire ministros:

Nec satis ad cursum commoda vestis erat.

Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur

Arcades: et Luna gens prior illa fuit. 290

Vita feræ similis, nullos agitata per usus:

Artis adhuc expers, et rude vulgus erat.

Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:

Nectar erat palmis hausta duabus aqua.

Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus: 295

Nulla sub imperio terra colentis erat:

Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat.

Ibat ovis lana corpus amicta sua.

Sub Jove durabant, et corpora nuda gerebant,

Docta graves imbres et tolerare Notos. 300

Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti

Moris, et antiquas testificantur opes.

Sed cur præcipue fugiat velamina Faunus,

Traditur antiqui fabula plena joci.

Forte comes dominæ juvenis Tiryntius ibat: 305

Vidit ab excelso Faunus utrumque jugo.

Vidit, et incaluit, Montanaque numina, dixit,

Nil mihi vobiscum est: hæc meus ardor erit.

Ibat odoratis humeros perfusa capillis

Mæonis, aurato conspicienda sinu. 310

Aurea pellebant rapidos umbracula soles;

Quæ tamen Herculeæ sustinere manus.

Jamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,

Hesperus et fusco roscidus ibat equo;

Antra subit tophis laqueataque pumice vivo. 315

Garrulus in primo limine rivus erat.

Dumque parant epulas potandaque vina ministri,

Cultibus Alciden instruit illa suis.

Dat tenues tunicas, Gætulo murice tinctas:

Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit. 320

- Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
 Ut possit vastas exseruisse manus.
- Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
 Stringebant magnos vincula parva pedes.
- Ipsa capit clavamque gravem, spoliumpque leonis, 325
 Conditaque in pharetra tela minora sua.
- Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno;
 Et positis juxta secubuere toris.
- Causa: repertori vitis pia sacra parabant,
 Quæ facerent pure, cum foret orta dies. 330
- Noctis erat medium; (quid non amor improbus audet?)
 Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
- Utque videt somno comites vinoque solutos,
 Spem capit in dominis esse soporis idem.
- Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter: 335
 Et præfert cautas subsequiturque manus.
- Venerat ad strati captata cubilia lecti;
 Et prima felix sorte futurus erat.
- Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
 Vellera, pertimuit, sustinuitque manum; 340
- Attonitusque metu riguit, ut sæpe viator
 Turbatum viso retulit angue pedem.
- Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
 Mollia, mendaci decipiturque nota.
- Interea tunicas ora subducit ab ima: 345
 Horrebant densis aspera crura pilis.
- Cætera tentantem cubito Tirynthius heros
 Reppulit, et summo decedit ille toro.
- Fit sonus: inclamat comites, et lumina poscit
 Mæonis. Illatis ignibus acta patent. 350
- Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto:
 Membraque de dura vix sua tollit humo.
- Ridet et Alcides, et qui videre jacentem;
 Ridet amatorem Lyda puella suum.
- Veste deus lusus fallentes lumina vestes 355
 Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.

Adde peregrinis causas, mea Musa, Latinas :

Inque suo noster pulvere currat equus.

Cornipedi Fauno cæssa de more capella

Venit ad exiguas turba vocata dapes. 360

Dumque sacerdotes verubus transsuta salignis

Extæ parant, medias sole tenente vias ;

Romulus, et frater, pastoralisque juvenus,

Solibus et campo corpora nuda dabant :

Cæstibus, et jaculis, et missi pondere saxi 365

Brachia per lusus experienda dabant.

Pastor ab excelso, Per devia rura juvencos,

Romule, prædones, eripe, dixit, agunt.

Longum erat armari. Diversis exit uterque

Partibus. Accursu præda recepta Remi. 370

Ut rediit, verubus stridentia detrahit extæ ;

Atque ait, Hæc certe non nisi victor edet.

Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc

Romulus, et mensas ossaque nuda videt.

Risit ; et indoluit Fabios potuisse Remumque 375

Vincere, Quinctilios non potuisse suos.

Fama manet facti : posito velamine currunt,

Et memorem famam, quod bene cessit, habet.

Forsitan et quæras, cur sit locus ille Lupercal,

Quæve diem tali nomine causa notet. 380

Ilia Vestalis coelestia semina partu

Ediderat, patruo regna tenente suo.

Is jubet auferri parvos, et in amne necari.

Quid facis ? ex istis Romulus alter erit.

Jussa recusantes peragunt lacrymosa ministri ; 385

Flent tamen, et geminos in loca jussa ferunt.

Albula, quem Tibrin mersus Tiberinus in unda

Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.

Hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,

Quaque jacent valles, Maxime Circe, tuæ. 390

Huc ubi venerunt, (neque enim procedere possunt

Longius,) ex illis unus, an alter, ait :

At quam sunt similes ! at quam formosus uterque !

Plus tamen ex illis iste vigoris habet.

- Si genus arguitur vultu, ni fallit imago, 395
 Nescio quem vobis suspicor esse deum.
 At si quis vestræ deus esset originis auctor,
 In tam præcipiti tempore ferret opem.
 Ferret opem certe, si non ope mater egeret,
 Quæ facta est uno mater et orba die. 400
 Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas
 Corpora. Desierat; deposuitque sinu.
 Vagierunt clamore pari: sentire putares.
 Hi redeunt udis in sua tecta genis.
 Sustinet impositos summa cavus alveus unda. 405
 Heu quantum fati parva tabella vehit!
 Alveus in limo sylvia appulsus opacis,
 Paullatim fluvio deficiente, sedet.
 Arbor erat: remanent vestigia, quæque vocatur
 Rumina nunc ficus, Romula ficus erat. 410
 Venit ad expositos (mirum) lupa feta gemellos.
 Quis credat pueris non nocuisse feram?
 Non nocuisse parum est; prodest quoque: quos lupa
 nutrit,
 Perdere cognatæ sustinuere manus.
 Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis, 415
 Et fingit lingua corpora bina sua.
 Marte satos scires; timor abfuit. Ubera ducunt,
 Nec sibi promissi lactis aluntur ope.
 Illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercis.
 Magna dati nutrix præmia lactis habet. 420
 Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
 Faunus in Arcadia templa Lycæus habet.
 Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis,
 Nec prece, nec magico carmine mater eris.
 Excipe fecundæ patienter verbera dextræ; 425
 Jam socer optati nomen habebit avi.
 Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritæ
 Beddebant uteri pignora rara sui.
 Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas,
 Romulus? (hoc illo scepra tenente fuit:) 430

- Si mea non vires, sed bellum injuria fecit,
 Utilius fuerat non habuisse nurus.
 Monte sub Esquihio, multis incæduus annis,
 Junonis magnæ nomine lucus erat.
 Huc ubi venerunt, pariter nuptæque virique 435
 Suppliciter posito procubuere genu.
 Cum subito motæ tremuere cacumina sylvæ,
 Et dea per lucos mira locuta suos.
 Italidas matres, inquit, sacer hircus inito.
 Obstupuit dubio territa turba sono. 440
 Augur erat: nomen longis intercidit annis.
 Nuper ab Etrusca venerat exsul humo.
 Ille caprum mactat: jussæ sua terga maritæ
 Pellibus exsectis percutienda dabant.
 Luna resumebat decimo nova cornua motu, 445
 Virque pater subito, nuptaque mater erat.
 Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus;
 Aut quia principium tu, dea, lucis habes.
 Parce precor gravidis, facilis Lucina, puellis,
 Maturumque utero molliter effer onus. 450
- Orta dies fuerit; tu desine credere ventis;
 Perdidit illius temporis aura fidem.
 Flamina non constant: et sex reserata diebus
 Carceris Æolii janua laxa patet.
- Jam levis obliqua subsedit Aquarius urna. 455
 Proximus ætherios excipe, Piscis, equos.
 Te memorant fratremque tuum (nam juncta micatis
 Signa) duos tergo sustinuisse deos.
 Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
 Tunc cum pro cælo Jupiter arma tulit, 460
 Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
 Inque Palæstinæ margine sedit aquæ.
 Populus et cannæ riparum summa tenebant:
 Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
 Dum latet, insonuit vento nemus. Illa timore 465
 Pallet, et hostiles credit adesse manus.

Utque sinu natum tenuit, Succurrite, Nymphæ,
 Et dis auxilium ferte duobus, ait.
 Nec mora; prosiluit. Pisces subiere gemelli;
 Pro quo nunc dignum sidera munus habent. 470
 Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
 Nec violant timidi piscibus ora Syri.

Proxima lux vacua est: at tertia dicta Quirino.
 Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
 Sive quod hasta *curis* priscis est dicta Sabinis, 475
 Bellicus a telo venit in astra deus;
 Sive suum regi nomen posuere Quirites;
 Seu quia Romanis junxerat ille Cures.
 Nam pater armipotens, postquam nova moenia vidit,
 Multaque Romulea bella peracta manu, 480
 Jupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
 Sanguinis officio non eget illa mei.
 Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
 Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
 Unus erit, quem tu tolles in cœrula cœli, 485
 Tu mihi dixisti: sint rata dicta Jovis.
 Jupiter annuerat. Nutu tremefactus uterque
 Est polus, et cœli pondera sensit Atlas.
 Est locus, antiqui Capream dixere paludem;
 Forte tuis illic, Romule, jura dabas. 490
 Sol fugit, et removent subeuntia nubila cœlum:
 Et gravis effusis decidit imber aquis.
 Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther.
 Fit fuga, rex patriis astra petebat equis.
 Luctus erat, falsæque Patres in crimine cædis; 495
 Hæsissetque animis forsitan illa fides;
 Sed Proculus Longa veniebat Julius Alba;
 Lunaque fulgebat, nec facis usus erat:
 Cum subito motu nubes crepuere sinistrae.
 Rettulit ille gradus, horrueruntque comæ. 500
 Pulcher, et humano major, trabeaque decorus
 Romulus in media visus adesse via;

- Et dixisse simul, Prohibe lugere Quirites;
 Nec violent lacrymis numina nostra suis.
 Thura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
 Et patrias artes militiamque colant. 506
 Jussit, et in tenues oculis evanuit auras.
 Convocat hic populos, jussaque verba refert.
 Templâ deo fiunt: collis quoque dictus ab illo;
 Et referunt certi sacra paterna dies. 510
 Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
 Accipe: parva quidem causa, sed apta subest.
 Non habuit tellus doctos antiqua colonos:
 Lassabant agiles aspera bella viros.
 Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro; 515
 Neglectus domino pauca ferebat ager.
 Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant:
 Primitias Cereri farra resecta dabant.
 Usibus admoniti flammis torrenda dedere,
 Multaque peccato damna tulere suo. 520
 Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
 Nunc ipsas igni corripuere casas.
 Facta dea est Fornax: læti Fornace coloni
 Orant, ut fruges temperet illa suas.
 Curio legitimis nunc Fornacalia verbis 525
 Maximus indicit: nec stata sacra facit:
 Inque Foro, multa circum pendente tabella,
 Signatur certa curia quæque nota.
 Stultaque pars populi, quæ sit sua curia, nescit;
 Sed facit extrema sacra relata die. 530
- Est honor et tumulis. Animas placate paternas,
 Parvaque in extinctas munera ferte pyras.
 Parva petunt Manes: pietas pro divite grata est
 Munere: non avidos Styx habet ima deos.
 Tegula porrectis satis est velata coronis, 535
 Et sparsæ fruges, parcaque mica salis,
 Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ.
 Hæc habeat media testa relicta via.

- Nec majora veto : sed et his placabilis umbra est.
 Adde preces, positis et sua verba focus. 540
- Hunc morem Æneas, pietatis idoneus auctor,
 Attulit in terras, juste Latine, tuas.
 Ille patris Genio sollennia dona ferebat;
 Hinc populi ritus edidicere pios.
- At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
 Bella, parentales deseruere dies. 546
- Non impune fuit : nam dicitur omnia ab isto
 Roma suburbanis incaluisse rogis.
 Vix equidem credo ; bustis exisse feruntur,
 Et tacitæ questi tempore noctis avi. 550
- Perque vias urbis, Latiosque ululasse per agros
 Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
 Post ea præteriti tumultus redduntur honores ;
 Prodigis que venit funeribusque modus.
- Dum tamen hæc fiunt, viduæ cessate puellæ : 555
 Expectet puros pinea tæda dies.
 Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
 Comat virgineas hasta recurva comas.
- Conde tuas, Hymenææ, faces, et ab ignibus atris
 Aufer ; habent alias mæsta sepulcra faces. 560
- Di quoque templorum foribus celentur opertis :
 Thure vacent aræ, stentque sine igne foci.
 Nunc animæ tenues, et corpora functa sepulcris
 Errant : nunc posito pascitur umbra cibo.
- Nec tamen hæc ultra, quam tot de mense supersint
 Luciferi, quot habent carmina nostra pedes. 566
- Hanc, quia justa ferunt, dixere Feralia lucem.
 Ultima placandis manibus illa dies.
- Ecce anus in mediis residens annosa puellis
 Sacra facit Tacitæ ; vix tamen ipsa tacet. 570
- Et digitis tria thura tribus sub limine ponit,
 Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
 Tum cantata ligat cum fusco licia rhombo,
 Et septem nigras versat in ore fabas.
- Quodque pice adstrinxit, quod acu trajecit ahena,
 Obsutum mænæ torret in igne caput. 576

Vina quoque instillat. Vini quodeunque relictum est,
 Aut ipsa aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
 Hostiles linguas inimicaque vinximus ora,
 Dicit, discedens, ebriaque exit anus. 580
 Forsitan a nobis, quæ sit Dea Muta, requiras.
 Disce, per antiquos quæ mihi nota senes.
 Jupiter, indomito Juturnæ captus amore,
 Multa tulit, tanto non patienda deo.
 Illa modo in sylvis inter coryleta latebat; 585
 Nunc in cognatas desiliebat aquas.
 Convocat hinc Nymphas, Latium, quocunq;ue tenebas,
 Et jacit in medio talia verba choro:
 Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
 Vestra soror summo jungere membra deo. 590
 Consulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
 Utilitas vestræ magna sororis erit.
 Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
 Ne sua fluminea corpora mergat aqua.
 Dixerat: annuerunt Nymphæ Tiberinides omnes, 595
 Quæque colunt thalamos, Illa diva, tuos.
 Forte fuit Nais, Lara nomine: prima sed illi
 Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
 Ex vitio positum. Sæpe illi dixerat Almo,
 Nata, tene linguam; nec tamen illa tenet. 600
 Quæ, simul ac tetigit Juturnæ stagna sororis,
 Effuge, ait, ripas; dicta refertque Jovis.
 Illa etiam Junonem adiit; miserataque nuptam,
 Naida Juturnam vir tuus, inquit, amat.
 Jupiter intumuit: quaque est non usa modeste, 605
 Eripuit linguam, Mercuriumque vocat;
 Duc, ait, ad manes; locus ille silentibus aptus.
 Nympha, sed infernæ Nympha paludis, erit.
 Jussa Jovis fiunt; accepit lucus euntes;
 Dicitur illa duci tum placuisse deo. 610
 Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur,
 Et frustra muto nititur ore loqui.
 Fitque gravis; geminosque parit, qui compita servant,
 Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.

- Proxima cognati dixere Caristia cari, 615
 Et venit ad socias turba propinqua dapes.
 Scilicet a tumultis, et, qui periere, propinquis,
 Protinus ad vivos ora referre juvat:
 Postque tot amissos, quicquid de sanguine restat,
 Adspicere, et generis dinumerare gradus. 620
 Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
 Frater, et in partus mater acerba suos:
 Cui pater est vivax, qui matris digerit annos:
 Quæ premit invisam socrus iniqua nurum.
 Tantalidæ fratres absint, et Iasonis uxor, 625
 Et quæ ruricolis semina tosta dedit:
 Et soror, et Procne, Tereusque duabus iniquus:
 Et quicumque suas per scelus auget opes.
 Dis generis date thura bonis; Concordia fertur
 Illo præcipue mitis adesse die. 630
 Et libate dapes: ut grati pignus honoris
 Nutriat incinctos missa patella Lares.
 Jamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos,
 Larga precaturi sumite vina manu:
 Et, Bene vos, patriæ, bene te, pater, optime Cæsar,
 Dicite, suffuso per sacra verba mero. 636
- Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
 Separat indicio qui deus arva suo.
 Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
 Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes. 640
 Te duo diversa domini pro parte coronant;
 Binaque sarta tibi, binaque liba ferunt.
 Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
 Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
 Ligna senex minuit, concisaque construit alte: 645
 Et solida ramos figere pugnat humo.
 Dum sicco primas irritat cortice flammæ,
 Stat puer, et manibus lata canistra tenet.
 Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
 Porrigit incisos filia parva favos. 650

Vina tenent alii: libantur singula flammis.

Spectant, et linguis candida turba favent.

Spargitur et cæsa communis Terminus agna;

Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.

Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex, 655

Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.

♣ Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis:

Omnis erit sine te litigiosus ager.

Nulla tibi ambitio est: nullo corrumperis auro.

Legitima servas credita rura fide. 660

Si tu signasses olim Thyreatida terram,

Corpora non leto missa trecenta forent:

Nec foret Othryades congestis lectus in armis.

O quantum patriæ sanguinis ille dedit!

Quid, nova cum fierent Capitolia? nempe deorum

Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit. 666

Terminus, ut veteres memorant, inventus in æde

Restitit: et magno cum Jove templa tenet.

Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,

Exiguum templi tecta foramen habent. 670

♣ Termine, post illud levitas tibi libera non est:

Qua positus fueris in statione, mane.

Nec tu vicino quicquam concede roganti;

Ne videre hominem præposuisse Jovi.

Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris, 675

Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.

Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,

Quondam Dardanio regna petita duci.

Illac lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris

Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis. 680

Gentibus est aliis tellus data limite certo;

Romanæ spatium est Urbis et orbis idem.

♣ Nunc dicenda mihi Regis fuga. Traxit ab illa

Sextus ab extremo nomina mense dies.

Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat 685

Regna, vir injustus, fortis ad arma tamen.

Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
 Et Gabios turpi fecerat arte suos.
 Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
 In medios hostes nocte silente venit. 690
 Nudarant gladios: Occidite, dixit, inermem;
 Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater;
 Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
 Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
 Luna fuit. Spectant juvenem, gladiosque recondunt:
 Tergaque, deducta veste, notata vident. 696
 Flent quoque, et ut secum tueatur bella, precantur.
 Callidus ignaris annuit ille viris.
 Jamque potens, misso genitorem appellat amico,
 Prodendi Gabios quod sibi monstret iter. 700
 Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
 Sectus humum rivo lene sonantis aquæ.
 Illic Tarquinius mandata latentia nati
 Accipit, et virga lilia summa metit.
 Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit; 705
 Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
 Nec mora: principibus cæsis ex urbe Gabina,
 Traduntur ducibus mœnia nuda suis.
 Ecce (nefas visu) mediis altaribus anguis
 Exit, et exstinctis ignibus exta rapit. 710
 Consulitur Phœbus. Sors est ita reddita: Matri
 Qui dederit princeps oscula, victor erit.
 Oscula quisque suæ matri properata tulerunt,
 Non intellecto credula turba deo.
 Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset 715
 Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
 Ille, jacens pronus, matri dedit oscula terræ,
 Creditus offenso procubuisse pede.
 Cingitur interea Romanis Ardea signis,
 Et patitur lentas obsidione moras. 720
 Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
 Luditur in castris: otia miles agit.
 Tarquinius juvenis socios dapibusque meroque
 Accipit, atque illis rege creatus ait:

- Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello, 725
 Nec sinit ad patrios arma referre deos;
 Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
 Conjugibus nostris mutua cura sumus?
 Quisque suam laudant: studiis certamina crescent,
 Et fervent multo linguaque corque mero. 730
- Surgit, cui clarum dederat Collatia nomen;
 Non opus est verbis, credite rebus, ait.
 Nox superest: tollamur equis, Urbemque petamus.
 Dicta placent; frenis impediuntur equi.
 Pertulerant dominos. Regalia protinus illi 735
 Tecta petunt; custos in fore nullus erat.
 Ecce nurum regis fuis per colla coronis
 Inveniunt posito pervigilare mero.
 Inde cito passu petitur Lucretia. Nebat:
 Ante torum calathi lanaque mollis erant. 740
- Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant;
 Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
 Mittenda est domino (nunc, nunc properate, puellæ)
 Quamprimum nostra facta lacerna manu.
 Quid tamen audistis? nam plura audire soletis: 745
 Quantum de bello dicitur esse super?
 Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
 Improba, quæ nostros cogis abesse viros.
 Sint tantum reduces. Sed enim temerarius ille
 Est meus, et stricto quolibet ense ruit. 750
- Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago
 Me subit: et gelidum pectora frigus habet.
 Desinit in lacrymas, intentaque fila remittit,
 In gremio vultum deposuitque suum.
 Hoc ipsum decuit: lacrymæ decuere pudicam: 755
 Et facies animo dignaque parque fuit.
 Pone metum, venio, conjux ait. Illa revixit;
 Deque viri collo dulce pendit onus.
- Interea juvenis furiales regius ignes
 Concipit, et cæco raptus amore furit. 760
 Forma placet, niveusque color, flavique capilli;
 Quique aderat nulla factus ab arte decor.

- Verba placent, et vox; et quod corrumpere non est:
 Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
 Jam dederat cantum lucis prænuntius ales; 765
 Cum referunt juvenes in sua castra pedem.
 Carpitur attonitos absentis imagine sensus
 Ille: recordanti plura magisque placent.
 Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
 Neglectæ collo sic jacuere comæ: 770
 Hos habuit vultus: hæc illi verba fuere:
 Hic decor, hæc facies, hic color oris erat.
 Ut solet a magno fluctus languescere flatu;
 Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet:
 Sic, quamvis aberat placitæ præsentia formæ, 775
 Quem dederat præsens forma, manebat amor.
 Ardet; et injusti stimulis agitated amoris
 Comparat indigno vimque dolumque toro.
 Exitus in dubio est: audebimus ultima, dixit.
 Viderit, audentes forsne deusne juvet. 780
 Cepimus audendo Gabios quoque. Talia fatus
 Ense latus cingit, tergaque pressit equi.
 Accipit ærata juvenem Collatia porta,
 Condere jam vultus sole parante suos.
 Hostis, ut hospes, init penetralia Collatini: 785
 Comiter excipitur; sanguine junctus erat.
 Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
 Infelix epulas hostibus illa suis.
 Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.
 Nox erat, et tota lumina nulla domo. 790
 Surgit, et auratum vagina liberat ensem:
 Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
 Utque torum pressit; Ferrum, Lucretia, mecum est:
 Natus, ait, regis, Tarquiniusque vocor.
 Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
 Aut aliquid toto pectore mentis habet. 796
 Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis,
 Parva sub infesto cum jacet agna lupo.
 Quid faciat? pugnet? vincetur fœmina pugna.
 Clamet? at in dextra, qui necet, ensis adest. 800

- Effugiat? positis urgentur pectora palmis,
 Nunc primum externa pectora tacta manu.
 Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque;
 Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
 Nil agis; eripiam, dixit, pro crimine vitam: 805
 Falsus adulterii testis adulter erit.
 Interimam famulum, cum quo depreſſa fereris.
 Succubuit famæ victa puella metu.
 Quid victor gaudes? hæc te victoria perdet.
 Heu quanto regnis nox stetit una tuis! 810
 Jamque erat orta dies: passis sedet illa capillis,
 Ut solet ad nati mater itura rogum.
 Grandævumque patrem fido cum conjuge castris
 Evocat: et posita venit uterque mora.
 Utque vident habitum; quæ luctus causa, requirunt:
 Cui paret exsequias, quove sit icta malo. 816
 Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
 Ora: fluunt lacrymæ more perennis aquæ.
 Hinc pater, hinc conjux lacrymas solantur, et orant,
 Indicet: et cæco flentque paventque metu. 820
 Ter conata loqui, ter destitit: ausaque quarto,
 Non oculos adeo sustulit illa suos.
 Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit,
 Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
 Quæque potest narrat. Restabant ultima; flevit, 825
 Et matronales erubuere genæ.
 Dant veniam facto genitor conjuxque coacto.
 Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
 Nec mora; celato figit sua pectora ferro;
 Et cadit in patrios sanguinolenta pedes. 830
 Tunc quoque, jam moriens, ne non procumbat honeste
 Respicit. Hæc etiam cura cadentis erat.
 Ecce super corpus communia damna gementes,
 Obliti decoris, virque paterque jacent.
 Brutus adest; tandemque animo sua nomina fallit:
 Fixaque semanimi corpore tela rapit. 836
 Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
 Edidit impavidos ore minante sonos:
 OVID. FAST. 4

Per tibi ego hunc juro fortem castumque cruorem,
 Perque tuos manes, qui mihi numen erunt; 840
 Tarquinius poenas profuga cum stirpe daturum.
 Jam satis est virtus dissimulata diu.
 Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit;
 Visaque concussa dicta probare coma.
 Fertur in exsequias animi matrona virilis, 845
 Et secum lacrymas invidiamque trahit.
 Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
 Concitat, et regis facta nefanda refert.
 Tarquinius cum prole fugit. Capit annua consul
 Jura. Dies regnis illa suprema fuit. 850

Fallimur? an veris prænuntia venit hirundo,
 Et metuit, ne qua versa recurrat hiems?
 Sæpe tamen, Procne, nimium properasse quereris,
 Virque tuo Tereus frigore lætus erit.

Jamque duæ restant noctes de mense secundo, 855
 Marsque citos junctis curribus urget equos:
 Ex vero positum permansit Equiria nomen,
 Quæ deus in Campo prospicit ipse suo.
 Jure venis, Gradive; locum tua tempora poscunt;
 Signatusque tuo nomine mensis adest. 860
 Venimus in portum, libro cum mense peracto.
 Naviget hinc alia jam mihi linter aqua.

LIBER TERTIUS.

- BELLICE, depositis clypeo paulisper et hasta,
Mars, ades, et nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetæ.
A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervæ. 5
Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendæ tempora sume
Cuspidis. Invenies et quod inermis agas.
Tum quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
Cepit, ut huic Urbi semina digna dares. 10
Iliæ Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
Sacra lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
Ponitur e summa fictilis urna coma.
Fessa resedit humi, ventosque accepit aperto 15
Pectore, turbatas restituitque comas.
Dum sedet; umbrosæ salices, volucresque canoræ
Fecerunt somnos, et leve murmur aquæ.
Blanda quies victis furtim subrepat ocellis,
Et cadit a mento languida facta manus. 20
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam:
Et sua divina furta fefellit ope.
Somnus abit: jacet illa gravis. Jam scilicet intra
Viscera, Romanæ conditor urbis, eras.
Languida consurgit; nec scit cur languida surgat: 25
Et peragit tales arbore nixa sonos:
Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
Vidimus. An somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam: cum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta focos. 30

Inde duæ pariter, visu mirabile, palmæ
 Surgunt. Ex illis altera major erat:
 Et gravibus ramis totum protexerat orbem;
 Contigeratque nova sidera summa coma.
 Ecce meus ferrum patruus molitur in illas! 35
 Terreor admonitu; corque timore micat.
 Martia picus avis gemino pro stipite pugnant,
 Et lupa. Tuta per hos utraque palma fuit.
 Dixerat; et plenam non firmis viribus urnam
 Sustulit. Implerat, dum sua visa refert. 40
 Interea crescente Remo, crescente Quirino,
 Cælesti tumidus pondere venter erat.
 Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
 Restabant nitido jam duo signa deo.
 Sylvia fit mater; Vestæ simulacra feruntur 45
 Virgineas oculis opposuisse manus.
 Ara deæ certe tremuit pariente ministra,
 Et subiit cineres territa flamma suos.
 Hæc ubi cognovit contemtor Amulius æqui,
 (Nam raptas fratri victor habebat opes,) 50
 Amne jubet mergi geminos. Scelus unda refugit:
 In sicca pueri destituuntur humo.
 Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
 Et picum expositis sæpe tulisse cibos?
 Non ego te, tantæ nutrix Larentia gentis, 55
 Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
 Vester honos veniet, cum Larentalia dicam;
 Acceptus geniis illa December habet.
 Martia ter senos proles adoleverat annos:
 Et suberat flavæ jam nova barba comæ. 60
 Omnibus agricolis armentorumque magistris
 Iliadæ fratres jura petita dabant.
 Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
 Et redigunt actos in sua rura boves.
 Ut genus audierunt, animos pater editus auget, 65
 Et pudet in paucis nomen habere casis:
 Romuleoque cadit trajectus Amulius ense:
 Regnaque longævo restituantur avo.

- Mœnia conduntur: quæ, quamvis parva fuerunt,
 Non tamen expedit transiluisse Remo. 70
 Jam, modo qua fuerant sylvæ, pecorumque recessus,
 Urbs erat; æternæ cum pater urbis ait:
 Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
 Credor; et ut credar, pignora certa dabo:
 A te principium Romano ducimus anno: 75
 Primus de patrio nomine mensis eat.
 Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
 Dicitur hæc pietas grata fuisse deo.
 Et tamen ante omnes Martem coluere priores;
 Hoc dederat studiis bellica turba suis. 80
 Pallada Cecropidæ, Minoa Creta Dianam,
 Vulcanum tellus Hypsipylea colit:
 Junonem Sparte, Pelopeiadesque Mycenæ:
 Pinigerum Fauni Mœnalis ora caput.
 Mars Latio venerandus erat, quia præsidet armis. 85
 Arma feræ genti remque decusque dabant.
 Quod si forte vacas, peregrinos inspicere fastos;
 Mensis in his etiam nomine Martis erit.
 Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis:
 Sextus apud populos, Hernica terra, tuos. 90
 Inter Aricinos, Albanaque tempora constant,
 Factaque Telegoni mœnia celsa manu.
 Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus asper,
 A tribus hunc primum turba Curensis habet.
 Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis 95
 Convenit: hic genti quartus utrique deus.
 Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
 Sanguinis auctori tempora prima dedit.
 Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas:
 Ille minor geminis mensibus annus erat. 100
 Nondum tradideras victas victoribus artes,
 Græcia, facundum sed male forte genus.
 Qui bene pugnabat, Romanam noverat artem:
 Mittere qui poterat pila, disertus erat.
 Quis tunc aut Hyadas, aut Pleiadas Atlanteas 105
 Senserat, aut geminos esse sub axe polos?

- Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?
Signaque, quæ longo frater percenseat anno,
Ire per hæc uno mense sororis equos? 110
Libera currebant, et inobservata per annum
Sidera: constabat sed tamen esse deos.
Non illi cœlo labentia signa movebant,
Sed sua; quæ magnum perdere crimen erat.
Illa quidem fœno: sed erat reverentia fœno, 115
Quantum nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos;
Unde manipularis nomina miles habet.
Ergo animi indociles, et adhuc ratione carentes
Mensibus egerunt lustra minora decem. 120
Annus erat, decimum cum luna repleverat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus;
Seu quia bis quino fœmina mense parit;
Seu quod adusque decem numero crescente venitur; 125
Principium spatii sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbis
Romulus, hastatos instituitque decem.
Et totidem princeps, totidem pilanus, habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo. 130
Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Assuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio fœmina mæsta virum.
Neu dubites, primæ fuerint quin ante Kalendæ 135
Martis; ad hæc animum signa referre potes.
Laurea Flaminibus, quæ toto perstitit anno,
Tollitur, et frondes sunt in honore novæ.
Janua nunc regis posita viret arbore Phœbi:
Ante tuas fit idem, curia prisca, fores. 140
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focus.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in sæde
Dicitur, et vires flamma resecta capit.

- Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores, 145
 Anna quod hoc cœpta est mense Perenna coli.
 Hinc etiam veteres initi memorantur honores
 Ad spatium belli, perfide Pœne, tui.
 Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis: et inde
 Incipit, a numero nomina quisquis habet. 150
 Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
 Pompilius menses sensit abesse duos.
 Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
 Nos putat; Egeria sive monente sua.
 Sed tamen errabant etiamnum tempora; donec 155
 Cæsaris in multis hæc quoque cura fuit.
 Non hæc ille deus tantæque propaginis auctor
 Credidit officii esse minora suis:
 Promissumque sibi voluit prænoscere cœlum;
 Nec deus ignotas hospes inire domos. 160
 Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
 Traditur exactis disposuisse notis.
 Is decies senos tercentum et quinque diebus
 Junxit, et e pleno tempora quarta die.
 Hic anni modus est. In lustrum accedere debet, 165
 Quæ consummatur partibus, una dies.
- Si licet occultos monitus audire deorum
 Vatibus; ut certe fama licere putat:
 Cum sis officii, Gradive, virilibus aptus,
 Dic mihi, matronæ cur tua festa colant. 170
 Sic ego: sic posita dixit mihi casside Mavors,
 Sed tamen in dextra missilis hasta fuit;
 Nunc primum studiis pacis, deus utilis armis,
 Advocor, et gressus in nova castra fero.
 Nec piget incepti. Juvat hac quoque parte morari: 175
 Hoc solam ne se posse Minerva putet.
 Disce, Latinorum vates operose dierum,
 Quod petis: et memori pectore dicta nota.
 Parva fuit, si prima velis elementa referre,
 Roma; sed in parva spes tamen hujus erat. 180

- Mœnia jam stabant, populis angusta futuris,
 Credita sed turbæ tunc nimis ampla suæ.
 Quæ fuerit nostri, si quæris, regia nati;
 Adspice de canna straminibusque domum.
 In stipula placidi carpebat munera somni: 185
 Et tamen ex illo venit in astra toro.
 Jamque loco majus nomen Romanus habebat:
 Nec conjux illi, nec socer ullus erat.
 Spernebant generos inopes vicinia dives:
 Et male credebar sanguinis auctor ego. 190
 In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat,
 Jugeraque inculti pauca tenere soli.
 Cum pare quæque suo coeunt volucresque feræque:
 Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
 Extremis dantur connubia gentibus: at, quæ 195
 Romano vellet nubere, nulla fuit.
 Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
 Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
 Festa para Conso: Consus tibi cætera dicet,
 Illo facta die cum sua sacra canes. 200
 Intumuerè Cures, et quos dolor attingit idem;
 Tum primum generis intulit arma socer.
 Jamque fere raptæ matrum quoque nomen habebant:
 Tractaque erant longa bella propinqua mora.
 Conveniunt nuptæ dictam Junonis in ædem: 205
 Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
 O pariter raptæ, quoniam hoc commune tenemus,
 Non ultra lente possumus esse piæ.
 Stant acies; sed ultra dî sint pro parte rogandi,
 Eligite. Hinc conjux, hinc pater arma tenent. 210
 Quærendum, viduæ fieri malimus, an orbæ.
 Consilium vobis forte piumque dabo.
 Consilium dederat. Parent, crinemque resolvunt,
 Mæstaque funerea corpora veste tegunt.
 Jam stabant acies ferro mortique paratæ; 215
 Jam lituus pugnæ signa daturus erat:
 Cum raptæ veniunt inter patresque virosque;
 Inque sinu natos, pignora cara, ferunt.

- Ut medium campi passis tetigere capillis;
 In terram posito procubuere genu. 220
- Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
 Tendebant ad avos brachia parva suos.
- Qui poterat, clamabat avum, tum denique visum;
 Et qui vix poterat, posse, coactus erat.
- Tela viris animusque cadunt; gladiisque remotis 225
 Dant soceri generis, accipiuntque, manus.
- Laudatasque tenent natas: scutoque nepotem
 Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
- Inde diem, quæ prima, meas celebrare Kalendas
 Œbalides matres non leve munus habent. 230
- An quia, committi strictis mucronibus ausæ,
 Finierant lacrymis Martia bella suis?
- Vel, quod erat de me feliciter Iliæ mater,
 Rite colunt matres sacra, diemque meum?
- Quid? quod hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit;
 Et pereunt victæ sole tepente nives. 236
- Arboribus redeunt detonsæ frigore frondes;
 Uvidaque e tenero palmitè gemma tumet.
- Quæque diu latuit, nunc, se qua tollat in auras,
 Fertilis occultas invenit herba vias. 240
- Nunc fecundus ager: pecoris nunc hora creandi:
 Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
- Tempora jure colunt Latine fecunda parentes,
 Quarum militiam vota que partus habet.
- Adde, quod excubias ubi rex Romanus agebat, 245
 (Qui nunc Esquilias nomina collis habet,)
- Illic a nuribus Junoni templa Latinis
 Hac sunt, si memini, publica facta die.
- Quid moror, et variis onero tua pectora causis?
 Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos. 250
- Mater amat nuptas: matris me turba frequentant.
- Hæc nos præcipue tam pia causa decet.
- Ferte deæ flores: gaudet florentibus herbis
 Hæc dea: de tenero cingite flore caput.
- Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dedisti; 255
 Dicite, Tu voto parturientis ades.

Si qua tamen gravida est, resoluta crine precetur,
Ut solvat partus molliter illa suos.

Quis mihi nunc dicet, quare cœlestia Martis
Arma ferant Salii, Mamuriumque canant? 260
Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianæ;
Nympha, Numæ conjux, ad tua facta veni.
Vallis Aricinæ sylvæ præinctus opaca
Est lacus, antiqua religione sacer.
Hic latet Hippolytus furis distractus equorum: 265
Unde nemo nullis illud inquitur equis.
Licia dependent, longas velantia sepes,
Et posita est meritæ multa tabella deæ.
Sæpe potens voti, frontem redimita coronis,
Fœmina lucentes portat ab urbe faces. 270
Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces:
Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
Sæpe, sed exiguis haustibus, inde bibi.
Egeria est, quæ præbet aquas, dea grata Camcœnis. 275
Illa Numæ conjux consiliumque fuit.
Principio nimium promptos ad bella Quirites
Molliri placuit jure, deûmque metu.
Inde datæ leges, ne firmior omnia posset:
Cœptaque sunt pure tradita sacra coli. 280
Exiit feritas, armisque potentius æquum est:
Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modo trux, visa jam vertitur ara;
Vinaque dat tepidis salsaque færra focis.
Ecce deûm genitor rutilas per nubila flammæ 285
Spargit, et effusis æthera siccant aquis.
Non alias missi cecidere frequentius ignes.
Rex pavet; et vulgi pectora terror habet.
Cui dea, Ne nimium terrere; piabile fulmen
Est, ait, et sævi flectitur ira Jovis. 290
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
Prodere, Romani numen uterque soli.

Nec sine vi tradent. Adhibeto vincula captis.

Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.

Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra, 295

Quo posses viso dicere, Numen inest.

In medio gramen, muscoque adoperta virenti

Manabat saxo vena perennis aquæ.

Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.

Huc venit, et fonti rex Numa mactat ovem; 300

Plenaque odorati disponit pocula Bacchi;

Cumque suis antro conditus ipse latet.

Ad solitos veniunt sylvestria numina fontes,

Et relevant multo pectora sicca mero.

Vina quies sequitur: gelido Numa prodit ab antro, 305

Vinclaque sopitas addit in arcta manus.

Somnus ut abscessit, tentando vincula pugnant

Rumpere: pugnantes fortius illa tenent.

Tum Numa: Dî nemorum, factis ignoscite nostris,

Si scelus ingenio scitis abesse meo: 310

Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.

Sic Numa; sic quatiens cornua Faunus ait:

Magna petis, nec quæ monitu tibi discere nostro

Fas sit. Habent fines numina nostra suos.

Di sumus agrestes, et qui dominemur in altis 315

Montibus. Arbitrium est in sua tela Jovi.

Hunc tu non poteris per te deducere cœlo:

At poteris nostra forsitan usus ope.

Dixerat hæc Faunus: par est sententia Pici.

Deme tamen nobis vincula, Picus ait. 320

Jupiter huc veniet, valida deductus ab arce.

Nubila promissi Styx mihi testis erit.

Emissi quid agant laqueis, quæ carmina dicant,

Quaque trahant superis sedibus arte Jovem;

Scire nefas homini. Nobis concessa canentur, 325

Quæque pio dici vatis ab ore licet.

Eliciunt cœlo te, Jupiter: unde minores

Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.

Constat Aventinæ tremuisse cacumina sylvæ,

Terraque subsedit pondere pressa Jovis. 330

Corda micant regis, totoque e pectore sanguis
 Fugit, et hirsutæ diriguere comæ.
 Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
 Fulminis, aliorum rexque paterque deum;
 Si tua contigimus manibus donaria puris; 335
 Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
 Annuit oranti: sed verum ambage remota
 Abdidit, et dubio terruit ore virum.
 Cæde caput, dixit. Cui rex, Parebimus, inquit:
 Cædenda est hortis eruta cepa meis. 340
 Postulat hic animam: cui Numa, Piscis, ait.
 Risit; et, his, inquit, facito mea tela procures,
 O vir colloquio non abigende deum!
 Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem 345
 Cynthus, imperii pignora certa dabo.
 Dixit, et ingenti tonitru super æthera motum
 Fertur, adorantem destituitque Numam.
 Ille redit lætus, memoratque Quiritibus acta.
 Tarda venit dictis difficilisque fides. 350
 At certe credemur, ait, si verba sequatur
 Exitus. En audi crastina, quisquis ades.
 Protulerit terris cum totum Cynthus orbem,
 Jupiter imperii pignora certa dabit.
 Discedunt dubii, promissaque tarda videntur: 355
 Dependetque fides a veniente die.
 Mollis erat tellus, rorataque mane pruina;
 Ante sui populus limina regis adest.
 Prodit, et in solio medius consedit acerno.
 Innumeri circa stantque silentque viri. 360
 Ortus erat summo tantummodo margine Phœbus:
 Sollicitæ mentes speque metuque pavent.
 Constitit, atque caput niveo velatus amictu
 Jam bene dis notas sustulit ille manus.
 Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit. 365
 Pollicitam dictis, Jupiter, adde fidem.
 Dum loquitur, totum jam sol emerserat orbem,
 Et gravis ætherio venit ab axe fragor.

Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.

Credite dicenti; mira, sed acta loquor. 370

A media cœlum regione dehiscere cœpit:

Submisere oculos cum duce turba suos.

Ecce levi scutum versatum leniter aura

Decidit. A populo clamor ad astra venit.

➤ Tollit humo munus, cœsa prius ille juvenca, 375

Quæ dederat nulli colla. premenda jugo.

Idque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est;

Quaque notes oculis, angulus omnis abest.

Tum, memor imperii sortem consistere in illo,

Consilium multæ calliditatis init. 380

Plura jubet fieri simili cœlata figura,

Error ut ante oculos insidiantis eat.

Mamurius, morum fabræne exactior artis,

Difficile est ulli dicere, clausit opus.

Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit: 385

Si mea nota fides, irrita nulla petes.

Jam dederat Saliis (a saltu nomina ducunt)

Armaque, et ad certos verba canenda modos.

➤ Tum sic Mamurius: Merces mihi gloria detur, 390

Nominaque extremo carmine nostra sonent.

Inde sacerdotes operi promissa vetusto

Præmia persolvunt, Mamuriumque vocant.

Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,

Differ: habent parvæ commoda magna moræ.

Arma movent pugnam, pugna est aliena maritis. 395

Condita cum fuerint, aptius omen erit.

His etiam conjux apicati cincta Dialis

Lucibus impexas debet habere comas.

Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes,

Conditus e geminis Piscibus alter erit. 400

➤ Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille

Proximus. A vento nomen uterque tenet.

Cum croceis rorare genis Tithonia conjux

Cœperit, et quintæ tempora lucis aget;

- Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes ; 405
 Mergetur, visus effugietque tuos.
- At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque causam
 Unde trahat sidus, parva docere mora est.
 Ampelon intonsum Satyris Nymphaque creatum
 Fertur in Ismariis Bacchus amasse jugis. 410
 Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi ;
 Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.
 Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
 Decidit: amissum Liber in astra vehit.
- Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum 415
 Phœbus, et alatis æthera carpit equis ;
 Quisquis ades, canæque colis penetralia Vestæ,
 Cratera Iliacis thuraque pone focus.
 Cæsaris innumeris, quem maluit ille mereri,
 Accessit titulis pontificalis honos. 420
 Ignibus æternis æterni numina præsumt
 Cæsaris. Imperii pignora juncta vides.
 De veteris Trojæ dignissima præda favilla,
 Qua gravis Æneas tutus ab hoste fuit ;
 Ortus ab Ænea tangit cognata sacerdos 425
 Numina ; cognatum, Vesta, tuere caput.
 Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.
 Vivite inextincti, flammaque duxque, precor.
- Una nota est Martis Nonis : sacrata quod illis
 Templâ putant lucos Vejovis ante duos. 430
 Romulus ut saxo lucum circumdedit alto,
 Quilibet, huc, inquit, confuge ; tutus eris.
 O quam de tenui Romanus origine crevit !
 Turba vetus quam non invidiosa fuit !
 Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstat, 435
 Disce quis iste deus, curve vocetur ita.
 Jupiter est juvenis : juveniles adspice vultus :
 Adspice deinde manum : fulmina nulla tenet.
 Fulmina, post ausos cœlum affectare Gigantas,
 Sumta Jovi ; primo tempore inermis erat. 440

Ignibus Ossa novis, et Pelion altior Ossa

Arsit, et in solida fixus Olympus humo.

Stat quoque capra simul: Nymphæ pavisse feruntur

Cretides: infanti lac dedit illa Jovi.

Nunc vocor ad nomen. Vegrandia farra coloni, 445

Quæ male creverunt, vescaque parva vocant.

➔ Vis ea si verbi est; cur non ego Vejovis ædem,

Ædem non magni suspicer esse Jovis?

Jamque, ubi cæruleum variabunt sidera cœlum,

Suspice: Gorgonei colla videbis equi. 450

Creditur hic cæsæ gravida cervice Medusæ

Sanguine respersis prosiluisse júbis.

Huic supra nubes et subter sidera lapso

Cœlum pro terra, pro pede penna fuit.

Jamque indignanti nova frena receperat ore, 455

Cum levis Aonias ungula fodit aquas.

Nunc fruitur cœlo, quod pennis ante petebat:

Et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam

Gnossida. Theseo crimine facta dea est. 460

Jam bene perjuro mutarat conjuge Bacchum,

Quæ dedit ingrato fila legenda viro.

Sorte tori gaudens, Quid flebam rustica? dixit,

Utiliter nobis perfidus ille fuit.

Interea Liber depexus crinibus Indos 465

Vincit, et Eoo dives ab orbe venit.

Inter captivas facie præstante puellas

Grata nimis Baccho filia regis erat.

Flebat amans conjux, spatiatæque littore curvo

Edidit incultis talia verba comis: 470

En iterum similes, fluctus, audite querelas!

En iterum lacrymas accipe, arena, meas!

➔ Dicebam, memini, perjure et perfide Theseu!

Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.

Nunc quoque, nulla viro, clamabo, fœmina credat. 475

Nomine mutato causa relata mea est.

O utinam mea sors, qua primum cœperat, isset!
 Jamque ego præsentî tempore nulla forem!
 Quid me desertis perituram, Liber, arenis
 Servabas? potui dedoluisse semel. 480
 Bacche levis, leviorque tuis, quæ tempora cingunt,
 Frondibus; in lacrymas cognite Bacche meas;
 Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
 Tam bene compositum sollicitare torum?
 Heu ubi pacta fides? ubi, quæ jurare solebas? 485
 Me miseram, quoties hæc ego verba loquor!
 Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
 Judicio peccas turpius ipse tuo.
 Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar:
 Ne toties falli digna fuisse puter. 490
 Præcipue cupiam celari Thesea; ne te
 Consortem culpæ gaudeat esse suæ.
 At, puto, præposita est fusca mihi candida pellex.
 Eveniat nostris hostibus ille color!
 Quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est. 495
 Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
 Bacche, fidem præsta; nec præfer amoribus ullam
 Conjugis assuetæ semper amare virum.
 Ceperunt matrem formosi cornua tauri;
 Me tua: at hic laudi est, ille pudendus amor. 500
 Ne noceat, quod amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat,
 Quod flammæ nobis faasus es ipse tuas.
 Nec, quod nos uris, mirum facis. Ortus in igne
 Diceris, et patria raptus ab igne manu.
 Illa ego sum, cui tu solitus promittere cœlum. 505
 Heu mihi, pro cœlo qualia dona fero!
 Dixerat: audibat jamdudum verba querentis
 Liber, ut a tergo forte secutus erat.
 Occupat amplexu, lacrymasque per oscula siccatur:
 Et, Pariter cœli summa petamus, ait. 510
 Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula sumes:
 Jam tibi mutatæ Libera nomen erit.
 Sintque tuæ tecum faciam monumenta coronæ,
 Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.

Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes. 515
Aurea per stellas nunc micat illa novem.

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curvis in latus urget aquis. 520

Qui tamen ejecta si forte tenebitur unda,
Cælius accipiet pulverulentus equos.
Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
Haud procul a ripis, advena Tibri, tuis.
Plebs venit, ac virides passim disjecta per herbas 525
Potat, et accumbit cum pare quisque sua.

Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt:
Sunt, quibus e ramis frondea facta casa est:
Pars ibi pro rigidis calamos statuere columnis,
Desuper extentas imposuere togas. 530

Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos;

Quæ sit per calices facta Sibylla suos.
Illic et cantant, quicquid didicere theatris: 535
Et jactant faciles ad sua verba manus:

Et ducunt posito duras cratera choreas,
Cultaque diffusis saltat amica comis.
Cum redeunt, titubant; et sunt spectacula vulgo:
Et fortunatos obvia turba vocant. 540

Occurri nuper; visa est mihi digna relatu
Pompa: senem potum pota trahebat anus.
Quæ tamen hæc dea sit, quoniam rumoribus errant,
Fabula proposito nulla tacenda meo.

Arserat Æneæ Dido miserabilis igne: 545
Arserat exstructis in sua fata rogis.

Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
Præbuit Æneas et causam mortis et ense:
Ipsa sua Dido concidit usa manu. 550

Protinus invadunt Numidæ sine vindice regnum ;
 Et potitur capta Maurus Iarba domo.
 Seque memor spretum, Thalamis tamen, inquit, Elissæ,
 En ego, quem toties reppulit illa, fruor.
 Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim 555
 Amisso dubiæ rege vagantur apes.
 Tertia nudandas acceperat area messes,
 Inque cavos ierant tertia musta lacus ;
 Pellitur Anna domo : lacrymansque sororia linquit
 Mœnia. Germanæ justa dat ante suæ. 560
 Mista bibunt molles lacrymis unguenta favillæ ;
 Vertice libatas accipiuntque comas.
 Terque, Vale, dixit : cineres ter ad ora relatos
 Pressit, et est illis visa subesse soror.
 Nacta ratem comitemque fugæ pede labitur æquo, 565
 Mœnia respiciens, dulce sororis opus.
 Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyræ
 Insula, quam Libyci verberat unda freti.
 Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto :
 Hospes opum dives rex ibi Battus erat. 570
 Qui postquam didicit casus utriusque sororis,
 Hæc, inquit, tellus quantulacunque tua est.
 Et tamen hospitii servasset ad ultima munus ;
 Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
 Signa recensuerat bis sol sua : tertius ibat 575
 Annus, et exsulis terra petenda nova est.
 Frater adest, belloque petit. Rex arma perosus,
 Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.
 Jussa fugit ; ventoque ratem committit et undis.
 Asperior quovis æquore frater erat. 580
 Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
 Parvus ager : Cameren incola turba vocant.
 Illuc cursus erat. Nec longius abfuit inde,
 Quam quantum novies mittere funda potest.
 Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura. 585
 Findite remigio, navita dixit, aquas.
 Dumque parant torto subducere carbasa lino,
 Pereutitur rapido puppis adunca Noto :

Inque patens æquor, frustra pugnante magistro,
 Fertur: et ex oculis visa refugit humus. 590
 Adsilium fluctus, imoque a gurgite pontus
 Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
 Vincitur ars vento: nec jam moderator habenis
 Utitur, at votis is quoque poscit opem.
 Jactatur tumidas exsul Phœnissa per undas, 595
 Humidaque opposita lumina veste tegit.
 Tum primum Dido felix est dicta sorori,
 Et quæcunque aliquam corpore pressit humum.
 Figitur ad Lærens ingenti flamine littus
 Puppis: et, expositis omnibus, hausta perit. 600
 Jam pius Æneas regno nataque Latini
 Auctus erat, populos miscueratque duos.
 Littore dotali, solo comitatus Achate,
 Secretum nudo dum pede carpit iter;
 Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam 605
 Esse. Quid in Lætios illa veniret agros?
 Dum secum Æneas: Anna est, exclamat Achates.
 Ad nomen vultus sustulit illa suos.
 Quo fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
 Ante oculos miseræ fata sororis erant. 610
 Sensit, et alloquitur trepidam Cythereius heros:
 Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuæ.
 Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
 Tellurem fato prosperiore dari;
 Perque deos comites, hac nuper sede locatos, 615
 Sæpe meas illos increpuiasse moras.
 Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
 Heu mihi! credibili fortior illa fuit.
 Ne refer. Adspexi non illo pectore digna
 Vulnera, Tartareas ausus adire domos. 620
 At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
 Sive deus; regni commoda carpe mei.
 Multa tibi memores, nil non debemus Elissæ.
 Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
 Talia dicenti, neque enim spes altera restat, 625
 Credidit, errores exposuitque suos.

Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
 Incipit Æneas; cætera turba silet:
 Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia conjux,
 Est mihi: consumsi naufragus hujus opes. 630
 Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora:
 Quam precor ut caræ more sororis ames.
 Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
 Mente premit tacita, dissimulatque metus.
 Donaque cum videat præter sua lumina ferri 635
 Multa palam; mitti clam quoque multa putat.
 Non tamen exactum, quid agat. Furiatiter odit,
 Et parat insidias, et cupit ultra mori.
 Nox erat: ante torum visa est adstare sororis
 Squalenti Dido sanguinolenta coma; 640
 Et, Fuge, ne dubita, mæstum fuge, dicere, tectum.
 Sub verbum querulas impulit aura fores.
 Exsilit; et velox humili super arva fenestra
 Se jacit. Audacem fecerat ipse timor.
 Quaque metu rapitur, tunica velata recincta 645
 Currit, ut auditis territa dama lupis.
 Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
 Creditur, et stagnis oculuisse suis.
 Sidonis interea magno clamore per agros
 Quæritur. Apparent signa notæque pedum. 650
 Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
 Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
 Ipsa loqui visa est, Placidi sum Nympha Numici:
 Anne perenne latens Anna Perenna vocor.
 Protinus erratis læti vescuntur in agris, 655
 Et celebrant largo seque diemque mero.
 Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum:
 Pars Themis, Inachiam pars putat esse bovem.
 Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant,
 Teque Jovi primos, Anna, dedisse cibos. 660
 Hæc quoque, quam referam, nostras pervenit ad auras
 Fama: nec a vera dissidet illa fide.
 Plebs vetus, et nullis etiamnum tuta tribunis,
 Fugit, et in Sacri vertice montis erat.

- Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos 665
 Victus, et humanis usibus apta Ceres.
 Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis,
 Pauper, sed multæ sedulitatis anus.
 Illa, levi mitra canos redimita capillos,
 Fingebat tremula rustica liba manu; 670
 Atque ita per populum fumantia mane solebat
 Dividere. Hæc populo copia grata fuit.
 Pace domi facta signum posuere Perennæ,
 Quod sibi defectis illa tulisset opem.
 Nunc mihi, cur cantent, superest, obscæna puellæ, 675
 Dicere: nam coeunt, certa que probra canunt.
 Nuper erat dea facta; venit Gradivus ad Annam,
 Et cum seducta talia verba facit:
 Mense meo coleris; junxi mea tempora tecum:
 Pendet ab officio spes mihi magna tuo. 680
 Armifer armiferæ correptus amore Minervæ
 Uror, et hoc longo tempore vulnus alo.
 Effice, di studio similes coeamus in unum.
 Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
 Dixerat. Illa deum promisso ludit inani, 685
 Et stultam dubia spem trahit usque mora.
 Sæpius instanti, Mandata peregrinus, inquit;
 Evicta est precibus: vix dedit illa manus.
 Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc
 Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos. 690
 Oscula sumturus subito Mars adspicit Annam;
 Nunc pudor elusum, nunc subit ira deum.
 Ridet amatorem caræ nova diva Minervæ:
 Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
 Inde joci veteres obscænaque dicta canuntur: 695
 Et juvat hanc magno verba dedisse deo.
 Præteriturus eram gladios in principe fixos;
 Cum sic a castis Vesta locuta focus:
 Ne dubita meminisse: meus fuit ille sacerdos.
 Sacrilegæ telis me petiere manus. 700
 Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
 Quæ cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit.

Ille quidem cœlo positus Jovis atria servat,
 Et tenet in magno templa dicata Foro.
 At quicumque nefas ausi, prohibente deorum 705
 Numine, polluerant pontificale caput,
 Morte jacent merita. Testes estote Philippi,
 Et quorum sparsis ossibus albet humus.
 Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
 Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem. 710

Postera cum teneras Aurora refecerit herbas,
 Scorpios a prima parte videndus erit.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
 Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
 Nec referam Semelen, ad quam nisi fulmina secum 715
 Jupiter adferret, parvus inermis eras :
 Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
 Expletum patrio corpore matris onus.
 Sithonas, et Scythicos longum enumerare triumphos,
 Et domitas gentes, thurifer Inde, tuas. 720
 Tu quoque Thebæne mala præda tacebere matris :
 Inque tuum Furiis acte, Lycurge, genu.
 Ecce libet subitos pisces, Tyrrhenaque monstra
 Dicere ; sed non est carminis hujus opus.
 Carminis hujus opus, causas expromere, quare 725
 Vilis anus populos ad sua liba vocet.
 Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
 Liber, et in gelidis herba reperta focis.
 Te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
 Primitias magno seposuisse Jovi. 730
 Cinnamon tu primus captivaque thura dedisti,
 Deque triumphato viscera tosta bove.
 Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen,
 Libaque, quod sacris pars datur inde focis.
 Liba deo fiunt : succis quia dulcibus ille 735
 Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
 Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro :
 (Non habet ingratos fabula nostra jocos :)

- Jamque erat ad Rhodopen, Pangæaque florida ventum:
Æriferæ comitum concrepuere manus. 740
- Ecce novæ coeunt volucres tinnitibus actæ:
 Quaque movent sonitus æra, sequuntur apes.
 Colligit errantes, et in arbore claudit inani
 Liber: et inventi præmia mellis habet.
- Ut Satyri lævisque senex tetigere saporem, 745
 Quærebant flavos per nemus omne favos,
 Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
 Adspicit et ceras, dissimulatque senex.
 Utque piger pandi tergo residebat aselli;
 Applicat hunc ulmo corticibusque cavis. 750
 Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
 Atque avide trunco condita mella petit.
 Millia crabronum coeunt, et vertice nudo
 Spicula defigunt, oraque summa notant.
 Ille cadit præceps, et calce feritur aselli: 755
 Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
 Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
 Ridet. Percusso claudicat ille genu.
 Ridet et ipse deus, limumque inducere monstrat.
 Hic paret monitis, et linit ora luto. 760
 Melle pater fruitur: liboque infusa calenti
 Jure repertori candida mella damus.
 Fœmina cur præstet, non est rationis opertæ.
 Fœmineos thyrso concitat ille choros.
 Cur anus hoc faciat, quæris; vinosior ætas 765
 Hæc est, et gravidæ munera vitis amat.
 Cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho.
 Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
 Nysiades Nymphæ, puerum quærente noverca,
 Hanc frondem cunis opposuere novis. 770
 Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
 Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
 Sive quod ipse puer semper juvenisque videris;
 Et media est ætas inter utrumque tibi;
 Seu quia tu pater es, patres, sua pignora, natos 775
 Commendant curæ numinibusque tuis.

- Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, et vitæ liberioris iter.
- An quia, cum prisci colerent studiosius agros,
Et patrio faceret rure senator opus ; 780
Et caperet fasces a curvo consul aratro,
Nec crimen duras esset habere manus :
Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem ?
Sed dñs, non studiis, ille dabatur honos.
Luce sua ludos uvæ commentor habebat : 785
Quos cum tædifera nunc habet ipse dea.
Ergo, ut tironem celebrare frequentia posset,
Visa dies dandæ non aliena togæ.
Mite, pater, caput huc placataque cornua vertas,
Et des ingenio vela secunda meo. 790
Itur ad Argeos (qui sint, sua pagina dicet)
Hæc, si commemini, præteritaque die.
Stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton
Miluus. Hæc illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucris, si vis cognoscere, cælum ; 795
Saturnus regnis ab Jove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quæque fuit fatis debita, poscit opem.
Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit. 800
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, æternos vincere posse deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi : 805
Et jam jam flammis exta daturus erat.
Jupiter alitibus rapere imperat. Attulit illi
Miluus : et meritis venit in astra suis.
- Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ ;
Nominaque a junctis quinque diebus habent. 810
Sanguine prima vacat : nec fas concurrere ferro.
Causa, quod est illa nata Minerva die.

- Altera, tresque super strata celebrantur arena.
 Ensibus exsertis bellica læta dea est.
 Pallada nunc pueri, teneræque ornate puellæ. 815
 Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
 Pallade placata, lanam mollire puellæ
 Discant, et plenas exonerare colos.
 Illa etiam stantes radio percurrere telas
 Erudit, et rarum pectine denset opus. 820
 Hanc cole, qui maculas læsis de vestibus aufers:
 Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
 Nec quisquam invita faciet bene vincula plantæ
 Pallade; sit Tychio doctior ille licet.
 Et licet antiquo manibus collatus Epeo 825
 Sit prior; irata Pallade mancus erit.
 Vos quoque, Phœbea morbos qui pellitis arte,
 Munera de vestris pauca referte deæ.
 Nec vos turba deam, censu fraudata, magistri
 Spernite: discipulos attrahet illa novos. 830
 Quique moves cœlum, tabulamque coloribus uris;
 Quique facis docta mollia saxa manu.
 Mille dea est operum; certe dea carminis illa est.
 Si mereor, studiis adsit amica meis.
 Cœlius ex alto qua mons descendit in æquum: 835
 Hic ubi non plana est, sed prope plana via est;
 Parva licet videas Captæ delubra Minervæ,
 Quæ dea natali cœpit habere suo.
 Nominis in dubio causa est. Capitale vocamus
 Ingenium sollers; ingeniosa dea est. 840
 An, quia de capitis fertur sine matre paterni
 Vertice cum clypeo prosiluisse suo?
 An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
 Venit? et hoc ipsum littera prisca docet.
 An, quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas 845
 Ex illo jubeat furta reperta loco?
 A quacunque trahis ratione vocabula, Pallas,
 Pro ducibus nostris ægida semper habe.
 Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
 Admonet, et forti sacrificare deæ. 850

- Nunc potes ad solem sublato dicere vultu :
 Hic here Phrixæ vellera pressit ovis.
 Seminibus tostis sceleratæ fraude novercæ
 Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
 Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet, 855
 Quam sterili terræ Delphicus edat opem.
 Hic quoque corruptus cum semine nuntiat Helles
 Et juvenis Phrixi funera sorte peti.
 Usque recusantem cives, et tempus, et Ino
 Compulerant regem jussa nefanda pati ; 860
 Et soror, et Phrixus, velati tempora vitis
 Stant simul ante aras, junctaque fata gemunt.
 Adspicit hos, ut forte pependerit æthere, mater,
 Et ferit attonita pectora nuda manu ;
 Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem 865
 Desilit, et natos eripit inde suos.
 Utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
 Traditur. Ille vehit per freta longa duos.
 Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
 Fœmina, cum de se nomina fecit aquæ. 870
 Pæne simul periit, dum vult succurrere lapsæ,
 Frater, et extentas porrigit usque manus.
 Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
 Cæruleo junctam nescius esse deo.
 Littoribus tactis aries fit sidus : at hujus 875
 Pervenit in Colchas aurea lana domos.
- Tres ubi Luciferos veniens præmiserit Eos,
 Tempora nocturnis æqua diurna feres.
- Inde quater pastor saturos ubi clauserit hædos,
 Canuerint herbæ rore recente quater ; 880
 Janus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,
 Et Romana Salus, araque Pacis erit.
- Luna regit menses. Hujus quoque tempora mensis
 Finit Aventino Luna colenda jugo.

LIBER QUARTUS.

ALMA, fave vati, geminorum mater Amorum.
Ad vatem vultus rettulit illa suos.
Quid tibi, ait, mecum? certe majora canebas.
Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis, dea, respondi, de vulnere: risit: et æther 5
Protinus ex illa parte serenus erat.
Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
Qua decuit, primis sine crimine lusimus annis:
Nunc teritur nostris area major equis. 10
Tempora cum causis, Annalibus eruta priscis,
Lapsaque sub terras, orta que signa cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem.
Et vatem et mensem scis, Venus, esse tuos.
Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto 15
Contigit, et, Cœptam perfice, dixit, opus.
Sensimus; et subito causæ patuere dierum.
Dum licet, et spirant flamina, navis eat.
Si qua tamen pars te de Fastis tangere debet,
Cæsar, in Aprili, quo tenearis, habes. 20
Hic ad te magna descendit imagine mensis,
Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iiades, cum longum scriberet annum,
Vidit, et auctores rettulit ipse suos.
Ut que fero Marti primam dedit ordine sortem, 25
Quod sibi nascenti proxima causa fuit;
Sic Venerem, gradibus multis in gente repertam,
Alterius voluit mensis habere locum.
Principiumque sui generis, revolutaque quærens
Sæcula, cognatos venit ad usque deos. 30

- Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum?
 Scilicet Electran concubuisse Jovi?
 Hujus Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
 Assaracon creat hic: Assarusque Capyn.
 Proximus Anchisen, cum quo commune parentis 35
 Non dedignata est nomen habere Venus.
 Hinc satus Æneas, pietas spectata per ignes,
 Sacra, patremque humeris, altera sacra, tulit.
 Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
 Unde domus Teucros Julia tangit avos. 40
 Postumus huic, qui, quod sylvis fuit ortus in altis,
 Sylvius in Latia gente vocatus erat.
 Isque, Latine, tibi pater est: subit Alba Latinum:
 Proximus est titulis Epytos, Alba, tuis.
 Ille dedit Capii recidiva vocabula Trojæ: 45
 Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
 Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
 Dicitur in Tuscæ gurgite mersus aquæ.
 Jam tamen Agrippam genitum, Remulumque nepotem
 Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt. 50
 Venit Aventinus post hos: locus inde vocatus;
 Mons quoque. Post illum tradita regna Procæ.
 Quem sequitur diri Numitor germanus Amuli.
 Iliæ cum Lauso de Numitore sati.
 Ense cadit patruo Lausus: placet Iliæ Marti; 55
 Teque parit, gemino juncte Quirine Remo.
 Ille suos semper Venerem Martemque parentes
 Dixit, et emeruit vocis habere fidem.
 Neve secuturi possent nescire nepotes,
 Tempora dis generis continuata dedit. 60
 Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
 Auguror: a spumis est dea dicta maris.
 Nec tibi sit mirum Graio rem nomine dici:
 Itala nam tellus Græcia major erat.
 Venerat Evander plena cum classe suorum: 65
 Venerat Alcides, Graius uterque genus.
 Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
 Claviger: et tanto est Albula pota deo.

- Dux quoque Neritius. Testes Læstrygones exstant,
 Et quod adhuc Circes nomina littus habet. 70
 Et jam Telegoni, jam mœnia Tiburis udi
 Stabant, Argolicæ quod posuere manus.
 Venerat Atridæ fatis agitatus Halesus;
 A quo se dictam terra Falisca putat.
 Adjice Trojanæ suasorem Antenora pacis, 75
 Et generum CEniden, Appule Daune, tuum.
 Serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
 Attulit Æneas in loca nostra deos.
 Hujus erat Solymus Phrygia comes exsul ab Ida,
 A quo Sulmonis mœnia nomen habent; 80
 Sulmonis gelidi, patriæ, Germanice, nostræ.
 Me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
 Ergo ego tam longe? sed supprime, Musa, querelas:
 Non tibi sunt mæsta sacra canenda lyra.
 Quo non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem 85
 Eripuisse velint, invideantque, Venus.
 Nam, quia ver aperit tunc omnia, densaque cedit
 Frigoris asperitas, fetaque terra patet:
 Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
 Quem Venus injecta vindicat alma manu. 90
 Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
 Illa tenet nullo regna minora deo:
 Juraque dat cœlo, terræ, natalibus undis;
 Perque suos initus continet omne genus.
 Illa deos omnes (longum enumerare) creavit: 95
 Illa satis causas arboribusque dedit:
 Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
 Et docuit jungi cum pare quemque sua.
 Quid genus omne creat volnerum, nisi blanda voluptas?
 Nec coeunt pecudes, si levis absit amor. 100
 Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
 Frontem dilectæ lædere parcit ovis.
 Deposita taurus sequitur feritate juvencam,
 Quem toti saltus, quem nemus omne tremit.
 Vis eadem, lato quodcunque sub æquore vivit, 105
 Servat, et innumeris piscibus implet aquas.

Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
     Venerunt cultus mundaque cura sui.
 Primus amans carmen vigilatum nocte negata
     Dicitur ad clausas concinuisse fores. 110
 Eloquiumque fuit duram exorare puellam:
     Proque sua causa quisque disertus erat.
 Mille per hanc artes motæ: studioque placendi,
     Quæ latuere prius, multa reperta ferunt.
 Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi 115
     Audeat? a nobis sit procul iste furor.
 Quid? quod ubique potens, templisque frequentibus
     aucta,
     Urbe tamen nostra jus dea majus habet?
 Pro Troja, Romane, tua Venus arma ferebat,
     Cum genuit teneram cuspide læsa manum: 120
 Cœlestesque duas Trojano iudice vicit;
     Ah! nolim victas hoc meminisse deas!
 Assaracique nurus dicta est; ut scilicet olim
     Magnus Iuleos Cæsar haberet avos.
 Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum. 125
     Vere nitent terræ; vere remissus ager.
 Nunc herbæ rupta tellure cacumina tollunt;
     Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
 Et formosa Venus formoso tempore digna est:
     Utque solet, Marti continuata suo. 130
 Vere monet curvas materna per æquora puppes
     Ire, nec hibernas jam timuisse minas.
 Rite deam Latiae colitis matresque nurusque,
     Et vos, quis vittæ longaque vestis abest.
 Aurea marmoreo redimicula solvite collo; 135
     Demite divitias: tota lavanda dea est.
 Aurea siccato redimicula reddite collo;
     Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
 Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari:
     Causaque cur jubeat (discite) certa subest. 140
 Lattore siccabat rorantes nuda capillos.
     Viderunt Satyri, turba proterva, deam.

Sensit, et opposita texit sua corpora myrto.

Tuta fuit facto: vosque referre jubet.

Discite nunc, quare Fortunæ thura Virili 145

Detis eo, calida qui locus humet aqua.

Accipit ille locus posito velamine cunctas,

Et vitium nudi corporis omne videt.

Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis

Præstat, et hoc parvo thure rogata facit. 150

Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver

Sumere, et expressis mella liquata favis.

Cum primum cupido Venus est deducta marito,

Hoc bibit. Ex illo tempore nupta fuit.

Supplicibus verbis illam placate: sub illa 155

Et forma, et mores, et bona fama manet.

Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:

Cumæam, veteres, consuluistis anum.

Templa jubet Veneri fieri; quibus ordine factis,

Inde Venus verso nomina corde tenet. 160

Semper ad Æneadas placido, pulcherrima, vultu

Respice, totque tuas, diva, tuere nurus.

Dum loquor, elatæ metuendus acumine caudæ

Scorpios in virides præcipitatur aquas.

Nox ubi transierit, cœlumque rubescere primo 165

Cœperit, et tactæ rore querentur aves;

Semustamque facem vigilata nocte viator

Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus;

Pleiades incipiunt humeros relevare paternos:

Quæ septem dici, sex tamen esse solent. 170

Seu quod in amplexum sex hinc venere deorum;

Nam Steropen Marti concubuisse ferunt:

Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celæno:

Maian, et Electran, Taygetenque Jovi:

Septima mortali Merope tibi, Sisyphæ, nupsit. 175

Pœnitet; et facti sola pudore latet.

Sive quod Electra Trojæ spectare ruinas

Non tulit, ante oculos opposuitque manum.

- Ter sine perpetuo cœlum versetur in axe;
 Ter jungat Titan, terque resolvat equos; 180
 Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
 Flabit, et Idææ festa Parentis erunt.
 Ibunt semimares, et inania tympana tudent,
 Æraque tinnitus ære repulsa dabunt.
 Ipsa sedens molli comitum cervice feretur 185
 Urbis per medias exululata vias.
 Scena sonat, ludique vocant. Spectate, Quirites;
 Et fora Marte suo litigiosa vacent.
 Quærere multa libet: sed me sonus æris acuti
 Terret, et horrendo lotos adunca sono. 190
 Da, dea, quas sciter, doctas, Cybeleia, neptes.
 Audit; et has curæ jussit adesse meæ.
 Pandite mandati memores, Heliconis alumnæ,
 Gaudeat assiduo cur dea magna sono.
 Sic ego; sic Erato: Mensis Cythereius illi 195
 Cessit, quod teneri nomen Amoris habet.
 Reddita Saturno sors hæc erat: Optime regum,
 A nato sceptris excutiere tuis.
 Ille suam metuens, ut quæque erat edita, prolem
 Devorat, immersam visceribusque tenet. 200
 Sæpe Rhea quæsta est toties fecunda, nec unquam
 Mater; et indoluit fertilitate sua.
 Jupiter ortus erat. Pro magno teste vetustas
 Creditur. Acceptam parce movere fidem.
 Veste latens saxum cœlesti viscere sedit. 205
 Sic genitor fatis decipiendus erat.
 Ardua jamdudum resonat tinnitibus Ide,
 Tutus ut infanti vagiat ore puer.
 Pars clypeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
 Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus. 210
 Res latuit patrem: priscique imitamina facti
 Æra deæ comites raucaque terga movent.
 Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
 Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.
 Desierat. Cœpi: Cur huic genus acre leones 215
 Præbent insolitas ad juga curva jubas?

Desieram. Cœpit: Feritas mollita per illam

Creditur: id curru testificata suo est.

At cur turrata caput est ornata corona?

An Phrygiis turres urbibus illa dedit? 220

Annuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi

Impetus? Ut tacui, Pieris orsa loqui:

Phryx puer in sylvis facie spectabilis Attis

Turrigeram casto vinxit amore deam.

Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri: 225

Et dixit, Semper fac puer esse velis.

Ille fidem jussis dedit; et, Si mentiar, inquit,

Ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi.

Fallit; et in Nympha Sagaritide desinit esse,

Quod fuit. Hinc pœnas exigit ira deæ. 230

Naida vulneribus succidit in arbore factis;

Illa perit: fatum Naidos arbor erat.

Hic furit; et, credens thalami procumbere tectum,

Effugit, et cursu Dindyma summa petit.

Et modo, Tolle faces; Remove, modo, verbera, clamat.

Sæpe Palæstinas jurat adesse deas. 236

Ille etiam saxo corpus laniavit acuto,

Longaque in immundo pulvere tracta coma est.

Voxque fuit, Merui: meritas dem sanguine pœnas.

Ah pereant partes, quæ nocuere mihi! 240

Ah pereant! dicebat adhuc. Onus inguinis aufert;

Nullaque sunt subito signa relicta viri.

Venit in exemplum furor hinc, mollesque ministri

Cædunt jactatis vilia membra comis.

Talibus Aoniæ facunda voce Camœnæ 245

Reddita quæsiti causa furoris erat.

Hoc quoque, dux operis, moneas precor, unde petita

Venerit; an nostra semper in urbe fuit?

Dindymon, et Cybelen, et amœnam fontibus Iden

Semper, et Iliacas Mater amavit opes. 250

Cum Trojam Æneas Italos portaret in agros,

Est dea sacriferas pæne secuta rates.

Sed nondum fatis Latio sua numina posci

Senserat: assuetis substiteratque locis.

- Post, ut Roma potens opibus jam sæcula quinque 255
 Vidit, et edomito sustulit orbe caput:
 Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
 Inspicit. Inspectum tale fuisse ferunt:
 Mater abeat; Matrem jubeo, Romane, requiras.
 Cum veniet, casta est accipienda manu. 260
 Obscuræ sortis patres ambagibus errant:
 Quæve parens absit, quove petenda loco.
 Consulitur Pæan; Divûmque arcessite matrem,
 Inquit: in Idæo est invenienda jugo.
 Mittuntur proceres. Phrygiæ tum scepra tenebat 265
 Attalus; Ausoniis rem negat ille viris.
 Mira canam: longo tremuit cum murmure tellus;
 Et sic est adytis diva locuta suis:
 Ipsa peti volui: ne sit mora: mitte volentem.
 Dignus Roma locus, quo deus omnis eat. 270
 Ille soni terrore pavens, Proficiscere, dixit;
 Nostra eris; in Phrygios Roma refertur avos.
 Protinus innumeræ cædunt pineta secures
 Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
 Mille manus coeunt, et picta coloribus ustis 275
 Cœlestum matrem concava puppis habet.
 Illa sui per aquas fertur tutissima nati,
 Longaque Phryxæ stagna sororis adit:
 Rhœteumque rapax, Sigeaque littora transit:
 Et Tenedon, veteres Eetionis opes. 280
 Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta:
 Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
 Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
 Icarus, et vastæ nomina fecit aquæ.
 Tum læva Creten, dextra Pelopeidas undas 285
 Deserit: et Veneri sacra Cythera petit.
 Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
 Brontesque, et Steropes, Acmonidesque solent:
 Æquoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
 Prospicit a remis, Ausoniamque tenet. 290
 Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
 Dividit, et campo liberiore natat.

- Omnis eques, mixtaque gravis cum plebe senatus,
 Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
 Procedunt pariter matres, natæque, nurusque; 295
 Quæque colunt sanctos virginitate focos.
 Sedula fune viri contento brachia lassant;
 Vix subit adversas hospita navis aquas.
 Sicca diu tellus fuerat: sitis usserat herbas:
 Sedit limoso pressa carina vado: 300
 Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat;
 Adjuvat et fortes voce sonante manus.
 Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
 Attoniti monstro stantque paventque viri.
 Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto; 305
 Nec facies impar nobilitate fuit.
 Casta quidem; sed non et credita. Rumor iniquus
 Læserat, et falsi criminis acta rea est.
 Cultus, et ornatis varie prodisse capillis,
 Obfuit, ad rigidos promtaque lingua senes. 310
 Conscia mens recti famæ mendacia risit:
 Sed nos in vitium credula turba sumus.
 Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum,
 Et manibus puram fluminis hausit aquam;
 Ter caput irrorat, ter tollit in æthera palmas. 315
 Quicumque adspiciunt, mente carere putant.
 Submissoque genu, vultus in imagine divæ
 Figit, et hos edit crine jacente sonos:
 Supplicis, alma, tuæ, genitrix fecunda deorum,
 Accipe sub certa conditione preces. 320
 Casta negor. Si tu damnas, meruisse fatebor.
 Morte luam pœnas iudice victa dea.
 Sed si crimen abest, tu nostræ pignora vitæ
 Re dabis, et castas casta sequere manus.
 Dixit; et exiguo funem conamine traxit. 325
 Mira, sed et scena testificata loquar.
 Mota dea est; sequiturque ducem, laudatque sequendo.
 Index lætitiæ fertur in astra sonus.
 Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
 Ostia dixerunt, unde sinister abit. 330

- Nox aderat: querno religant a stipite funem,
 Dantque levi somno corpora functa cibo.
- Lux aderat: querno solvunt a stipite funem:
 Ante tamen posito thura dedere foco.
- Ante coronatam puppim sine labe juvencam 335
 Mactarunt, operum conjugique rudem.
- Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo,
 Et nomen magno perdit ab amne minor.
- Illic purpurea canus cum veste sacerdos
 Almonis Dominam sacraque lavit aquis. 340
- Exululant comites, furiosaque tibia flatur;
 Et feriunt molles taurea terga manus.
- Claudia præcedit læto celeberrima vultu,
 Credita vix tandem teste pudica dea.
- Ipsa sedens plastro porta est invecta Capena: 345
 Sparguntur junctæ flore recente boves.
- Nasica accepit: templi tunc exstitit auctor.
 Augustus nunc est: ante Metellus erat.
- Substitit hic Erato. Mora fit, si cætera quæram.
 Dic, inquam, parva cur stipe quærat opes? 350
- Contulit æs populus, de quo delubra Metellus
 Fecit, ait. Dandæ mos stipis inde manet.
- Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
 Tum magis, indictas concelebrentque dapes.
- Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit, 355
 Captant mutatis sedibus omen idem.
- Institeram, quare primi Megalesia ludi
 Urbe forent nostra: cum dea (sensit enim):
- Illa deos, inquit, peperit. Cessere parenti,
 Principiumque dati mater honoris habet. 360
- Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,
 Cum tanto Phrygia Gallica distet humus?
- Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celænas
 Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
- Qui bibit inde, furit. Procul hinc discedite, quis est
 Cura bonæ mentis: qui bibit inde, furit. 366
- Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
 In Dominæ mensis? an sua causa subest?

Lacte mero veteres usi memorantur, et herbis,
 Sponte sua si quas terra ferebat, ait. 370
 Candidus elisæ miscetur caseus herbæ;
 Cognoscat priscos ut dea prisca cibos.
 Postera cum cœlo motis Pallantias astris
 Fulserit, et niveos Luna levarit equos;
 Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini 375
 Hac Fortuna die Publica; verus erit.

Tertia lux, memini, ludis erat. At mihi quidam
 Spectanti senior, contiguusque loco,
 Hæc, ait, illa dies, Libycis qua Cæsar in oris
 Perfida magnanimi contudit arma Jubæ. 380
 Dux mihi Cæsar erat, sub quo meruisse tribunus
 Glorior. Officio præfuit ille meo.
 Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
 Inter bis quinos usus honore viros.
 Plura locuturi subito seducimur imbre; 385
 Pendula cœlestes Libra movebat aquas.
 Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
 Ensifer Orion æquore mersus erit.

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
 Et dederit Phœbo stella fugata locum; 390
 Circus erit pompa celebr numeroque deorum:
 Primaque ventosis palma petetur equis.
 Hi Cereris ludi: non est opus indice causæ.
 Sponte deæ munus promeritumque patet.
 Messis erant primis virides mortalibus herbæ, 395
 Quas tellus nullo sollicitante dabat.
 Et modo carpebant vivaci cespite gramen;
 Nunc epulæ tenera fronde cacumen erant.
 Postmodo glans nata est. Bene erat jam glande reperta,
 Duraque magnificas quercus habebat opes. 400
 Prima Ceres homini, ad meliora alimenta vocato,
 Mutavit glandes utiliore cibo.
 Illa jugo tauros collum præbere coegit:
 Tum primum soles eruta vidit humus.

- Æs erat in pretio: chalybeia massa latebat. 405
 Heu quam perpetuo debuit illa tegi!
 Pace Ceres læta est. At vos optate, coloni,
 Perpetuam pacem, perpetuumque Ducem.
 Farra deæ, micæque licet salientis honorem
 Detis, et in veteres thurea grana focos. 410
 Et, si thura aberunt, unctas accendite tædas.
 Parva bonæ Cereri, sint modo casta, placent.
 A bove succincti cultros removete ministri.
 Bos aret: ignavam sacrificate suem.
 Apta jugo cervix non est ferienda securi. 415
 Vivat, et in dura sæpe laboret humo.
 Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
 Plura recognosces; pauca docendus eris.
 Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
 Trinacris, a positu nomen adepta loci. 420
 Grata domus Cereri. Multas ibi possidet urbes;
 In quibus est culto fertilis Henna solo.
 Frigida cœlestum matres Arethusa vocarat.
 Venerat ad sacras et dea flava dapes.
 Filia, consuetis ut erat comitata puellis, 425
 Errabat nudo per sua prata pede.
 Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
 Humidus ex alto desilientis aquæ.
 Tot fuerant illic, quot habet natura, colores:
 Pictaque dissimili flore nitebat humus. 430
 Quam simul adspexit; Comites, accedite, dixit,
 Et mecum vestros flore replete sinus.
 Præda puellares animos oblectat inanis;
 Et non sentitur sedulitate labor.
 Hæc implet lento calathos e vimine textos: 435
 Hæc gremium, laxos degravat illa sinus.
 Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ;
 Illa papavereas subsecat ungue comas.
 Has, hyacinthe, tenes: illas, amarante; moraris:
 Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant: 440
 Plurima lecta rosa est; et sunt sine nomine flores.
 Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.

- Carpendi studio paullatim longius itur ;
 Et dominam casu nulla secuta comes.
 Hanc videt, et visam patruus velociter aufert ; 445
 Regnaque cæruleis in sua portat equis.
 Illa quidem clamabat, Io, carissima mater,
 Auferor ; ipsa suos abscideratque sinus.
 Panditur interea Diti via ; jamque diurnum
 Lumen inassueti vix patiuntur equi. 450
 At chorus æqualis, cumulatis flore canistris,
 Persephone, clamant, ad tua dona veni !
 Ut clamata silet, montes ululatus implent,
 Et feriunt mæsta pectora nuda manu.
 Attonita est plangere Ceres ; modo venerat Hennam :
 Nec mora, Me miseram, filia, dixit, ubi es ? 456
 Mentis inops rapitur, quales audire solemus
 Threicias passis Mænadas ire comis.
 Ut vitulo mugit sua mater ab ubere raptō,
 Et quærit fetus per nemus omne suos : 460
 Sic dea : nec retinet gemitus, et concita cursu
 Fertur, et e campis incipit, Henna, tuis.
 Inde puellaris nacta est vestigia plantæ,
 Et pressam noto pondere vidit humum.
 Forsitan illa dies errori summa fuisset, 465
 Si non turbassent signa reperta sues.
 Jamque Leontinos, Amenanaque flumina cursu
 Præterit, et ripas, herbifer Aci, tuas :
 Præterit et Cyanen, et fontem lenis Anapi :
 Et te, vorticibus non adeunde Gela. 470
 Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque :
 Quaque Symætheas accipit æquor aquas :
 Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
 Quique locus curvæ nomina falcis habet :
 Himeraque, et Didymen, Acragantaque, Tauromenon-
 que, 475
 Sacrorumque Melan pascua læta boum.
 Hinc Camerinan adit, Thapsonque, et Heloria Tempe :
 Quaque patet Zephyro semper apertus Eryx.

- Jamque Peloriaden, Lilybæaque, jamque Pachynon
 Lustrarat, terræ cornua prima suæ. 480
- Quacunq̄ue ingreditur, miseris loca cuncta querelis
 Implet, ut amissum cum gemit ales Ityn.
 Perque vices modo, Persephone, modo, Filia, clamat.
 Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
 Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
 Audit; et alternis nomen utrumque perit. 486
- Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
 Vox erat, Hac gressus siqua puella tulit?
 Jam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
 Omnia: jam vigiles conticuere canes. 490
- Alta jacet vasti super ora Typhoeos Ætne,
 Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
 Illic accendit geminas pro lampade pinus:
 Hinc Cereris sacris nunc quoque tæda datur.
 Est specus exesi structura pumicis asper, 495
 Non homini regio, non adeunda feræ:
 Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
 Jungit, et æquoreas sicca pererrat aquas.
 Effugit et Syrtes, et te, Zancleæ Charybdi:
 Et vos, Nissæi, naufraga monstra, canes: 500
 Adriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
 Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
 Hic primum sedit gelido mæstissima saxo.
 Illud Cecropidæ nunc quoque triste vocant.
 Sub Jove duravit multis immota diebus, 505
 Et lunæ patiens, et pluvialis aquæ.
 Fors sua cuique loco est. Quo nunc Cerealis Eleusin,
 Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
 Ille domum glandes excussa que mora rubetis
 Portat, et arsuris arida ligna focis. 510
 Filia parva duas redigebat rupe capellas;
 Et tener in cunis filius æger erat.
 Mater, ait virgo, (mota est dea nomine matris,)
 Quid facis in solis incomitata jugis?
 Restitit et senior, quamvis onus urget, et orat, 515
 Tecta suæ subeat quantulacunque cassæ.

Illa negat: (simularat anum, mitraque capillos

Presserat;) instanti talia dicta refert:

Sospes eas, semperque parens; mihi filia rapta est.

Heu melior quanto sors tua sorte mea! 520

Dixit: et, ut lacrymæ, (neque enim lacrymare deorum est,)

Decidit in tepidos lucida gutta sinus.

Flent pariter molles animis virgoque senexque:

E quibus hæc justî verba fuere senis:

Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes; 525

Surge, nec exiguæ despice tecta casæ.

Cui dea, Duc, inquit; scisti, qua cogere posses:

Seque levat saxo, subsequiturque senem.

Dux comiti narrat, quam sit sibi filius æger,

Nec capiat somnos, invigiletque malis. 530

Illa soporiferum, parvos initura penates,

Colligit agresti lene papaver humo.

Dum legit, oblito fertur gustasse palato,

Longamque imprudens exsoluisse famem.

Quæ quia principio posuit jejunia noctis, 535

Tempus habent Mystæ sidera visa cibi.

Limen ut intravit, luctus videt omnia plena:

Jam spes in puero nulla salutis erat.

Matre salutata (mater Metanira vocatur)

Tangere dignata est os puerile suo. 540

Pallor abit, subitæque vigent in corpore vires.

Tantus cœlesti venit ab ore vigor.

Tota domus læta est, hoc est, materque paterque

Nataque: tres illi tota fuere domus.

Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte, 545

Pomaque, et in teneris aurea mella favis.

Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas

Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.

Noctis erat medium, placidique silentia somni;

Triptolemmum gremio sustulit illa suo: 550

Terque manu permulsit eum, tria carmina dixit,

Carmina mortali non referenda sono.

Inque foco pueri corpus vivente favilla

Obruit, humanum purget ut ignis onus.

- Excutitur somno stulte pia mater; et amens, 555
 Quid facis? exclamat; membraque ab igne rapit.
 Cui dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
 Irrita materno sunt mea dona metu.
 Iste quidem mortalis erit; sed primus arabit,
 Et seret, et culta præmia tollet humo. 560
 Dixit, et egrediens nubem trahit, inque dracones
 Transit, et aligero tollitur axe Ceres.
 Sunion expositum, Piræaque tuta recessu
 Linqvit, et in dextrum quæ jacet ora latus.
 Hinc init Ægæum, quo Cycladas adspicit omnes: 565
 Ioniumque rapax Icariumque legit:
 Perque urbes Asiæ longum petit Hellespontum:
 Diversumque locis alta pererrat iter.
 Nam modo thurilegos Arabas, modo despicit Indos:
 Hinc Libys, hinc Meroe siccaque terra subest. 570
 Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque,
 Padumque,
 Teque future parens, Tibri, potentis aquæ.
 Quo feror? immensum est erratas dicere terras:
 Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
 Errat et in cælo: liquidique immunia ponti 575
 Alloquitur gelido proxima signa polo.
 Parrhasides stellæ, namque omnia nosse potestis,
 Æquoreas nunquam cum subeatis aquas:
 Persephonen miseræ natam monstrate parenti.
 Dixerat. Huic Helice talia verba refert: 580
 Crimine nox vacua est. Solem de virgine rapta
 Consule, qui late facta diurna videt.
 Sol auditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
 Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
 Questa diu secum sic est affata Tonantem: 585
 Maximaque in vultu signa dolentis erant:
 Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
 Dimidium curæ debet habere tuæ.
 Orbe pererrato, sola est injuria facti
 Cognita; commissi præmia raptor habet. 590

At neque Persephone digna est prædone marito,

Nec gener hoc nobis more parandus erat.

Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,

Quam nunc, te cœli sceptrâ tenente, tuli?

Verum impune ferat: nos hæc patiamur inultæ. 595

Reddat, et emendet facta priora novis.

Jupiter hanc lenit, factumque excusat amore;

Nec gener est nobis ille pudendus, ait.

Non ego nobilior. Posita est mihi regia cœlo,

Possidet alter aquas, alter inane Chaos. 600

Sed si forte tibi non est mutabile pectus,

Statque semel juncti rumpere vincla tori;

Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit;

Sin minus, inferni conjugis uxor erit.

Tartara jussus adit sumptis Caduciferâlis: 605

Speque redit citius, visaque certa refert.

Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,

Punica quæ lento cortice poma tegunt.

Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,

Mæsta parens; longa vixque refecta mora est. 610

Atque ita, Nec nobis cœlum est habitabile, dixit:

Tænaria recipi me quoque valle jube.

Et factura fuit; pactus nisi Jupiter esset,

Bis tribus ut cœlo mensibus illa foret.

Tum demum vultumque Ceres animumque recepit;

Imposuitque suæ spicea sarta comæ. 616

Largaque provenit cessatis messis in arvis,

Et vix congestas area cepit opes.

Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas

Sumite: nunc pulli velleris usus abest. 620

Occupat Apriles Idus cognomine Victor

Jupiter: hac illi sunt data templa die.

Hæc quoque, ni fallor, populo dignissima nostro

Atria Libertas cœpit habere sua.

Luce secutura tutos pete, navita, portus:

625

Ventus ab occasu grandine mistus erit.

Scilicet, ut fuerit, tamen hac Mutinensia Cæsar
 Grandine militia contudit arma sua.
 Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
 Pontifices, forda sacra litate bove. 630
 Forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo:
 Hinc etiam fetus nomen habere putant.
 Nunc gravidum pecus est: gravidæ nunc semine terræ.
 Telluri plenæ victima plena datur.
 Pars cadit arce Jovis: ter denas Curia vaccas 635
 Accipit, et largo sparsa cruore madet.
 Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
 Sectaque fumosis exta dedere focus;
 Igne cremat vitulos, quæ natu maxima virgo est,
 Luce Palis populos perget ut ille cinis. 640
 Rege Numa, fructu non respondente labori,
 Irrita decepti vota colentis erant.
 Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus,
 Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
 Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis: 645
 Et levis obsesso stabat avena solo:
 Et pecus ante diem partus edebat acerbos:
 Agnaque nascendo sæpe necabat ovem.
 Sylva vetus, nullaque diu violata securi,
 Stabat, Mænalia sacra relicta deo. 650
 Ille dabat tacitis animo responsa quieto
 Noctibus. Hic geminas rex Numa mactat oves.
 Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
 Sternitur in duro vellus utrumque solo.
 Bis caput intonsum fontana spargitur unda; 655
 Bis sua faginea tempora fronde premit.
 Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis,
 Ponere: nec digitis annulus ullus inest.
 Veste rudi tectum supra nova vellera corpus
 Ponit, adorato per sua verba deo. 660
 Interea placidam redimita papavere frontem
 Nox venit, et secum somnia nigra trahit.
 Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,
 Edidit a dextro talia dicta toro:

Morte boum tibi, rex, tellus placanda duarum: 665

Det sacris animas una necata duas.

Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit,

Et secum ambages cæcaque jussa refert.

Expedit errantem nemori gratissima conjux,

Et dixit, Gravidæ posceris exta bovis. 670

Extâ bovis dantur gravidæ: felicior annus

Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire

Jussit, et ætherios præcipitavit equos;

Ut titulum imperii quamprimum luce sequenti 675

Augusto juveni prospera bella darent.

Sed jam præteritas quartus tibi Lucifer Idus

Respicit. Hac Hyades Dorida nocte petunt.

Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,

Carcere partitos Circus habebit equos. 680

Cur igitur missæ vinctis ardentia tædis

Terga ferant vulpes, causa docenda mihi.

Frigida Carseoli, nec olivis apta ferendis

Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.

Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam, 685

Parva, sed assiduis humida semper aquis.

Hospitis antiqui solitas intravimus ædes:

Demserat emeritis jam juga Phœbus equis.

Is mihi multa quidem, sed et hæc, narrare solebat,

Unde meum præsens instrueretur opus: 690

Hoc, ait, in campo (campumque ostendit) habebat

Rus breve cum duro parca colona viro.

Ille suam peragebat humum; sive usus aratri,

Sive cavæ falcis, sive bidentis erat.

Hæc modo verrebbe stantem tibicine villam: 695

Nunc matris plumis ova fovenda dabat.

Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,

Aut humilem grato calfacit igne focum.

Et tamen assiduis exercet brachia telis;

Adversumque minas frigoris arma parat. 700

- Filius hujus erat primo lascivus in ævo,
 Addideratque annos ad duo lustra duos.
 Is capit extremi vulpem sub valle salicti:
 Abstulerat multas illa cohortis aves.
 Captivam stipula fœnoque involvit, et ignes 705
 Admovet. Urentes effugit illa manus.
 Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
 Damnosis vires ignibus aura dabat.
 Factum abiit: monumenta manent. Nam vivere captam
 Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat. 710
 Utque luat pœnas gens hæc, Cerealibus ardet:
 Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.
- Postera cum veniet terras visura patentes
 Memnonis in roseis lutea mater equis;
 E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen, 715
 Sol abit: egresso victima major adest.
 Vacca sit an taurus, sive est cognoscere promptum:
 Pars prior apparet; posteriora latent.
 Seu tamen est taurus, sive est hoc fœmina signum,
 Junone invita munus amoris habet. 720
 Nox abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
 Non poscor frustra, si favet alma Pales.
 Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti,
 Prosequor officio si tua festa pio.
 Certe ego de vitulo cinerem, stipulasque fabales, 725
 Sæpe tuli plena, februa casta, manu.
 Certe ego transilui positas ter in ordine flammæ,
 Virgaque rotatas laurea misit aquas.
 Mota dea est, operique favet. Navalibus exit
 Puppis: habent ventos jam mea vela suos. 730
 I pete virginea, populus, suffimen ab ara:
 Vesta dabit. Vestæ munere purus eris.
 Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla:
 Tertia res, duræ culmen inane fabæ.
 Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra. 735
 Uda prius spargat, virgaque verrat humum.

Frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
 Et tegat ornatas longa corona fores.
 Cærulei fiant vivo de sulfure fumi,
 Tactaque fumanti sulfure balet ovis. 740
 Ure mares oleas, tædamque, herbasque Sabinas,
 Et crepet in mediis laurus adusta focis.
 Libaque de milia milii fiscella sequatur :
 Rustica præcipue est hoc dea læta cibo.
 Adde dapes mulctramque suas : dapibusque resectis 745
 Sylvicolam tepido lacte precare Palen.
 Consule, dic, pecori pariter pecorisque magistris :
 Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
 Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra ;
 Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis : 750
 Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatæ
 Sunt oculis Nymphæ, semicaperve deus :
 Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
 Unde data est ægræ fiscina frondis ovi :
 Da veniam culpæ : nec, dum degrandinat, obsit 755
 Agresti Fauno supposuisse pecus.
 Nec noceat turbasse lacus. Ignoscite, Nymphæ,
 Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
 Tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
 Numina, tu sparsos per nemus omne deos. 760
 Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ,
 Nec Faunum, medio cum premit arva die.
 Pelle procul morbos. Valeant hominesque gregesque :
 Et valeant vigiles, provida turba, canes.
 Neve minus multas redigam, quam mane fuerunt ; 765
 Neve gemam referens vellera rapta lupo.
 Absit iniqua fames. Herbæ, frondesque supersint :
 Quæque lavent artus, quæque hibantur, aquæ.
 Ubera plena premam. Referat mihi caseus æra ;
 Dentque viam liquido vimina rara sero. 770
 Sitque salax aries ; conceptaque semina conjux
 Reddat ; et in stabulo multa sit agna meo.
 Lanaque proveniat, nullas læsura puellas,
 Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus.

- Quæ precor, eveniant: et nos faciamus ad annum 775
 Pastorum dominæ grandia liba Pali.
 His dea placanda est: hæc tu conversus ad ortus
 Dic ter, et in vivo perlue rore manus.
 Tum licet apposita, veluti crateræ, càmella,
 Lac niveum potes, purpureamque sâpam: 780
 Moxque per ardentès stipulæ crepitantis acervos
 Trajicias celeri strenua membra pede.
 Expositus mos est. Moris mihi restat origo.
 Turba facit dubium, cœptaque nostra tenet.
 Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis 785
 Excoquit: idcirco cum duce purgat oves.
 An, quia cunctarum contraria semina rerum
 Sunt duo discordes, ignis et unda, dei;
 Junxerunt elementa patres, aptumque putarunt
 Ignibus et sparsa tangere corpus aqua? 790
 An, quod in his vitæ causa est: hæc perdidit exul:
 His nova fit conjux; hæc duo magna putant?
 Vix equidem credo; sunt qui Phaethonta referri
 Credant, et nimias Deucalionis aquas.
 Pars quoque, cum saxis pastores saxa ferirent, 795
 Scintillam subito prosiluisse ferunt.
 Prima quidem periit; stipulis excepta secunda est.
 Hoc argumenti flamma Palilis habet.
 An magis hunc morem pietas Æneia fecit,
 Innocuum victo cui dedit ignis iter? 800
 Hoc tamen est vero propius, cum condita Roma est,
 Transferri jussos in nova tecta Lares;
 Mutantesque domum tectis agrestibus ignem
 Et cessaturæ supposuisse casæ;
 Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos? 805
 Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
 Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
 Venit: ades festis, magne Quirine, tuis.
 Jam luerat pœnas frater Numitoris, et omne
 Pastorum gemino sub duce vulgus erat. 810
 Contrahere agrestes, et mœnia ponere utrique
 Convenit. Ambigitur mœnia ponat uter.

- Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo:
 Magna fides avium est: experiamur aves.
 Res placet. Alter adit nemorosi saxa Palati; 815
 Alter Aventinum mane cacumen init.
 Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine; pacto
 Statur: et arbitrium Romulus urbis habet.
 Apta dies legitur, quæ mœnia signet aratro.
 Sacra Palis suberant: inde movetur opus. 820
 Fossa fit ad solidum: fruges jaciuntur in ima,
 Et de vicino terra petita solo.
 Fossa repletur humo, plenæque imponitur ara,
 Et novus accenso fungitur igne focus.
 Inde premens stivam designat mœnia sulco: 825
 Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
 Vox fuit hæc regis: Condenti, Jupiter, urbem,
 Et genitor Mavors, Vestaque mater ades;
 Quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti:
 Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus. 830
 Longa sit huic ætas, dominæque potentia terræ:
 Sitque sub hac oriens occiduusque dies.
 Ille precabatur. Tonitru dedit omina lævo
 Jupiter: et lævo fulmina missa polo.
 Angurio læti jaciunt fundamina cives; 835
 Et novus exiguo tempore murus erat.
 Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat;
 Sintque, Celer, curæ, dixerat, ista tuæ.
 Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
 Transeat; audentem talia dede neci. 840
 Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
 Cœpit, et, His populus, dicere, tutus erit?
 Nec mora, transiluit. Rutro Celer occupat ausum.
 Ille premit duram sanguinolentus humum.
 Hæc ubi rex didicit; lacrymas introrsus obortas 845
 Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
 Flere palam non vult, exemplaue fortia servat:
 Sicque meos muros transeat hostis, ait.
 Dat tamen exsequias: nec jam suspendere fletum
 Sustinet; et pietas dissimulata patet. 850

- Osculaque applicuit posito suprema feretro :
 Atque ait, Invito frater adempte, vale.
 Arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
 Faustulus, et mæstas Acca soluta comas.
 Tum juvenem nondum facti flere Quirites. 855
 Ultima plorato subdita flamma rogo est.
 Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset?)
 Victorem terris impositura pedem.
 Cuncta regas: et sis magno sub Cæsare semper:
 Sæpe etiam plures nominis hujus habe. 860
 Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
 Omnia sint humeris inferiora tuis.
- Dicta Pales nobis: idem Vinalia dicam.
 Una tamen media est inter utramque dies.
 Numina vulgares Veneris celebrate puellæ. 865
 Multa professorum quæstibus apta Venus.
 .Poscite thure dato formam, populique favorem;
 Poscite blanditias, dignaque verba joco.
 Cumque sua dominæ date grata sisymbria myrto,
 Textaque composita juncea vincla rosa. 870
 Templâ frequentari Collinæ proxima portæ
 Nunc decet: a Siculo nomina colle tenent.
 Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
 Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx:
 Carmine vivacis Venus est translata Sibyllæ; 875
 Inque suæ stirpis maluit urbe coli.
 Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
 Quæritis, et quare sit Jovis ista dies?
 Turnus, an Æneas Latîæ gener esset Amata,
 Bellum erat. Etruscas Turnus adoptat opes. 880
 Clarus erat, sumtisque ferox Mezentius armis:
 Et vel equo magnus, vel pede major erat.
 Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
 Partibus. Hæc contra dux ita Tuscus ait:
 Stat mihi non parvo virtus mea. Vulnere testor, 885
 Armaque, quæ sparsi sanguine sæpe meo.

Qui petis auxilium, non grandia divide mecum

Præmia, de lacubus proxima musta tuis.

Nulla mora est operæ. Vestrum dare, vincere nostrum
est.

Quam velit Æneas ista negata mihi! 890

Annuerant Rutuli: Mezentius induit arma:

Induit Æneas; alloquiturque Jovem.

Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi:

Jupiter, e Latio palmitè musta feras.

Vota valent meliora; cadit Mezentius ingens, 895

Atque indignanti pectore plangit humum.

Venerat Auctumnus calcatis sordidus uvis:

Redduntur merito debita vina Jovi.

Dicta dies hinc est Vinalia. Jupiter illam

Vindicat, et festis gaudet inesse suis. 900

Sex ubi, quæ restant, luces Aprilis habebit,

In medio cursu tempora veris erunt:

Et frustra pecudem quæres Athamantidos Helles:

Signaque dant imbres: exoriturque Canis.

Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem, 905

Obstitit in media candida pompa via.

Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,

Extæ canis flammis, exta daturus ovis.

Protinus accessi, ritus ne nescius essem.

Edidit hæc Flamen verba, Quirine, tuus: 910

Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis;

Et tremat in summa læve cacumen humo.

Tu sata sideribus cœli nutrita secundi

Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.

Vis tua non levis est. Quæ tu frumenta notasti, 915

Mæstus in amissis illa colonus habet.

Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;

Nec sic marmoreo pallet adusta gelu;

Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.

Tum locus est iræ, diva timenda, tuæ. 920

Parce precor, scabrasque manus a messibus aufer;

Neve noce cultis: posse nocere sat est.

- Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum,
 Quodque potest alios perdere, perde prior.
 Uttilius gladios et tela nocentia carpes. 925
 Nil opus est illis: otia mundus agit.
 Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
 Ruris opes niteant: inquinet arma situs.
 Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
 Adstrictum longa sentiat esse mora. 930
 At tu ne viola Cererem: semperque colonus
 Absenti possit solvere vota tibi.
 Dixerat. A dextra villis mantele solutis,
 Cumque meri patera thuris acerra fuit.
 Thura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis, 935
 Turpiaque obscænæ (vidimus) exta canis.
 Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quæris?
 Quæsieram: causam percipe, Flamen ait:
 Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto
 Tosta sitit tellus, præcipiturque seges. 940
 Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ:
 Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.
- Cum Phrygis Assaraci Titania fratre relicto
 Sustulit immenso ter jubar orbe suum;
 Mille venit variis florum dea nexa coronis: 945
 Scena joci morem liberioris habet.
 Exit et in Maias sacrum Florale Kalendas.
 Tunc repetam: nunc me grandius urget opus.
 Aufert Vesta diem: cognato Vesta recepta est
 Limine: sic justis constituere senes. 950
 Phœbus habet partem; Vestæ pars altera cessit:
 Quod superest illis, tertius ipse tenet.
 State Palatinæ laurus, prætextaque quercu
 Stet domus. Æternos tres habet una Deos.
-

LIBER QUINTUS.

QUÆRITIS, unde putem Maio data nomina mensi?
Non satis est liquido cognita causa mihi,
Ut stat, et incertus, qua sit sibi, nescit, eundum,
Cum videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia posse datur diversas reddere causas, 5
Qua ferar, ignoro: copiaque ipsa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Medusæ signa tenetis equi.
Dissensere deæ; quarum Polyhymnia cœpit
Prima: silent aliæ, dictaque mente notant. 10
Post Chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
Inque novas species omne recessit opus;
Pondere terra suo subsedit, et æquora traxit:
At cælum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus, 15
Et vos Lunares exsiluistis equi.
Sed neque terra diu cælo, nec cætera Phœbo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Sæpe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
Ausus de media plebe sedere deus: 20
Et latus Oceano quisquam deus advena junxit:
Tethys et extremo sæpe recepta loco est.
Donec Honor, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Majestas; hos est dea censa parentes: 25
Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora: consedit medio sublimis Olympo,
Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus. Omne videres
Numen ad hanc vultus composuisse suos. 30

- Protinus intravit mentes suspectus honorum :
 Fit pretium dignis ; nec sibi quisque placet.
 Hic status in cœlo multos permansit in annos,
 Dum senior fatis excidit arce deus.
- Terra feros partus, immania monstra, Gigantas 35
 Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
- Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues :
 Atque ait, In magnos arma movete deos.
 Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
 Et magnum bello sollicitare Jovem. 40
- Fulmina de cœli jaculatus Jupiter arce
 Vertit in auctores pondera vasta suos.
- His bene Majestas armis defensa deorum
 Restat : et ex illo tempore firma manet.
- Assidet illa Jovi : Jovis est fidissima custos : 45
 Et præstat sine vi sceptrâ tenenda Jovi.
- Venit et in terras : coluerunt Romulus illam
 Et Numa : mox alii, tempore quisque suo.
- Ille patres in honore pio matresque tætur :
 Ille comes pueris virginibusque venit. 50
- Ille datos fasces commendat, eburque curule :
 Ille coronatis alta triumphat equis.
- Finierat voces Polyhymnia. Dicta probarunt
 Clioque, et curvæ scita Thalia lyræ.
- Excipit Uranie ; fecere silentia cunctæ ; 55
 Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.
- Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
 Inque suo pretio ruga senilis erat.
- Martis opus juvenes animosaque bella gerebant,
 Et pro diis aderant in statione suis. 60
- Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
 Consilio patriæ sæpe ferebat opem.
- Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros :
 Nomen et ætatis mite senatus erat.
- Jura dabat populo senior : finitaque certis 65
 Legibus est ætas, unde petatur honos.
- Et medius juvenum, non indignantibus ipsis,
 Ibat : et interior, si comes unus erat.

Verba quis auderet coram sene digna rubore
 Dicere? censuram longa senecta dabat. 70
 Romulus hoc vidit, selectaque pectora patres
 Dixit. Ad hos urbis summa relata novæ.
 Hinc sua majores posuisse vocabula Maio
 Tangor, et ætati consuluisse suæ.
 Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem 75
 Hunc senibus; nec avum sustinuisse nepos.
 Nec leve præpositi pignus successor honoris
 Junius, a juvenum nomine dictus, habet.
 Tum sic, neglectos hedera redimita capillos,
 Prima sui cœpit Calliopea chori: 80
 Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
 Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
 Hinc sata Pleione cum cœlifero Atlante
 Jungitur, ut fama est, Pleiadasque parit.
 Quarum Maia suas forma superasse sorores 85
 Traditur, et summo concubuisse Jovi.
 Hæc enixa jugo cupressiferae Cyllenes,
 Ætherium volucris qui pede carpit iter.
 Arcades hunc, Ladonque rapax, et Mænalos ingens
 Rite colunt, Luna credita terra prior. 90
 Exsul ab Arcadiis Latios Evander in agros
 Venerat, impositos attuleratque deos.
 Hic, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbæ,
 Et paucæ pecudes, et casa rara fuit.
 Quo postquam ventum; Consistite, præscia mater, 95
 Nam locus imperii rus erit istud, ait.
 Et matri et vati paret Nonacrius heros,
 Inque peregrina constitit hospes humo.
 Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
 Has docuit gentes, alipedisque dei. 100
 Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis,
 Cum lustrant celebres vellera secta vias.
 At tu materno donasti nomine mensem,
 Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
 Nec pietas hæc prima tua est: septena putaris, 105
 Pleiadum numerum, fila dedisse lyræ.

- Hæc quoque desierat; laudata est voce sororum.
 Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
 Gratia Pieridum nobis æqualiter adsit;
 Nullaque laudetur plusve minusve mihi. 110
- Ab Jove surgat opus. Prima mihi nocte videnda
 Stella est in cunas officiosa Jovis.
 Nascitur Oleniæ signum pluviale Capellæ:
 Illa dati cælum præmia lactis habet.
 Nais Amalthea, Cretæa nobilis Ida, 115
 Dicitur in sylvis occuluisse Jovem.
 Huic fuit hædorum mater formosa duorum
 Inter Dictæos conspicienda greges;
 Cornibus aeriis, atque in sua terga recurvis;
 Ubere, quod nutrix posset habere Jovis. 120
 Lac dabat illa deo; sed fregit in arbore cornu,
 Truncaque dimidia parte decoris erat.
 Sustulit hoc Nymphæ, cinctumque recentibus herbis,
 Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
 Ille, ubi res cæli tenuit, solioque paterno 125
 Sedit, et invicto nil Jove majus erat;
 Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
 Fecit; quod dominæ nunc quoque nomen habet.
 Præstitibus Maiæ Laribus videre Kalendæ
 Aram constitui, signaque parva deûm. 130
 Voverat illa quidem Curius: sed multa vetustas
 Destruit, et saxo longa senecta nocet.
 Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
 Quod præstant oculis omnia tuta suis.
 Stant quoque pro nobis, et præsumt mœnibus Urbis, 135
 Et sunt præsentés, auxiliumque ferunt.
 At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
 Stabat. Quæ standi cum Lare caussa fuit?
 Servat uterque domum: domino quoque fidus uterque:
 Compita grata deo; compita grata cani. 140
 Exagitant et Lar et turba Diania fures:
 Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.

- Bina gemellorum quærebam signa deorum,
 Viribus annosæ facta caduca moræ:
 Mille Lares, Geniumque ducis, qui tradidit illos, 145
 Urbs habet; et vici numina trina colunt.
 Quo feror? Augustus mensis mihi carminis hujus
 Jus dabit. Interea Diva canenda Bona est.
 Est moles nativa: loco res nomina fecit.
 Appellant saxum: pars bona montis ea est. 150
 Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
 Prima Palatinæ signa dedistis aves.
 Tempa Patres illic, oculos exosa viriles,
 Leniter acclivi constituere jugo.
 Dedicat hæc veteris Clausorum nominis hæres, 155
 Virgineo nullum corpore passa virum.
 Livia restituit; ne non imitata maritum
 Esset, et ex omni parte secuta virum.
- Postera cum roseam pulsas Hyperionis astris
 In matutinis lampada tollit equis: 160
 Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
 Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
 At simul inducunt obscura crepuscula noctem,
 Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
 Ora micant Tauri septem radiantia flammis, 165
 Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
 Pars Bacchum nutrisse putat: pars credidit esse
 Tethyos has neptes, Oceanique senis.
 Nondum stabat Atlas, humeros oneratus Olympo,
 Cum satus est forma conspiciendus Hyas. 170
 Hunc stirps Oceani maturis nisibus Æthra
 Edidit, et Nymphas; sed prior ortus Hyas.
 Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos
 Terret, et est illi præda benigna lepus.
 At postquam virtus annis adolevit, in apros 175
 Audet, et hirsutas cominus ire feras.
 Dumque petit latebras fetæ catulosque lænæ,
 Ipse fuit Libycæ præda cruenta feræ.

- Mater Hyan, et Hyan mæstæ flereve sorores,
 Cervicemque polo suppositurus Atlas. 180
- Victus uterque parens tamen est pietate sororum.
 Illa dedit cælum: nomina fecit Hyas.
- Mater, ades, florum, ludis celebranda jocosis:
 Distuleram partes mense priore tuas. 7
- Incipis Aprili: transis in tempora Maii. 185
 Alter te fugiens, cum venit alter, habet.
- Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensum,
 Convenit in laudes ille vel iste tuas.
- Circus in hunc exit, clamataque palma theatris:
 Hoc quoque cum Circi munere carmen eat. 190
- Ipsa doce quæ sis: hominum sententia fallax.
 Optima tu proprii nominis auctor eris.
- Sic ego; sic nostris respondit diva rogatis;
 Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas:
- Chloris eram, quæ Flora vocor. Corrupta Latino 195
 Nominis est nostri littera Græca sono.
- Chloris eram, Nymphæ campi felicis, ubi audis
 Rem fortunatis ante fuisse viris.
- Quæ fuerit mihi forma, grave est narrare modestæ:
 Sed generum matri reperit illa deum. 200
- Ver erat: errabam. Zephyrus conspexit; abibam:
 Insequitur; fugio. Fortior ille fuit.
- Et dederat fratri Boreas jus omne rapinas,
 Ausus Erechthea præmia ferre domo.
- Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ: 205
 Inque meo non est ulla querela toro.
- Vere fruor semper: vere est nitidissimus annus.
 Arbor habet frondes, pabula semper humus.
- Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris:
 Aura fovet: liquidæ fonte rigatur aquæ. 210
- Hunc meus implevit generoso flore maritus:
 Atque ait, Arbitrium tu, dea, floris habe.
- Sæpe ego digestos volui numerare colores,
 Nec potui. Numero copia major erat.
- Roscida cum primum foliis excussa pruina est, 215
 Et variæ radiis intepuere comæ;

Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,
 Inque leves calathos munera nostra legunt.
 Protinus arripiant Charites, nectuntque coronas,
 Sertaque, coelestes implicitura comas. 220
 Prima per immensas sparsi nova semina gentes :
 > Unius tellus ante coloris erat.
 Prima Therapsæo feci de sanguine florem :
 Et manet in folio scripta querela suo.
 Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos:
 Infelix, quod non alter et alter eras! 226
 Quid Crocon, aut Attin referam, Cinyraque creatum,
 De quorum per me vulnere surgit honor?
 Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
 Jupiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor. 230
 Sancta Jovem Juno, nata sine matre Minerva,
 Officio doluit non eguisse suo.
 Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti;
 Restitit ad nostras fessa labore fores.
 Quam simul adspexi; Quid te, Saturnia, dixi, 235
 Attulit? exponit, quem petat, illa locum.
 Addidit et causam. Verbis solabar amicis.
 Non, inquit, verbis cura levanda mea est,
 Si pater est factus neglecto conjugis usu
 Jupiter, et nomen solus utrumque tenet; 240
 Cur ego desperem fieri sine conjuge mater,
 Et parere intacto, dammodo casta, viro?
 Omnia tentabo latis medicamina terris,
 Et freta, Tartareos excutiamque sinus.
 Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam. 245
 Nescio quid, Nymphæ, posse videris, ait.
 Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est :
 Ira Jovis magni causa timoris erat.
 Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor :
 Et Stygiæ numen testificatur aquæ. 250
 Quod petis, Olenis, inquam, mihi missus ab arvis
 Flos dabit. Est hortis unicus ille meis.
 Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange juvencam ;
 Mater erit. Tetigi; nec mora, mater erat.

- Protinus hærentem decerpsi pollice florem. 255
 Tangitur, et tacto concipit illa sinu.
 Jamque gravis Thracen, et læva Propontidos intrat:
 Fitque potens voti; Marsque creatus erat.
 Qui memor accepti per me natalis, Habeto
 Tu quoque Romulea, dixit, in urbe locum. 260
 Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
 Esse putes. Tangunt numen et arva meum.
 Si bene floruerint segetes, erit area dives.
 Si bene floruerit vinea, Bacchus erit.
 Si bene floruerint oleæ, nitidissimus annus: 265
 Pomaque proventum temporis hujus habent.
 Flore semel læso pereunt viciæque fabæque,
 Et pereunt lentæ, advena Nile, tuæ.
 Vina quoque in magnis operose condita cellis
 Florent; et nebulæ dolia summa tegunt. 270
 Mella meum munus. Volucres ego mella daturas
 Ad violam, et cytisos, et thyma cana voco.
 Nos quoque idem facimus, tunc cum juvenilibus annis
 Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.
 Talia dicentem tacitus mirabar. At illa, 275
 Jus tibi discendi, si qua requiris, ait.
 Dic, dea, ludorum, respondi, quæ sit origo.
 Vix bene desieram; rettulit illa mihi.
 Cætera luxuriæ nondum instrumenta vigeabant;
 Aut pecus, aut latam dives habebat humum. 280
 Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
 Sed jam de vetito quisque parabat opes.
 Venerat in morem populi depascere saltus:
 Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
 Vindice servabat nullo sua publica vulgus: 285
 Jamque in privato pascere inertis erat.
 Plebis ad ædiles delata licentia talis
 Publicios: animus defuit ante viris.
 Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes.
 Vindicibus laudi publica cura fuit. 290
 Muleta data est ex parte mihi: magnoque favore
 Victores ludos instituere novos.

- Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes.
 Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.
 Annua credideram spectacula facta: negavit: 295
 Addidit et dictis altera verba suis.
 Nos quoque tangit honos: festis gaudemus et aris,
 Turbaque cœlestes ambitiosa sumus.
 Sæpe deos aliquis peccando fecit iniquos,
 Et pro delictis hostia blanda fuit. 300
 Sæpe Jovem vidi, cum jam sua mittere vellet
 Fulmina, thure dato sustinuisse manum.
 At si negligimur, magnis injuria pœnis
 Solvitur, et justum præterit ira modum.
 Respice Thestiaden; flammis absentibus arsit. 305
 Causa est, quod Phœbes ara sine igne fuit.
 Respice Tantaliden; eadem dea vela tenebat.
 Virgo est; et spretos bis tamen ulta focos.
 Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
 Cum consternatis diripereris equis! 310
 Longa referre mora est correctæ obliviam damnis.
 Me quoque Romani præteriere patres.
 Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
 Exigerem nostræ qualia damna notæ?
 Excidit officium tristi mihi. Nulla tuebar 315
 Bura, nec in pretio fertilis hortus erat.
 Lilia deciderant: violas arere videres,
 Filaque punicei languida facta croci.
 Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
 Ipsa tuas, dixit: dos mihi vilis erat. 320
 Florebant oleæ: venti nocuere protervi.
 Florebant segetes; grandine læsa Ceres.
 In spe vitis erat; cœlum nigrescit ab Austris,
 Et subita frondes decutiuntur aqua.
 Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira: 325
 Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
 Convenerunt patres: et, si bene floreat annus,
 Numinibus nostris annua festa vovent.
 Annuimus voto. Consul cum consule ludos
 Postumio Lænas persolvere mihi. 330

Quærere conabar, quare lascivia major
 His foret in ludis, liberiorque jocus:
 Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
 Aptaque deliciis munera ferre deam.
 Tempora sutilibus cinguntur tota coronis, 335
 Et latet injecta splendida mensa rosa.
 Ebrius incinctis philyra conviva capillis
 Saltat, et imprudens vertitur arte meri.
 Ebrius ad durum formosæ limen amicæ
 Cantat. Habent unctæ mollia sarta comæ. 340
 Nulla coronata peraguntur seria fronte;
 Nec liquidæ vinctis flore bibuntur aquæ.
 Donec eras mistus nullis, Acheloe, racemis,
 Gratia sumendæ non erat ulla rosæ.
 Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam, 345
 Ex Ariadnæo sidere nosse potes.
 Scena levis decet hanc; non est, mihi credite, non est
 Illa cothurnatas inter habenda deas.
 Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
 Non ex difficili causa petita subest. 350
 Non est de tetricis, non est de magna professis:
 Vult sua plebeio sacra patere choro.
 Et monet ætatis specie, dum floreat, uti;
 Contemni spinam, cum cecidere rosæ.
 Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albæ, 355
 Sic hæc est cultu versicolore decens?
 An quia maturis albescit messis aristis,
 Et color et species floribus omnis inest?
 Annuit; et motis flores cecidere capillis:
 Accidere in mensas ut rosa missa solet. 360
 Lumina restabant; quorum me causa latebat,
 Cum sic errores abstulit illa meos.
 Vel quia purpureis collucent floribus agri,
 Lumina sunt nostros visa decere dies:
 Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore, 365
 Atque oculos in se splendor uterque trahit:
 Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
 Convenit. A vero tertia causa venit.

- Est breve præterea, de quo mihi quærere restat,
Si liceat, dixi. Dixit et illa, Licet. 370
- Cur tibi pro Libycis clauduntur rete lænis
Imbelles capræ, sollicitusque lepus?
Non sibi, respondit, sylvas cessisse, sed hortos,
Arvaque pugnaci non adeunda feræ.
- Omnia finierat: tenues secessit in auras. 375
Mansit odor: posses scire fuisse deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in ævo,
Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.
- Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
Semivir, et flavi corpore mixtus equi. 380
Pelion Hæmonia mons est obversus in Austros:
Summa virent pinu: cætera quercus habet.
Phillyrides tenuit. Saxo stant antra vetusto,
Quæ justum memorant incoluisse senem.
Ille manus, olim missuras Hectora leto, 385
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides exacta parte laborum;
Jussaque restabant ultima pæne viro.
Stare simul casu Trojæ duo fata videres:
Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat. 390
Excipit hospitio juvenem Philyreius heros:
Et causam adventus hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliūque leonis:
Virque, ait, his armis, armaque digna viro!
Nec se, quin horrens auderent tangere setis 395
Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
Excidit, et lævo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
Et gemit Alcides, Hæmoniusque puer. 400
Ipse tamen lectas Pagasæis collibus herbas
Temperat, et varia vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem: penitusque recepta
Ossibus, et toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ 405
Mixtus ad auxilium tempora nulla dabat.

Stabat, ut ante patrem, lacrymis perfusus Achilles:

Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.

Sæpe manus ægras manibus fingebat amicis;

Morum, quos fecit, præmia doctor habet. 410

Oscula sæpe dedit; dixit quoque sæpe jacenti,

Vive, precor, nec me, care, relinque, pater.

Nona dies aderat; cum tu, justissime Chiron,

Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Hunc Lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum

Est via. Nox aptum tertia tempus erit. 416

Scorpius in cælo, cum cras lucescere Nonas

Dicimus, a media parte notandus erit.

Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,

Ter dederint Phœbo sidera victa locum; 420

Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri;

Inferias tacitis Manibus illa dabunt.

Annus erat brevior; nec adhuc pia februa norant,

Nec tu dux mensum, Jane biformis, eras.

Jam tamen extincto cineri sua dona ferebant, 425

Compositique nepos busta piabat avi.

Mensis erat Maius, majorum nomine dictus,

Qui partem prisca nunc quoque moris habet.

Nox ubi jam media est, somnoque silentia præbet,

Et canis, et variæ conticuistis aves; 430

Ille memor veteris ritus, timidusque deorum,

Surgit: habent gemini vincula nulla pedes.

Signaque dat digitis medio cum pollice junctis,

Occurrat tacito ne levis umbra sibi.

Terque manus puras fontana perluit unda; 435

Vertitur, et nigras accipit ore fabas:

Aversusque jacet: sed dum jacet, Hæc ego mitto;

His, inquit, redimo meque meosque fabis.

Hoc novies dicit, nec respicit. Umbra putatur

Colligere, et nullo terga vidente sequi. 440

Rursus aquam tangit, Temesæaque concrepat æra:

Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.

- Cum dixit novies, Manes exite paterni;
 Respicit, et pure sacra peracta putat.
 Dicta sit unde dies, quæ nominis exstet origo, 445
 Me fugit. Ex aliquo est invenienda deo.
 Pleiade nate, mone, virga venerande potenti:
 Sæpe tibi Stygii regia visa Jovis.
 Venit adoratus Caducifer. Accipe causam
 Nominis; ex ipso cognita causa deo est. 450
 Romulus ut tumulto fraternas condidit umbras,
 Et male veloci justa soluta Remo;
 Faustulus infelix, et passis Acca capillis
 Spargebant lacrymis ossa perusta suis.
 Inde domum redeunt sub prima crepuscula mæsti, 455
 Utque erat, in duro procubuerè toro.
 Umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto,
 Atque hæc exiguo murmure verba loqui:
 En ego dimidium vestri parsque altera voti,
 Cernite, sim qualis; qui modo qualis eram! 460
 Qui modo, si volucres habuissem regna jubentes,
 In populo potui maximus esse meo.
 Nunc elapsa rogi flammis, et inanis imago,
 Hæc est ex illo forma relicta Remo.
 Heu ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti, 465
 Uberaque expositis ille ferina dedit.
 Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
 Perdidit. O quanto mitior illa fuit!
 Sæve Celer, crudelem animam per vulnera reddas:
 Utquæ ego, sub terras sanguinolentus eas. 470
 Noluit hoc frater. Pietas æqualis in illo est.
 Quod potuit, lacrymas in mea fata dedit.
 Hunc vos per lacrymas, per vestra alimenta rogate,
 Ut celebrem festo signet honore diem.
 Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt: 475
 Lubrica prensantes effugit umbra manus.
 Ut secum fugiens somnos abduxit imago,
 Ad regem voces fratris uterque ferunt.
 Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
 Illam, qua positis justa feruntur avis. 480

Aspera mutata est in lenem tempore longo
 Littera, quæ toto nomine prima fuit.
 Mox etiam Lemures animas dixere silentum;
 Is verbi sensus, vis ea vocis erat.
 Fana tamen veteres illis clausere diebus, 485
 Ut nunc ferali tempore aperta vides.
 Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
 Tempora. Quæ nupsit, non diuturna fuit.
 Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
 Mense malas Maio nubere vulgus ait. 490
 Sed tamen hæc tria sunt sub eodem tempore festa
 Inter se nullo continuata die.

Quorum si mediis Bœotum Oriona quæres,
 Falsus eris. Signi causa canenda mihi.
 Jupiter, et lato qui regnat in æquore frater, 495
 Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
 Tempus erat, quo versa jugo referuntur aratra,
 Et pronum saturæ lac bibit agnus ovis.
 Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
 Hos videt, exiguam stabat ut ante casam. 500
 Atque ita, Longa via est, nec tempora longa supersunt,
 Dixit, et hospitibus janua nostra patet.
 Addidit et vultum verbis, iterumque rogavit.
 Parent promissis; dissimulantque deos.
 Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo: 505
 Ignis in extremo stipite parvus erat.
 Ipse genu posito flammam exsuscitat aura,
 Et promit quassas comminuitque faces.
 Stant calices: minor inde fabas, olus alter habebant:
 Et fumant testu pressus uterque suo. 510
 Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra.
 Accipit æquoreus pocula prima deus.
 Quæ simul exhaustit; Da, nunc bibat ordine, dixit,
 Jupiter. Audito palluit ille Jove.
 Ut rediit animus; cultorem pauperis agri 515
 Immolat, et magno torret in igne bovem.

- Quæque puer quondam primis diffuderat annis,
 Prodit fumoso condita vina cado.
- Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
 Sic quoque non altis, incubuere toris. 520
- Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyæo.
 Terra rubens crater, pocula fagus erant.
- Verba fuere Jovis; Si quid fert impetus, opta:
 Omne feres. Placidi verba fuere senis:
 Cara fuit conjux, prima mihi cara juvena 525
 Cognita: nunc ubi sit quæritis? urna tegit.
- Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
 Conjugio, dixi, sola fruire meo.
- Et dixi, et servo. Sed enim diversa voluntas
 Est mihi: nec conjux, et pater esse volo. 530
- Annuerunt omnes: omnes ad terga juvenci
 Constiterant. Pudor est ulteriora loqui.
 Tum superinjecta texere madentia terra.
 Jamque decem menses, et puer ortus erat.
- Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona. 535
 Perdedit antiquum littera prima sonum.
- Creverat immensum: comitem sibi Delia sumsit;
 Ille deæ custos, ille satelles erat.
- Verba movent iras non circumspecta deorum.
 Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est. 540
- Scorpion immisit Tellus. Fuit impetus illi
 Curva gemelliparæ spicula ferre deæ.
- Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
 Addidit, et, Meriti præmia, dixit, habe.
- Sed quid et Orion, et cætera sidera mundo 545
 Cedere festinant, noxque coarctat iter?
 Quid solito citius liquido jubar æquore tollit
 Candida, Lucifero præveniente, dies?
 Fallor? an arma sonant? non fallimur: arma sonabant.
 Mars venit; et veniens bellica signa dedit. 550
- Ultor ad ipse suos cælo descendit honores,
 Templaque in Augusto conspicienda Foro.

Et deus est ingens, et opus. Debebat in urbe
 Non aliter nati Mars habitare sui.
 Digna giganteis hæc sunt delubra tropæis: 555
 Hinc fera Gradivum bella movere decet:
 Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset,
 Seu quis ab occiduo sole domandus erit.
 Prospicit Armipotens operis fastigia summi,
 Et probat invictos summa tenere deos. 560
 Prospicit in foribus diversæ tela figuræ,
 Armaque terrarum milite victa suo.
 Hinc videt Ænean oneratum pondere sacro,
 Et tot Iuleæ nobilitatis avos.
 Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem, 565
 Claraque dispositis acta subesse viris.
 Spectat et Augusto prætextum nomine templum,
 Et visum, lecto Cæsare, majus opus.
 Voverat hoc juvenis tunc, cum pia sustulit arma.
 A tantis Princeps incipiendus erat. 570
 Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
 Hinc conjuratis, talia dicta dedit;
 Si mihi bellandi pater est, Vestæque sacerdos
 Auctor, et ulcisci numen utrumque paro;
 Mars, ades, et satia scelerato sanguine ferrum: 575
 Stetque favor causa pro meliore tuus.
 Templa feres, et, me victore, vocaberis Ultor.
 Voverat; et fuso lætus ab hoste redit.
 Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
 Persequitur Parthi signa retenta manu. 580
 Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis,
 Et circumfuis in via fluminibus.
 Addiderant animos Crassorum funera genti;
 Cum periit miles, signaque, duxque simul.
 Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat, 585
 Romanæque aquilæ signifer hostis erat.
 Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
 Cæsaris Ansoniæ protegerentur opes.
 Ille notas veteres, et longi dedecus ævi
 Sustulit. Agnorunt signa recepta suos. 590

Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ,
 Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
 Parthe, refers aquilas: victos quoque porrigis arcus.
 Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
 Rite deo templumque datum, nomenque bis ulto; 595
 Et meritis votis debita solvit honos.
 Sollennes ludos Circo celebrate, Quirites:
 Non visa est fortem scena decere deum.

Pleiadas adspicies omnes, totumque sororum
 Agmen, ubi ante Idus nox erit una super. 600
 Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æstas,
 Et tepidi finem tempora veris habent.

Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
 Indicat: huic signo fabula nota subest.
 Præbuit, ut taurus, Tyriæ sua terga puellæ 605
 Jupiter, et falsa cornua fronte tulit;
 Illa jubam dextra, læva retinebat amictus;
 Et timor ipse novi causa decoris erat.
 Aura sinus implet: flavos movet aura capillos;
 Sidoni, sic fueras adspicienda Jovi. 610
 Sæpe puellares subducit ab æquore plantas,
 Et metuit tactus assilientis aquæ:
 Sæpe deus prudens tergum demittit in undas,
 Hæreat ut collo fortius illa suo.
 Littoribus tactis stabat sine cornibus ullis 615
 Jupiter, inque deum de bove versus erat.
 Taurus init cælum. Te, Sidoni, Jupiter implet:
 Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
 Hoc alii signum Phariam dixere juvencam,
 Quæ bos ex homine est, ex bove facta dea. 620
 Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
 Mittere roboreo scirpea ponte solet.
 Corpora post decies senos qui credidit annos
 Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
 Fama vetus: tum cum Saturnia terra vocata est, 625
 Talia fatidici dicta fuere dei:

Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
 Mittite, quæ Tuscis excipiantur aquis.
 Donec in hæc venit Tiryntius arva, quotannis
 Tristia Leucadio sacra peracta modo. 630
 Illum stramineos in aquam misisse Quirites;
 Herculis exemplo corpora falsa jaci.
 Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
 Pontibus infirmos præcipitasse senes.
 Tibri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe. 635
 Præcipium ritus tu bene nosse potes.
 Tibris arundiferum medio caput extulit alveo,
 Raucaque dimovit talibus ora sonis:
 Hæc loca desertas vidi sine mœnibus herbas:
 Pascebat sparsos utraque ripa boves. 640
 Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
 Tunc etiam pecori despiciendus eram.
 Arcadis Evandri nomen tibi sæpe refertur:
 Ille meas remis advena torsit aquas.
 Venit et Alcides turba comitatus Achiva. 645
 Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
 Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
 Et tandem Caco debita pœna venit.
 Victor abit, secumque boves, Erytheida prædam,
 Abstrahit. At comites longius ire negant. 650
 Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
 Montibus his ponunt spemque Laremque suum.
 Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore,
 Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
 Mittite me in Tiberin; Tiberinis vectus ut undis 655
 Littus ad Inachium pulvis inanis eam.
 Displicet hæredi mandati cura sepulcri;
 Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
 Scirpea pro domino in Tiberin jactatur imago,
 Ut repetat Graias per freta longa domos. 660
 Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
 Antra, leves cursum sustinuistis aqua.

- Clare nepos Atlantis, ades, quem montibus olim
 Edidit Arcadiis Pleiās una Jovi;
- Pacis et armorum superis imisque deorum 665
 Arbiter, alato qui pede carpis iter;
- Læte lyræ pulsu, nitida quoque læte palæstra:
 Quo didicit culte lingua favente loqui.
- Templa tibi posuere patres spectantia Circum 670
 Idibus. Ex illo est hæc tibi festa dies.
- Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
 Thure dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.
- Est aqua Mercurii portæ vicina Capenæ:
 Si juvat expertis credere, numen habet.
- Huc venit incinctus tunicas mercator, et urna 675
 Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
- Uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
 Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
- Spargit et ipse suos lauro rorante capillos,
 Et peragit solita fallere voce preces. 680
- Ablue præteriti perjuriam temporis, inquit;
 Ablue præterita perfida verba die.
- Sive ego te feci testem, falsove citavi
 Non audituri numina magna Jovis;
- Sive deum prudens alium divamve fefelli; 685
 Abstulerint celeres improba dicta Noti.
- Et pereant veniente die perjuriam nobis;
 Nec curent superi, si qua locutus ero.
- Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro;
 Et face, ut emtori verba dedisse juvet. 690
- Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
 Se memor Ortygias surripuisse boves.
- At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
 In Geminos ex quo tempore Phœbus eat.
- Cum totidem de mense dies superesse videbis, 695
 Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
- Dic, ego respondi, causam mihi sideris hujus.
 Causam facundo prodidit ore deus:

- Abstulerant raptas Phœben Phœbesque sororem
 Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil. 700
 Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas,
 Leucippo fieri pactus uterque gener.
 His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
 Suadet; et ex causa pugnat uterque pari.
 Effugere CEBalidæ cursu potuere sequentes; 705
 Sed visum celeri vincere turpe fuga.
 Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ.
 Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
 Pectora trajectus Lynceo Castor ab ense
 Non expectato vulnere pressit humum. 710
 Ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta,
 Qua cervix humeros continuata premit.
 Ibat in hunc Idas, vixque est Jovis igne repulsus:
 Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
 Jamque tibi cœlum, Pollux, sublime patebat; 715
 Cum, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.
 Quod mihi das uni, cœlum partire duobus:
 Dimidium toto munere majus erit.
 Dixit, et alterna fratrem statione redemit:
 Utile sollicitæ sidus uterque rati. 720
 Ad Janum redeat, qui quærit, Agonia quid sint;
 Quæ tamen in fastis hoc quoque tempus habent.
 Nocte sequente diem canis Erigoneius exit.
 Est alio signi reddita causa loco.
 Proxima Vulcani lux est; Tubilustria dicunt. 725
 Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.
 Quatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis
 Vel mos sacrorum, vel Fuga Regis inest.
 Nec te prætereo, populi Fortuna potentis
 Publica, cui templum luce sequente datum. 730
 Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
 Grata Jovi fulvæ rostra videbis avis.
 Auferet ex oculis veniens Aurora Boöten:
 Continuaque die sidus Hyantis erit.

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas :
Quæ placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam; sed erunt, qui me finxisse loquantur,
Nullaque mortali numina visa putent.
Est deus in nobis: agitante calescimus illo. 5
Impetus hic sacræ semina mentis habet.
Fas mihi præcipue vultus vidisse deorum;
Vel quia sum vates; vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
Voce locus, si non obstreperetur aquis. 10
Hic ego quærebam, cœpti quæ mensis origo
Esset, et in cura nominis hujus eram.
Ecce deas vidi; non quas præceptor arandi
Viderat, Ascræas cum sequeretur oves;
Nec quas Priamides in aquosæ vallibus Idæ 15
Contulit: ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti.
Hæc erat, agnovi, quæ stat in arce Jovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar;
Cum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus. 20
Namque ait: O vates, Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos;
Jus tibi fecisti numen cœleste videndi,
Cum placuit numeris condere festa. tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis; 25
Junius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Jovi, Jovis esse sororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur, Saturnum prima parentem
Feci. Saturni sors ego prima fui. 30

- A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
 Hæc illi a cœlo proxima terra fuit.
- Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis;
 Junctaque Tarpeio sunt mea templa Jovi.
- An potuit Maio pellex dare nomina mensi? 35
 Hic honor in nobis invidiosus erit?
 Cur igitur regina vocor, princepsque dearum?
 Aurea cur dextræ sceptrâ dedere mæs?
- An faciant mensem lucea, Lucinaque ab illis
 Dicar, et a nullo nomina mense traham? 40
 Tum me pœniteat posuisse fideliter iras
 In genus Electræ, Dardaniamque domum.
- Causa duplex iræ. Rapto Ganymede dolebam;
 Forma quoque Idæo iudice victa mea est.
- Pœniteat, quod non foveo Carthaginis arces; 45
 Cum mea sint illo currus et arma loco.
 Pœniteat Sparten, Argosque, measque Mycenas,
 Et veterem Latio supposuisse Samon.
- Adde senem Tatium, Junonicolasque Faliscos,
 Quos ego Romanis succubuisse tuli. 50
 Sed neque pœniteat; nec gens mihi carior ulla est.
 Hic colar, hic teneam cum Jove templa meo.
- Ipse mihi Mavors, Commendo mœnia, dixit,
 Hæc tibi: tu pollens urbe nepotis eris.
- Dicta fides sequitur. Centum celebramur in aris: 55
 Nec levior quovis est mihi mensis honor.
 Nec tamen hunc nobis tantummodo præstat honorem
 Roma: suburbani dant mihi munus idem.
- Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
 Et populus Laurens, Lanuviumque meum: 60
 Est illic mensis Junonius. Inspice Tibur,
 Et Prænestinæ mœnia sacra deæ:
- Junonale leges tempus. Nec Romulus illas
 Condidit; at nostri Roma nepotis erat.
- Finierat Juno. Respeximus. Herculis uxor 65
 Stabat; et in vultu signa dolentis erant.
 Non ego, si toto mater me cedere cœlo
 Jusserit, invita matre morabor, ait.

- Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus.
 Blandior, et partes pæne rogantis ago; 70
 Remque mei juris malim tenuisse precando:
 Et faveas causæ forsitan ipse meæ.
 Aurea possedit socio Capitolia templo
 Mater, et ut debet, cum Jove summa tenet.
 At decus omne mihi contingit origine mensis. 75
 Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
 Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
 Herculis uxori, posteritasque memor?
 Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
 Conjugis. Huc captas appulit ille boves. 80
 Hic male defensus flammis et dote paterna
 Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
 Ad propiora vocor. Populum digessit ab annis
 Romulus, in partes distribuitque duas.
 Hæc dare consilium, pugnare paratior illa est: 85
 Hæc ætas bellum suadet, at illa gerit.
 Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
 Junius est juvenum; qui fuit ante, senum.
 Dixit; et in litem studio certaminis issent;
 Atque ira pietas dissimulata foret. 90
 Venit Apollinea longas Concordia lauro
 Nexa comas, placidi numen opusque Ducis.
 Hæc ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
 Binaque cum populis regna coisse suis;
 Et lare communi soceros generosque receptos; 95
 His nomen junctis Junius, inquit, habet.
 Dicta triplex causa est. At vos ignoscite, divæ:
 Res est arbitrio non dirimenda meo.
 Ite pares a me. Perierunt iudice formæ
 Pergama: plus lædunt, quam juvet una, duæ. 100
 Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis hæc est.
 Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
 Unde datas habeat vires, obscurior ævo
 Fama; sed e nostro carmine certus eris.
 Adjacet antiqui Tiberino lucus Helerni: 105
 Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.

Inde sata est Nymphæ, Cranen dixere priores,
 Nequicquam multis sæpe petita procis.
 Rura sequi, jaculisque feras agitare solebat,
 Nodosasque cava tendere valle plagas. 110
 Non habuit pharetram; Phœbi tamen esse sororem
 Credebant. Nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
 Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba;
 Reddebat tales protinus illa sonos:
 Hæc loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris. 115
 Si secreta magis ducis in antra, sequor.
 Credulus antra subit. Frutices hæc nacta resistit,
 Et latet, et nullo est invenienda loco.
 Viderat hanc Janus; visæque cupidine captus
 Ad duram verbis mollibus usus erat. 120
 Nympha jubet quæri de more remotius antrum;
 Utque comes sequitur, destituitque ducem.
 Stulta, videt Janus, quæ post sua terga gerantur.
 Nil agis, en! latebras respicit ille tuas.
 Nil agis, en! dixi. Nam te sub rupe latentem 125
 Occupat amplexu; speque potitus ait:
 Jus pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
 Hoc pretium positæ virginitatis habe.
 Sic fatus, virgam, qua tristes pellere posset
 A foribus noxas (hæc erat alba) dedit. 130
 Sunt avidæ volucres; non quæ Phineia mensis
 Gutturæ fraudabant; sed genus inde trahunt.
 Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinæ:
 Canities pennis, unguibus hamus inest.
 Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes, 135
 Et vitiant cunis corpora rapta suis.
 Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
 Et plenum potō sanguine guttur habent.
 Est illis strigibus nomen: sed nominis hujus
 Causa, quod horrenda stridere nocte solent. 140
 Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
 Næniaque in volucres Marsa figurat anus;
 In thalamos venere Procæ. Proca natus in illis
 Præda recens avium quinque diebus erat.

- Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis. 145
 At puer infelix vagit, opemque petit.
 Territa voce sui nutrix accurrit alumni,
 Et rigido sectas invenit ungue genas.
 Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
 Esse solet seris, quas nova læsit hiems. 150
 Pervenit ad Cranen, et rem docet. Illa, Timorem
 Pone; tuus sospes, dixit, alumnus erit.
 Venerat ad cunas: flebant materque paterque:
 Sistite vos lacrymas, ipsa medebor, ait.
 Protinus arbutea postes ter in ordine tangit 155
 Fronde; ter arbutea limina fronde notat.
 Spargit aquis aditus, (et aquæ medicamen habebant,)
 Extaque de porca cruda bimestre tenet.
 Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
 Parcite: pro parvo victima parva cadit. 160
 Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
 Hanc animam vobis pro meliore damus.
 Sic ubi libavit, prosecta sub æthere ponit,
 Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.
 Virgaque Janalis de spina ponitur alba, 165
 Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
 Post illud nec aves cunas violasse feruntur;
 Et rediit puero, qui fuit ante, color.
 Pinguis cur illis gustentur larda Kalendis,
 Mixtaque cum calido sit faba farre, rogas? 170
 Prisca dea est, aliturque cibus, quibus ante solebat;
 Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
 Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat:
 Ostreaque in conchis tuta fuere suis.
 Nec Latium norat, quam præbet Ionia dives, 175
 Nec, quæ Pygmæo sanguine gaudet, avem:
 Et præter pennas nihil in pavone placebat:
 Nec tellus captas miserat ante feras.
 Sus erat in pretio: cæssa sue festa colebant.
 Terra fabas tantum, duraque farrâ dabat. 180
 Quæ duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
 Ederit, huic lædi viscera posse negant.

- Arce quoque in summa Junoni templa Monetæ
 Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
 Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam 185
 A Capitolino reppulit arma Jove.
 Quam bene, di magni! pugna cecidisset in illa
 Defensor solii, Jupiter alte, tui!
 Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
 Hunc illi titulum longa senecta dabat. 190
 Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
 Appositum Tectæ porta Capena viæ.
 Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur,
 Cum pæne est Corsis obruta classis aquis.
 Hæc hominum monumenta patent. Si quæritis astra,
 Tunc oritur magni præpes adunca Jovis. 196
- Postera lux Hyadas, Taurinæ cornua frontis,
 Evocat: et multa terra madescit aqua.
- Mane ubi bis fuerit, Phoebusque iteraverit ortus,
 Factaque erit posito rore bis uda seges; 200
 Hac sacrata die Tusco Bellona duello
 Dicitur; et Latio prospera semper adest.
 Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata
 Multum animo vidit; lumine captus erat.
 Prospicit a templo summum brevis area Circum. 205
 Est ibi non parvæ parva columna notæ.
 Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti,
 In regem et gentes cum placet arma capi.
- Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est;
 Quod deus Euboico carmine munus habet. 210
 Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
 Si titulos quæris; Sulla probavit opus.
- Quærebam, Nonas Sanco Fidione referrem,
 An tibi, Semo pater: cum mihi Sancus ait:
 Cuicumque ex illis dederis, ego munus habebō. 215
 Nomina trina fero: sic voluere Cures.

Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
Inque Quirinali constituere jugo.

Est mihi, sitque, precor, nostris diuturnior annis,
Filia: qua felix sospite semper ero. 220

Hanc ego cum vellem genero dare, tempora tædis
Apta requirebam, quæque cavenda forent.

Tum mihi post sacras monstratur Junius Idus
Utilis et nuptis, utilis esse viris.

Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est. 225
Nam mihi sic conjux sancta Dialis ait:

Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
Detulerit flavis in mare Tibris aquis;

Non mihi detonsos crines depectere buxo,
Non ungues ferro subsecuisse licet; 230

Non tetigisse virum; quamvis Jovis ille sacerdos,
Quamvis perpetua sit mihi lege datus.

Tu quoque ne propera: melius tua filia nubet,
Ignea cum pura Vesta nitebit humo.

Tertia post Nonas remove Lycaona Phœbe 235
Fertur: et a tergo non habet Ursa metum.

Tunc ego me memini ludos in gramine Campi
Adspicere: et didici, lubrice Tibri, tuos.

Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
Quique tegunt parvis æra recurva cibis. 240

Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
Vota metu belli, perfide Pœne, tui.

Pœne, rebellaras: et leto consulis omnes
Attoniti Mauras pertimuere manus.

Spem metus expulerat; cum Menti vota senatus 245
Suscipit; et melior protinus illa venit.

Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
Illa dies, qua sunt vota soluta deæ.

Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora;
Ad tua si nobis sacra venire licet. 250

- In prece totus eram. Cœlestia numina sensi,
 Lætaque purpurea luce refulsit humus.
 Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
 Te, dea; nec fueras adspicienda viro.
 Sed quæ nescieram, quorumque errore tenebar, 255
 Cognita sunt, nullo præcipiente, mihi.
 Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
 Cum flammæ custos æde recepta sua est.
 Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
 Numinis ingenium terra Sabina tulit. 260
 Quæ nunc sere vides, stipula tunc tecta videres:
 Et paries lento vimine textus erat.
 Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
 Tunc erat intonsi regia magna Numæ.
 Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuisse 265
 Dicitur: et formæ causa probanda subest.
 Vesta eadem est, quæ Terra: subest vigil ignis utrique;
 Significant sedem terra focusque suam.
 Terra pilæ similis, nullo fulcimine nixa,
 Aere subjecto tam grave pendet onus. 270
 Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
 Quique premat partes, angulus omnis abest.
 Cumque sit in media rerum regione locata,
 Et tangat nullum plusve minusve latus;
 Ni convexa foret, parti vicinior esset: 275
 Nec medium terram mundus haberet onus.
 Arte Syracosia suspensus in aere clauso
 Stat globus, immensi parva figura poli.
 Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
 Terra. Quod ut fiat, forma rotunda facit. 280
 Par facies templi: nullus procurrit in illo
 Angulus. A pluvio vindicat imbre tholus.
 Cur sit virgineis, quæris, dea culta ministris?
 Inveniam causas hac quoque parte suas.
 Ex Ope Junonem memorant Cereremque creatas 285
 Semine Saturni: tertia Vesta fuit.
 Utraque nupserunt; ambæ peperisse feruntur:
 De tribus impatiens restitit una viri.

- Quid mirum, virgo si virgine læta ministra
 Admittit castas in sua sacra manus? 290
 Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam;
 Nataque de flamma corpora nulla vides.
 Jure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
 Nec capit: et comites virginitatis habet.
 Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi: 295
 Mox didici curvo nulla subesse tholo.
 Ignis inextinctus templo celatur in illo.
 Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
 Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur.
 Causaque par Graii nominis esse potest. 300
 At focus a flammis, et quod fovet omnia, dictus:
 Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
 Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
 Affamur Vestam, quæ loca prima tenes.
 Ante focos olim longis considerare scamnis 305
 Mos erat, et mensæ credere adesse deos.
 Nunc quoque, cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
 Ante Vacunales stantque sedentque focos.
 Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
 Fert missos Vestæ pura patella cibos. 310
 Ecce coronatis panis dependet asellis,
 Et velant scabras florida sarta molas.
 Sola prius furnis torrebant farra coloni;
 Et Fornacali sunt sua sacra deæ.
 Suppositum cineri panem focus ipse parabat; 315
 Strataque erat tepido tegula quassa solo.
 Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
 Et quæ pumiceas versat asella molas.
 Præteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
 Dedecus? est multi fabula plena joci. 320
 Turrigera frontem Cybele redimita corona
 Convocat æternos ad sua festa deos.
 Convocat et Satyros, et rustica numina Nymphas.
 Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
 Nec licet, et longum est epulas narrare deorum: 325
 In multo nox est pervigilata mero.

Hi temere errabant in opacæ vallibus Idæ;
 Pars jacet, et molli gramine membra levat.
 Hi ludunt, hos somnus habet: pars brachia nectit,
 Et viridem celeri ter pede pulsat humum. 330
 Vesta jacet, placidamque capit segura quietem,
 Sicut erat positum cespite fulta caput.
 At ruber hortorum custos Nymphasque deasque
 Captat, et errantes fertque refertque pedes.
 Adspicit et Vestam, dubium, Nymphamne putarit, 335
 An scierit Vestam: scisse sed ipse negat.
 Spem capit obscænam, furtimque accedere tentat,
 Et fert suspensos corde micante gradus.
 Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
 Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ. 340
 Ibat, ut inciperet, longi deus Hellesponti,
 Intempestivo cum rudit ille sono.
 Territa voce gravi surgit dea. Convolat omnis
 Turba. Per infestas effugit ille manus.
 Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo: 345
 Apta asini flammis indicis exta damus.
 Quem tu, diva memor, de pane monilibus ornas.
 Cessat opus: vacuæ conticuere molæ.
 Nomine, quam pretio, celebratior arce Tonantis,
 Dicam, Pistoris quid velit ara Jovis. 350
 Cincta premebantur truncibus Capitolia Gallis:
 Fecerat obsidio jam diuturna famem.
 Jupiter, ad solium superis regale vocatis,
 Incipe, ait Marti. Protinus ille refert:
 Scilicet ignotum est, quæ sit fortuna meorum, 355
 Et dolor hic animi voce querentis eget?
 Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
 Exigis; Alpino Roma sub hoste jacet.
 Hæc est, cui fuerat promissa potentia rerum,
 Jupiter? hanc terris impositurus eras? 360
 Jamque suburbanos, Etruscaque contudit arma;
 Spes erat in cursu: nunc lare pulsa suo est.
 Vidimus ornatos ærata per atria picta
 Veste triumphales occubuisse senes.

- Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ 365
 Sede. Putant aliquos scilicet esse deos.
 At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
 Totque domos vestras obsidione premi;
 Nil opis in cura scirent superesse deorum,
 Et data sollicita thura perire manu. 370
 Atque utinam pugnæ pateat locus! arma capessant;
 Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
 Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes,
 Monte suo clausos barbara turba premit.
 Tum Venus, et lituo pulcher trabeaque Quirinus, 375
 Vestaque pro Latio multa locuta suo.
 Publica, respondit, cura est pro mœnibus istis,
 Jupiter: et pœnas Gallia victa dabit.
 Tu modo, quæ desunt fruges, superesse putentur,
 Effice: nec sedes desere, Vesta, tuas. 380
 Quodcunque est Cereris solidæ, cava machina frangat,
 Mollitamque manu duret in igne focus.
 Jusserat, et fratris virgo Saturnia jussis
 Annuit; et mediæ tempora noctis erant.
 Jam ducibus somnum dederat labor. Increpat illos 385
 Jupiter, et sacro, quid velit, ore docet:
 Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
 Mittite, quam minime perdere vultis, opem.
 Somnus abit: quæruntque novis ambagibus acti,
 Perdere quam nolint, et jubeantur, opem. 390
 Ecce Ceres visa est. Jaciunt Cerealia dona.
 Jacta super galeas scutaque longa sonant.
 Posse fame vinci spes excidit. Hoste repulso
 Candida Pistori ponitur ara Jovi.
 Forte revertēbar festis Vestalibus illac, 395
 Qua nova Romano nunc Via juncta foro est.
 Huc pede matronam vidi descendere nudo:
 Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
 Sensit anus vicina loci; jussumque sedere
 Alloquitur, quatiens, voce tremente, caput. 400
 Hoc, ubi nunc fora sunt, udæ tenuere paludes,
 Amne redundatis fossa madebat aquis.

Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
 Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
 Qua Velabra solent in Circum ducere pompas, 405
 Nil præter salices cassaque canna fuit.
 Sæpe suburbanas rediens conviva per undas
 Cantat, et ad nautas ebria verba jacit.
 Nondum conveniens diversis iste figuris
 Nomen ab averso ceperat amne deus. 410
 Hic quoque lucus erat, juncis et arundine densus,
 Et pede velato non adeunda palus.
 Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coercet,
 Siccaque nunc tellus; mos tamen inde manet.
 Reddiderat causam. Valeas, anus optima, dixi; 415
 Quod superest ævi molle sit omne tui.
 Cætera jam pridem didici puerilibus annis;
 Non tamen idcirco prætereunda mihi.
 Mœnia Dardanides nuper nova fecerat Ius:
 Ius adhuc Asiæ dives habebat opes. 420
 Creditur armiferæ signum coeleste Minervæ
 Urbis in Iliacæ desiluisse juga.
 Cura videre fuit: vidi templumque locumque.
 Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
 Consulitur Smintheus: lucoque obscurus opaco 425
 Hos non mentito reddidit ore sonos:
 Ætheriam servate deam; servabitis urbem:
 Imperium secum transferet illa loci.
 Servat, et inclusam summa tenet Ius in arce;
 Curaque ad hæredem Laomedonta venit. 430
 Sub Priamo servata parum. Sic ipsa volebas,
 Ex quo iudicio forma revicta tua est.
 Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
 Seu pius Æneas, eripuisse datur;
 Auctor in incerto: res est Romana; tuetur 435
 Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.
 Heu quantum timuere patres, quo tempore Vesta
 Arsit, et est adytis obruta pæne suis!
 Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
 Mixtaque erat flammæ flamma profana pisæ. 440

- Attonitæ flebant demisso crine ministræ:
 Abstulerat vires corporis ipse timor.
 Provolat in medium, et magna, Succurrite, voce,
 Non est auxilium flere, Metellus ait.
 Pignora virgineis fatalia tollite palmis: 445
 Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
 Me miserum! dubitatis? ait. Dubitare videbat,
 Et pavidas posito procubuisse genu.
 Haurit aquas: tollensque manus, Ignoscite, dixit,
 Sacra: vir intrabo non adeunda viro. 450
 Si scelus est, in me commissi poena redundet.
 Sit capitis damno Roma soluta mei.
 Dixit, et irrupit: factum dea rapta probavit,
 Pontificisque sui munere tuta fuit.
 Nunc bene lucetis sacræ sub Cæsare flammæ: 455
 Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focus.
 Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
 Hoc duce, nec viva defodietur humo.
 Sic incesta perit; quia quam violavit, in illam
 Conditur: et Tellus Vestaque numen idem est. 460
 Tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
 Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
 Scilicet interdum miscentur tristia lætis;
 Ne populum toto pectore festa juvent.
 Crassus ad Euphraten aquilas, natumque, suosque 465
 Perdidit: et leto est ultimus ipse datus.
 Parthe, quid exultas? dixit dea; signa remittes:
 Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.
- At simul auritis violæ demuntur asellis,
 Et Cereris fruges aspera saxa terunt; 470
 Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit,
 Humida cum pulso nox erit orta die.
- Jam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
 Et vigil Eois Lucifer exit aquis.
 Ite, bonæ matres, (vestrum Matralia festum,) 475
 Flavaque Thebanæ reddite liba deæ.

- Pontibus et magno juncta est celeberrima Circo
 Area, quæ posito de bove nomen habet.
 Hac ibi luce ferunt Matutæ sacra parenti
 Sceptriferas Servi templa dedisse manus. 480
 Quæ dea sit; quare famulas a limine templi
 Arceat (arceat enim) libaque tosta petat;
 Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
 Si domus illa tua est, dirige vatis opus.
 Arserat obsequio Semele Jovis. Accipit Ino 485
 Te, puer, et summa sedula nutrit ope.
 Intumuit Juno, rapta quod pellice natum
 Educet. At sanguis ille sororis erat.
 Hinc agitur furiis Athamas et imagine falsa,
 Tuque cadis patria, parve Learche, manu. 490
 Mæsta Learcheas mater tumulaverat umbras,
 Et dederat miseris omnia justa rogis.
 Hæc quoque, funestos ut erat laniata capillos,
 Prosilit, et cunis te, Melicerta, rapit.
 Est spatio contracta brevi, freta bina repellit, 495
 Unaque pulsatur terra duabus aquis.
 Huc venit insanis natum complexa lacertis,
 Et secum e celso mittit in alta jugo.
 Excipit illæsos Panope, centumque sorores,
 Et placido lapsu per sua regna ferunt. 500
 Nondum Leucothee, nondum puer ille Palæmon
 Vorticibus densis Tibridis ora tenent.
 Lucus erat: dubium Semelæ Stimulæne vocetur;
 Mænadas Ausonias incoluisse ferunt.
 Quærit ab his Ino, quæ gens foret. Arcadas esse 505
 Audit, et Evandrum scepra tenere loci.
 Dissimulata deam Latias Saturnia Bacchas
 Instimulat fictis insidiosa sonis:
 O nimium faciles, o toto pectore captæ,
 Non venit hæc nostris hospes amica choris. 510
 Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum.
 Quo possit pœnas pendere, pignus habet.
 Vix bene desierat; complent ululatibus auras
 Thyiades, effusis per sua colla comis;

- Injiciuntque manus, puerumque revellere pugnant. 515
 Quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
 Dique, virique loci, miseræ succurrite matri.
 Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
 Appulerat ripæ vaccas Cætæus Iberas.
 Audit; et ad vocem concitus urget iter. 520
 Herculis adventu, quæ vim modo ferre parabant,
 Turpia fœmineæ terga dedere fugæ.
 Quid petis hinc, (cognorat enim,) matertera Bacchi?
 An numen, quod me, te quoque vexat, ait?
 Illa docet partim; partim præsentia nati 525
 Continet: et furiis in scelus isse pudet.
 Bumor, ut est velox, agitatis pervolat alis:
 Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
 Hospita Carmentis fidos intrasse penates
 Diceris, et longam deposuisse famem. 530
 Liba sua properata manu Tegeæa sacerdos
 Traditur in subito cocta dedisse foco.
 Nunc quoque liba juvant festis Matralibus illam.
 Rustica sedulitas gratior arte fuit.
 Nunc, ait, o vates, venientia fata resigna, 535
 Qua licet: hospitii hoc, precor, adde meis.
 Parva mora est: cœlum vates ac numina sumit;
 Fitque sui toto pectore plena dei.
 Vix illam subito posses cognoscere; tanto
 Sanctior, et tanto, quam modo, major erat. 540
 Læta canam: gaude defuncta laboribus, Ino!
 Dixit, et huic populo dextera semper ades!
 Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
 In nostris aliud sumite nomen aquis.
 Leucothee Graiis, Matuta vocabere nostris. 545
 In portus nato jus erit omne tuo.
 Quem nos Portunum, sua lingua Palæmona dicet.
 Ite, precor, nostris æquus uterque locis.
 Annuerant: promissa fides: posuere labores.
 Nomina mutarunt: hic deus, illa dea est. 550
 Cur vetet ancillas accedere, quæritis? odit.
 Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.

- Una ministrarum solita est, Cadmei, tuarum
 Sæpe sub amplexus conjugis ire tui.
 Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illa 555
 Comperit agricolis semina tosta dari.
 Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
 Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
 Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret:
 Ipsa parum felix visa fuisse parens. 560
 Alterius prolem melius mandabitis illi:
 Utilior Baccho quam fuit ipsa suis.
 Hanc tibi, Quo properas, memorant dixisse, Rutili?
 Luce mea Marso consul ab hoste cades.
 Exitus accessit verbis, flumenque Tolenum 565
 Purpureo mixtis sanguine fluxit aquis.
 Proximus annus erat: Pallantide cæsus eadem
 Didius hostiles ingeminavit opes.
 Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
 Sed superinjectis quis latet æde togis? 570
 Servius est: hoc constat enim; sed causa latendi
 Discrepat, et dubium me quoque mentis habet.
 Dum dea furtivos timide profitetur amores,
 Cœlestemque homini concubuisse pudet;
 (Arsit enim magno correpta cupidine regis, 575
 Cæcaque in hoc uno non fuit illa viro;)
 Nocte domum parva solita est intrare fenestra:
 Unde Fenestellæ nomina porta tenet.
 Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos:
 Oraque sunt multa regia tecta toga. 580
 An magis est verum, post Tulli funera plebem
 Confusam placidi morte fuisse ducis?
 Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus,
 Donec eam positis occuluere togis.
 Tertia causa mihi spatium majore canenda est; 585
 Nos tamen adductos intus agemus equos.
 Tullia, conjugio, sceleris mercede, peracto,
 His solita est dictis exstimulare virum:
 Quid juvat esse pares, te nostræ cæde sororis,
 Meque tui fratris, si pia vita placet? 590

Vivere debuerant et vir meus, et tua conjux,
 Si nullum ausuri majus eramus opus.
 Et caput et regnum facio dotale parentis.
 Si vir es, i, dictas exige dotis opes!
 Regia res scelus est. Socero cape regna necato, 595
 Et nostras patrio sanguine tinge manus.
 Talibus instinctus solio privatus in alto
 Sederat. Attonitum vulgus ad arma ruit.
 Hinc cruor, hinc cædes: infirmaque vincitur ætas.
 Sceptra gener socero rapta Superbus habet. 600
 Ipse sub Esquilii, ubi erat sua regia, cæsus
 Concidit in dura sanguinolentus humo.
 Filia, carpento patrios initura penates,
 Ibat per medias alta feroxque vias.
 Corpus ut adspexit, lacrymis auriga profusus 605
 Restitit. Hunc tali corripit illa sono:
 Vadis? an exspectas pretium pietatis amarum?
 Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
 Certa fides facti: dictus Sceleratus ab illa
 Vicus, et æterna res ea pressa nota. 610
 Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
 Tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar.
 Signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
 Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
 Et vox audita est, Vultus abscondite nostros, 615
 Ne natæ videant ora nefanda meæ.
 Veste data tegitur; vetat hanc Fortuna moveri;
 Et sic e templo est ipsa locuta suo:
 Ore revelato qua primum luce patebit
 Servius, hæc positi prima pudoris erit. 620
 Parcite, matronæ, vetitas attingere vestes:
 Sollenni satis est voce movere preces:
 Sitque caput semper Romano tectus amictu,
 Qui rex in nostra septimus urbe fuit.
 Arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit 625
 Ignis: opem nato Mulciber ipse tulit.
 Namque pater Tulli Vulcanus, Oeresia mater,
 Præsignis facie, Corniculana fuit.

- Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,
 Jussit in ornatum fundere vina focum. 630
- Hic inter cineres obscæni forma virilis
 Aut fuit, aut visa est; sed fuit illa magis.
 Jussa loco captiva fovet. Conceptus ab illa
 Servius a cœlo semina gentis habet.
- Signa dedit genitor, tum cum caput igne corusco 635
 Contigit, inque coma flammeus arsit apex.
 Te quoque magnifica, Concordia, dedicat æde
 Livia, quam caro præstitit illa viro.
- Disce tamen, veniens ætas, ubi Livia nunc est
 Porticus, immensæ tecta fuisse domus. 640
- Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat,
 Quo brevius muris oppida multa tenent.
 Hæc æquata solo est, nullo sub crimine regni,
 Sed quia luxuria visa nocere sua.
- Sustinuit tantas operum subvertere moles, 645
 Totque suas hæres perdere Cæsar opes.
 Sic agitur censura, et sic exempla parantur;
 Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.
- Nulla nota est veniente die, quam dicere possim.
 Idibus Invicto sunt data templa Jovi. 650
- Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores.
 Nunc ades o cœptis, flava Minerva, meis.
 Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
 Quid sibi personæ, quid stola longa, volunt?
 Sic ego; sic posita Tritonia cuspide dixit: 655
 (Pace velim doctæ verba referre deæ:)
- Temporibus veterum tibicinis usus avorum
 Magnus, et in magno semper honore fuit.
 Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
 Cantabat mæstis tibia funeribus. 660
- Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
 Quod subito Graiæ frangeret artis opus.
 Adde quod Ædilis, pompam qui funeris irent,
 Artifices solos jusserat esse decem.
- Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt; 665
 (Exsilium quodam tempore Tibur erat.)

- Quæritur in scena cava tibia; quæritur aris;
 Ducit supremos nœnia nulla toros.
 Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
 Tibure: sed longo tempore liber erat. 670
 Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
 Convocat. Ad festas convenit illa dapes.
 Nox erat; et vinis oculique animique natabant:
 Cum præcomposito nuntius ore venit:
 Atque ita, Quid cessas convivia solvere? dixit: 675
 Auctor vindictæ jam venit ecce tuæ.
 Nec mora; convivæ valido titubantia vino
 Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
 At dominus, Discedite, ait: plastroque morantes
 Sustulit. In plastro scirpea lata fuit. 680
 Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque;
 Potaque se Tibur turba redire putat.
 Jamque per Esquillas Romanam intraverat urbem,
 Et mane in medio plaustra fuere foro.
 Plautius, ut possent specie numeroque senatum 685
 Fallere, personis imperat ora tegi.
 Admissetque alios: et, ut hunc tibicina cœtum
 Augeat, in longis vestibus ire jubet.
 Sic reduces bene posse tegi: ne forte notentur
 Contra collegæ jussa redisse sui. 690
 Res placuit: cultuque novo libet Idibus uti,
 Et canere ad veteres verba jocosa modos.
 Hæc ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
 Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
 Martius, inquit, agit tali mea nomine festa: 695
 Estque sub inventis hæc quoque turba meis.
 Prima terebrato per rara foramina buxo,
 Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
 Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis
 Vidi virgineas intumuisse genas. 700
 Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixi.
 Excipit abjectam cespite ripa suo.
 Inventam Satyrus primum miratur: at usum
 Nescit, et inflatam sentit habere sonum.

Et modo dimittit digitis, modo concipit auras : 705
 Jamque inter Nymphas arte superbus erat.
 Provocat et Phœbum. Phœbo superante pependit:
 Cæsa recesserunt a cute membra sua.
 Sum tamen inventrix auctorque ego carminis hujus.
 Hoc est cur nostros ars colat ista dies. 710

Tertia lux veniet, qua tu, Dodoni Thyene,
 Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
 Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ,
 Tibi, per Etruscas in mare mittis aquas.

Si qua fides ventis, Zephyro date carbasa, nantæ; 715
 Cras veniet vestris ille secundus aquis.

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
 Et cinget geminos stella serena polos;
 Tollet humo validos proles Hyriæ lacertos:
 Continua Delphin nocte videndus erit. 720
 Scilicet hic olim Volscos Æquosque fugatos
 Viderat in campis, Algida terra, tuis.
 Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,
 Vectus es in niveis, Postume, victor equis.

Jam sex et totidem luces de mense supersunt; 725
 Huic unum numero tu tamen adde diem:
 Sol abit e Geminis, et Cancri signa rubescunt:
 Cœpit Aventina Pallas in arce coli.

Jam tua, Laomedon, oritur nurus, orta que noctem
 Pellit, et e pratis uda pruina fugit. 730
 Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
 Tum cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

Hanc quoque cum patriis Galatæa receperit undis,
 Plenaque securæ terra quietis erit;
 Surgit humo juvenis, telis afflatus avitis, 735
 Et gemino nexas porrigit angue manus.

Notus amor Phædræ, nota est injuria Thesei :

Devovit natum credulus ille suum.

Non impune pius juvenis Trœzena petebat.

Dividit obstantes pectore taurus aquas. 740

Solliciti terrentur equi, frustra que retenti

Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.

Exciderat curru, lorisque morantibus artus

Hippolytus lacero corpore raptus erat :

Reddideratque animam, multum indignante Diana. 745

Nulla, Coronides, causa doloris, ait.

Namque pio juveni vitam sine vulnere reddam ;

Et cedent arti tristia fata meæ.

Gramina continuo oculis depromit eburnis :

Profuerunt Glauci manibus illa prius ; 750

Tunc, cum observatas augur descendit in herbas,

Usus et auxilio est anguis ab angue dato.

Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit :

Depositum terra sustulit ille caput.

Lucus eum, nemorisque sui Dictynna recessu 755

Celat : Aricino Virbius ille lacu.

At Clymenus Clotho que dolent, hæc, fila reneri,

Hic, fieri regni jura minora sui.

Jupiter, exemplum veritus, direxit in illum

Fulmina, qui nimis moverat artis opem. 760

Phœbe, querebaris. Deus est : placare parenti ;

Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

Non ego te, quamvis properabis vincere, Cæsar,

Si vetet auspiciam, signa movere velim.

Sint tibi Flaminius Traaimena que littora testes, 765

Per volucres æquos multa monere deos.

Tempora si veteris quæris temeraria damni,

Quartus ab extremo mense bis ille dies.

Postera lux melior. Superat Masinissa Syphacem ;

Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis. 770

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,

Et fugiunt, freno non remorante, dies.

- Quam cito venerunt Fortunæ Fortis honores!
 Post septem luces Junius actus erit.
 Ite, deam læti Fortem celebrate, Quirites: 775
 In Tiberis ripa munera regis habet.
 Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba;
 Nec pudeat potos inde redire domum.
 Ferte coronatæ juvenum convivia lintres,
 Multaque per medias vina bibantur aquas. 780
 Plebs colit hanc, quia, qui posuit, de plebe fuisse
 Fertur, et ex humili sceptrâ tulisse loco.
 Convenit et servis, serva quia Tullius ortus
 Constituit dubiæ templa propinqua deæ.
- Ecce suburbana rediens male sobrius æde 785
 Ad stellas aliquis talia verba jactat:
 Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit:
 Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
 At si non esset potus, dixisset eadem
 Venturum tempus solstitiale die. 790
- Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt,
 Hic ubi fit docta multa corona manu.
 Tempus idem Stator ædis habet, quam Romulus olim
 Ante Palatini condidit ora jugi.
- Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis, 795
 Cum data sunt trabæ templa, Quirine, tuæ.
- Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:
 Pierides, cæptis addite summa meis.
 Dicite, Pierides, quis vos adjunxerit isti,
 Cui dedit invitas victa noverca manus. 800
 Sic ego; sic Clio: Clari monumenta Philippi
 Adspicis, unde trahit Marcia casta genus;
 Marcia, sacrificio deductum nomen ab Anco,
 In qua par facies nobilitate sua.
 Par animo quoque forma suo respondet in illa: 805
 Et genus, et facies, ingeniumque simul.

Nec quod laudamus formam, tam turpe putaris;
Laudamus magnas hac quoque parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæsaris illi.
O decus, o sacra fœmina digna domo! 810
Sic cecinit Clio: doctæ adsensere sorores.
Annuit Alcides, increpuitque lyram.

FINIS.

LONDON:
SAVILL AND EDWARDS, PRINTERS,
CHANDOS STREET.

Vertical line of text on the left side of the page.

DEPARTMENT OF

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

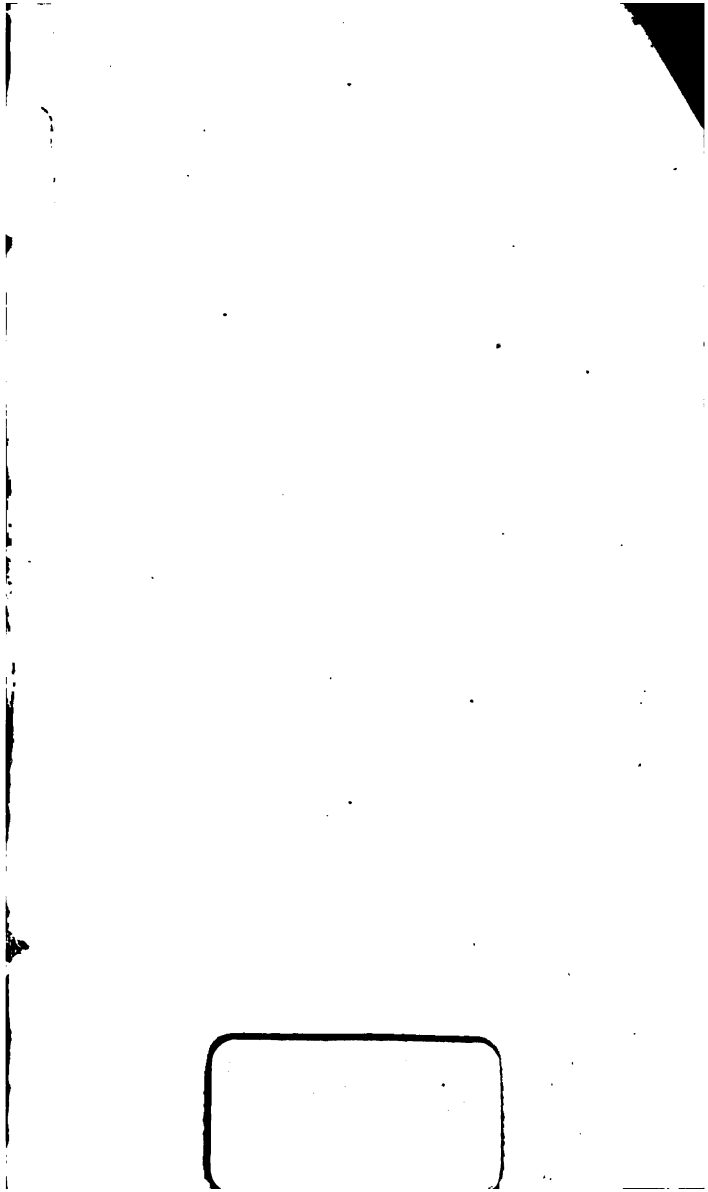
...

...

...

...

...

Lo 10.227

Fasti.

Widener Library

006397481

3 2044 085 212 975